

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Vita, Et Gestis S. Francisci Xaverii È Societate Iesv Indiarvm Apostoli Libri Qvatvor

Bartoli, Daniello

Lvgdvni, 1666

Liber Qvartvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10854

LIBER QVARTVS.

POSTREMVM dabit vitæ actum hic liber, quò Patres duo Indica Christianitatis Franciscus Xaverius, & Antonius Criminalis luculentius claruerunt: nec fas est eos scungere, quos loci, & causæ, & temporis coniungit ratio; alter Piscariæ incultam plagam Euangelij sari primus auxit; iactam alter sementem suo primus sanguine rigauit, quæ irrigatio si desit, nunquam sat firmiter radices fidei credentium animis coalescunt. Ambo archetypa fuere, vitæ alter Apostolicæ, mortis alter, exempla; quamuis planè vterque sorte vtraque decorandus, si *qui diuidit singulis prout vult*, in campum Xaverij Criminalem, in Criminalis arenam Xaverium misisset.

I Natus est Siffæ Antonius, siue vt habent nomina Bapfismi diptica Petrus-Antonius Criminalis; distat Parma is pagus leucis circiter tribus, estque ad Padum inter antiqua patrimonia Tertiorum, quos ditionis amplitudo, nobilitas sanguinis per longam seriem maiorum ducta, & armorum fama, tota Italia commendat. Patrem habuit Ioannem-Antonium Criminalem; matrem, Magdalenam de Gallis, ex S. Quirici oppido, honestissimum vtrumque inter suos, & ab re domesticâ commodè instructum. In lucem venit Februarij septimo; liberorum, & ipse septimus anno post sesquimillesimum vigesimo. Prima humanioris studij rudimenta, in patria posuit, in quo nactus Magistros, Sacerdotes, duos, probitate quam scientia meliores, pietate plus quam litteris profecit. Iamque tum clarè animaduersum est elaborari à Deo pueri animum, intento in beatos euentus oculo, & manu, quos illi pro sua liberalitate præparabat. Nam præter naturæ bonitatem æquabilitate mirabili castigatam, & motus animi sedatos, proinde gratiæ aduentanti maxime dociles; eum partæ virtutis in ea ætate tenebat gradum, vt narrarit nobis, eius olim cõæuus, tunc nonagenario senior, eas eius dotes, quæ sanctum iuuenem, & Angelo similem facerent; illibatam castimoniam splendorem, collectæ modestiæ pudorem verecundum; mores innocuos, & cum grauitate quadam amabiles; contemptum rerum caducarum, vnis animi rebus, & vni acquiescentem Deo. His tum progressibus, tum annis auctus, ad maiora studia Parmam venit, vbi Scholam offendit Philosophiæ suo ambitu dignioris. Illic Faber, & Lainius, ex Ignatij sociis agebant, magistri animorum adeò fructuosi, vt scriberet Faber plus centum ciuibus eodem tempore Exercitia Ignatij tradidisse, ea
muta

I
Ortus, patria,
prima ætas
Antonij Cri-
minalis.

mutatione hominum etiam perditorum, quàm solet id genus machinæ
 obtinere; fuit in iis qui exercebantur Sacerdos Sissanus, Ioannes Ba-
 ptista Pezzanius (qui post in Societate religiosissimè obiit) iis ille sacra-
 tis rebus feliciter captus, captator & ipse aliorum quos adduceret ad
 Fabrum, sagax & strenuus euasit; huic cum esset Criminalis, & popu-
 laris, & vsu domestico perfamiliaris, facile fuit persuadere, vt Fabrum
 viserent; quo primo congressu mutuis vtriusque virtutis nexibus, sic ir-
 retitus est alter ab altero, vt semper deinceps ille inter ipsos amor san-
 ctus mirifice creuerit. Torum Criminalis Fabro se tradidit; Faber iuue-
 nem finxit, qualem pro indolis eius præstantia, & pro sua in regendis
 animi peritia, de sua incude exire decuit. Sed fuit huius præcipuus
 artifex diuinus Spiritus, quem in dictatis à Fabro exercitiis tam abundè
 hausit, vt castitatem Deo perpetuam nuncuparet; primo Sacrorum Or-
 dinum initiaretur, & inflammaretur ardentibus studiis alienæ salutis,
 suæque in primis patriæ, cui primas debebat caritatis. Fabrum eò in-
 duxit & Lainium, quorum piis artibus renasci visa est; sed ipse multò
 beatus, cum sanctis interim, operariis duobus curiosius introspectis
 formam illorum quam suspiciebat statuit æmulari, sibi que quam posset
 sanctissime, proximis quammaximè vtilis viuere; cui vitæ instituto dum
 ascriberetur, tempus interea, piis operibus quam litteris acrius occu-
 pauit. Anno insequenti, qui fuit sæculi quadragesimus primus, ritè ac
 recens à Paulo III. Societatis sancita forma, pedes, & peregrini sche-
 mate Romam venit, vt Ignatio probandum se daret; qui domi aliquam-
 diu pro hospire habitum, capacem agnouit eius spei, quam in eo defixit
 maximam, futurum diuinis in rebus excellentem. Hic verò propediem
 admitti in Societatem dum expectat, adsunt à patre decrepito literæ,
 quibus nuntiabatur matris mors, & infimis precibus rogabatur, vt
 quantocyus rediret, illam enim iacturam duplicem, & mortuæ coniu-
 gis, & procul absentis filij sibi esse intolerabilem. Non putauit Ignatius
 negandam seni consolationem, quam & miseræ preces, & afflictissimi
 parentis iusta necessitas, tantoperè flagitabant, & erat iuuenis ea virtus,
 cui tuto credi experimentum posset atque anceps, paternæ domus ad-
 eundæ, absque periculo à Dei Domo aberrandi. Sualit igitur Sissam
 iret, satisfaceret illi officio pietatis, ac rediret, se illum confestim So-
 cietati adiuncturum, quin imo iam inde se illum in suis habere; dolens
 iussu, sed lætus promisso iuuenis, exin nec patrem habere, nec patriam,
 Dei esse domesticus, nullius præterea; versari cum suis in patria, velut
 in eremo, vel gente extranea, dumque illic subsistit, nec domo exire,
 nec adiri ab vilo, nec vllum omnino inuisere: satisfacere autem attoni-
 tis velut ad rem nouam, aiens non intelligere homines, quæ Dei sunt;
 nec reperturum qui sequi se vellent, multos potius qui secum trahere;
 si lucrari alios non posset, nolle saltem seipsum perdere. Quam vero
 mœroris consolationem parenti adhibuit, longe ab ea fuit, quam opinio-
 ne præceperat; filium expectarat, & Sanctum accepit; cessit reuerentiæ
 amor,

amor, & verbis Deo ac rationibus æternis filij mollitus pater, non sustinuit obstare illius proposito, Romam repetere festinanti: quatri duo igitur domi acto, breui prorsus ad videndum patrem nedum ab eius leuandum dolorem spatio, media hieme Romam iter relegit, vna comite patientia, vno diuinæ prouidentia commeatu, ruptoque magis omni propinquitatis vinculo quam soluto, nisi enim vt suos ad Deum prouheret alius, eorum nunquam meminerat, & iam è fratribus aliqui, singulariter soror, magnis arduisque itineribus ad excelsum virtutem nitentur. Itaque ad illos scribebat ardentis de diuinis & interioribus animi literas, quæ dum viueret asseruata, post mortem sunt venerationi, adeo vt, eius ex fratre filius scriptori commodatas ad excerptenda quæ vitæ illius adderet, repetierit ex eo non multo post, scribens videri sibi grandi bono carere, & noctes duas infomnem duxisse, quod orbatum se carissimo pignore sentiret.

2

Horrendo viso
ex fratre ne-
potem liberat.

Huius erat nomen Ioannes Dominicus Criminalis, & peculiaris valde causa venerationis in Sanctum patrum, cuius præsidium singulare, discrimen ingens illum docuerat, vt iuratus ipsemet affirmavit. Ægrotabat anno 1595. & iacentis vitam abiecerant medici, cum nocte quadam dum vigilat, flammam circa lectum videt horrendam erumpere, quæ momento cubiculum implet, media ex flamma dæmonem qui post circuitus aliquot in eum insiliens & minax vngulis, raptaturus ad inferos lacerum videbatur. Tam immani horrore extra se positum, nec Dei aut sancti vilius memorem, moxque vt putabat in ignem deturbandum, non deseruit Antonius, trementi ad latus alterum spectandum se dedit, serenus, & hilaris, brachioque arreptum timere vetuit, nam se illi adesse defensionem: post hæc amotum ab eo dæmonem in fugam vertit, premensque fugientem cubiculo exit, euauit etiam subito ille ignis, liberque iam ex his angustiis ægrotus, breui quidem planè confanuit: sed quod intererat maxime, quodque viso illo salubri monebatur, melior animo factus est. Porro Sanctam proba rectaque suadendi libertatem, ne paterna quidem reuerentia in Antonio minuit. Vlyssipone in Indiam profecturus hortatus est patrem fortibus literis ad confessionem vitæ totius antea, ad exuendum affectum addictiorem cogenda pecuniæ, quam virum deceret, animæ suæ sollicitum: subdebat vero. *Per Christum te obsecro id agamus vt videre nuntio in beata illa ad quam conditi sumus patria possimus, in hac opinor nunquam in posterum visuri: saluti dum licet quærenda incumbamus, nec enim postmodum dicere iuuerit, nunquam sic fore credidissim.* Erit cum frustra cupiemus, quod præstare nunc vltro, & facile valeamus. *Si quid usquam boni; si quid mihi iucundi gratificatus es, per Christum te oro, thesaurum illum ambias Iesum Christum, veros omnes thesauros se vno claudentem; nec te filiorum, aut filiarum mordax cura ab eo retardet; fortassis enim futurus es nobis omnibus superstes tamesi optarem nos omnes iam esse mortuos, crucifixos inquam, & sæculo mortuos.*

3

In Soc. admittitur, in Lusit. ad studia proficiscitur.

Romam mense Aprili ex patria ad S. Ignatium reuersus, in Societatem adsci

adsciscitur anno 1542. annos natus duos & viginti, & subdiaconus, paucis ab hinc diebus probare suum tyrocinium incipit, duro mensium quinque itinere, sed tam lecto comitum numero, vt multo plus ex iis duceret intimæ voluptatis, quam molestiarum ex viâ incommodis; tùm quod charitatis quàm naturæ maior suauiorque communitio, laborem leuabat; tùm quod iis omni adesse officio delectabatur mirificè, & nauare se Christo ea obsequia reputabat, quæ Christi seruis impenderet. In iis erat Petrus Ribadeneira admodum adolescens, qui Româ cum socio studiorum causa tendebat Parisios, Conimbricam Antonius cum aliis quatuor; pedites omnes, vilissimo habitu, & corrogata in diem stipe. Noctem in publicis pauperum domibus, si bona fors daret; vel inter deserta mapalium rudera, vel si eos intercepisset nox sub dio, vt minori auræ iniuria poterant exigebant. Erat enim par iuuenum virtus atque alacritas non propriis modo ferendis incommodis, sed etiam alienis, quibus suorum inmemores & afficiebantur grauius, & accuratius succurrebant. Ab se tamen quiddam in Antonio singulare Roma vsque Auenionem, obseruatum Ribadeneira tradit, *Mirabar, inquit ille, persæpe, eius firuorem charitatis, vt mirum non sit, iis iniis finem datum à Deo non dissentaneum (mortem scilicet quam narrauerat beatam) sociorum sarcinulas sibi imponere; quoties fluuius transmittendus, vada ambigua tentare, & frangere; debiles etiam humeris sublatis transuehere, hilaritatem omnibus viuacem, vegeto suo latoque ardore accendere, suam denique singulis operam patero affectu, famulari obseruantia exhibere.* Conimbricæ, studiis selqui annum dedit, quo tempore sacerdotio inauguratus est Ianuarij sexto anni 1544. ac bimestri post Vlyssiponem missus, vela ibat facturus in Indiam, nisi anno illo, qua causa nescitur, aut defuisset nostris eundi copia, aut ventis aduersis reiecti essent in Europam. Hæsit ergo ad annum sequentem in Lusitania, ex qua Martij vndetrigesimo classem conscendit Ioannis Castrij qui Martino Alphonso de Sosa in Præfectura Indiæ succedebat. Soluere vnâ Vlyssipone Nicolaus Lancillotus, & Ioannes Beira, & paulo plus trimestri spatio applicuere Mozambicum secunda omnino nauigatione: inde post quietem dierum viginti, quam ministerio ægrotorum in nosocomio contulit Criminalis, resumpto mari Goam prospere appulere, Septembris 1. anno 1545. vbi S. Fidei seminarium quò tunc nostri se recipiebant, eorum laboribus sex menses profecit. Illinc aduentu Antonij Malacæ cognito, illum Xauerius in nouam Piscariæ Christianitatem Mansillæ socium transmisit, vbi paulo plus fere triennio strenue posuit. His particulatim emendandum fuit quod varie à multis erratum, quibus Antonij literæ ad distinctionem temporum defuerunt. Nunc in mortis ipsius, & causa & modo, illius gloriam; post, nostri etiam documentum, in eius vita & meritis spectemus.

Habent confinia Piscariæ ad septemtriones, Cilai vada, quæ ad Manararam insulam excurrunt, & scopulorum catena, ac syrtium fauces illas maris præcludunt. His è regione peninsulam ora Piscaria proiicit, vado

4

Causa, & modus martyrij.

H h solùm

folùm exili sibi continentem quæ lingua Ramanancoris dicitur. Stabat illic templum Idolo cuidam, toto illo tractu religione antiqua venerandum, & peregrinorum è regno Bisnagæ & Narlingæ concursibus frequens; votis, ac donis opulentum, quibus cœnobium Brachmanum sacra obeuntium pinguescebat. Tertio ab hinc milliari Bedalæ in pago præsidium erat Lusitanorum quadraginta, qui fines suos arce tuebantur. Quicquid mente versarit Ioannes Fernandus Correa præsidij dux, certè nouis tunc rebus abstinuisset prudentius. Nam is ut aditum ad Pagodem intercluderet ethnicis, angustum id solum, quo velut Isthmo Ramanancor iungitur continenti, fossa grandi perfodit, aggere munita, quo breui ab Idolo vota, à templo peregrinos, à comæatu Brachmanos excludit. At hi fame, iraque stimulat, apud Badagas Bisnagæ incolas, de quibus iam alias, iniuriam queri, exaggerare probrum, damna exponere, vindictam flagitare, quam sibi nimis pronum ab iis Barbaris obtinere, quibus ob assiduas deprædationes, & vastationes, iniuri euaserant, & intolerabiles Lusitani. Ad arma undique totis circum locis conclamatur; quem Religio tangeret, quem Dei Ramanancoris captiui libertas, opem ferret ad eum è seruitute eximendum; qui sensu honoris pungeretur, adesset, virturus priuatas iniurias, commune dedecus ac metum quibus regnum & gentem premebat bellicosam, vilis manipulus Lusitanorum quadraginta: non laturos aspectum armatorum, solumque conspici, sat fore ad illos exanimandos: excutiendum semel nidum illum latronum, & purgandam ea eolluue regionem: si inuaderentur insultu repentino, ne vnum quidem superfore, nec sibi alium laborè nisi conficiendi fugientes, exploratū enim per fidos nuncios haberi, carere illos omni bellico comæatu; & affluere licet, num & hastæ aiebant nostræ carebunt vulneribus, nec sequetur de sagittis cruor: aderit profecto quem vleiscimur Deus Ramanancoris, vires suas pugnantibus iunget; Dei eius erit victoria, præda omnium nostrum, triumphus communis. Stetero ergo in acie, hastis stloppis, & omni Mauricorum missilium genere instructi sex millia ethnicorum, & Saracenorum, sublatisque signis, Ramanancorem cœpere progredi, sed sparsis manipulis, nulloque ordine, palatibus similes mutis tympanis, & gradu tacito, ut prius oculis imminere illos sibi, quam rumore, aut strepitu sentirent Lusitani: dum primi subsistunt manipuli, & sequentes expectant cœunt Lusitani, hostem explorant, deliberant quod iam deliberari non poterat, cum res ipsa vrgeret & cogeret in mare recedere; non posse quadraginta nisi temerè, & insanè, tanto hostium numero opponi, nec indigenis hoc rerum extremo confidendum, piscando melioribus quam pugnando, arcem malè munitam, & impressioni ferenda imparem, ad hæc igniarum pulueris defectu, arma prope omnia iacere mortua. Inter hæc audita Badagarum Remanancorem expeditione Criminalis vicino ex pago quem paulo ante Baptismo lustratum, diuinis imbuebat, subitus accurrit; Lusitanos videt salutem in nauibus querere, Barbarorum ferro neophytos obiici, nihil iis ad defensionem, aut fugam relinqui,

linqui; ducem adit, obtestatur, videret etiam atque etiam num qua via res possent incruente cum Badagis componi, vita saltem suorum & neophytorum salva. Sed is crudi tenax propositi, præter suos, flocci reliquos habuit, sibi consulerent cæteri qua possent, ac nossent. Jamque infelices, speque omni abiecta, quibus lembi erant in eos cum familiolis, & recula sua sese colligere, robustiores in Cilai saxa natatu contendere miliari vix altero distita; pueri & fœminæ quorum calamitas maior, & periculum tristius, huc illuc cursare, nullo seruitutis aut necis effugio, & lamentabili eiulatu onnia implere. Ducis responso acerbe ictus, ierat Criminalis, questurus apud Deum, & defseturus stragem sæuam infantis illius Christianitatis, illinc si quam possent opem laturus exiens, & crudeli spectaculo confixus miserorum, non de hoc modo, sed illa etiam immortalis salute periclitantium, ut qui sub tormentis duraturi non essent, quibus eos Badaga retracturi erant ad cultus, sacrilegos; boni pastoris fungi officio, & suis cum ouibus, ac pro suo grege animam ponere deceuit. Hortabantur ipsum Lusitani ne sic vitam suam pro Indorum vita contemneret, sed certum periculum pretiosius adanauit, quo creditarum sibi animarum quoad possent salutem in tutum subduceret. Ergo discurrrens quaquaversum ubi malè laterent vel peius prostarent miseri, obire omnes, suadere ignitis verbis constantiam fidei, & necessarium hoc rerum discrimine, vitæ vnâ, mortisque contemptum, erigere illos breui & firma spe vitæ beatioris, & æternæ pro hac ærumnosa quanto cyus potiundæ, iuuare ad comportandos in cymbas pueros, & infantes; Post quæ in templum ad eos redit qui magno numero velut in asylum eo confugerant; sed iunctis iam copiis audaces Badagæ alij vias interciperere, scrutari latebras alij; magna pars ad mare prouere quo se turba fugientium premebat; nec fuere adeo celeres in vitando littore Lusitani quin sex eorum è numero faucij, tres statim conciderint, duo aliis paulo post, sexus dumtaxat seruatus sit. Hic magno post se excitus strepitu Criminalis, ut vidit respectans, hostem esse, ubique ingruere, prostratus in genua, manus & oculos in cælum tulit, mortem magis inuitans quàm expectans: substitere tantisper attoniti Barbari, quod esse factum viri magnanimi non falso putarunt, nec abstinere solum ab eo manus, sed eorum vnus illum è genibus in pedes erexit; hos aliquanto post alij subsequuntur, quorum telis eodem se situ, ac specie offert Criminalis, & ab his quoque præteritur innoxius, nisi quod quidam ipsius capiti pileolum detraxit, videbaturque Deus hac suæ victimæ se sistentis immolatione repetita gaudere. Nec multum aberat à templo, cum turba tercia irruente tertium ut prius abiecit sese in genua, & hic vultum in cælum, & brachia tendenti, Saracenus (ut ex capitis tegmine creditum) hastam sinistro lateri defixit. Aliis interim comitem ipsi Christianum egregium discerpentibus, quem à se baptizatum consueuerat adhibere ad rudimenta fidei pueris tradenda; reliqui ad Patrem spoliandum, latronum impetum faciunt, at nec ea vi turbatus, nec tardatus dolore

vulneris, vltro vestem iis dono daturus, diffibulauit propriis manibus, iuuitque raptores ad eam detrahendam, direptum etiam corpori ab iis indusium, & ab ludibundis & conclamantibus asportata illius segmēta. Nudus, & saucius, in templum nihilominus se ferebat, cum ecce nouus Badagarum à tergo tumultus, ad quem ille conuersus aduersum pectus vulneri præbuit, & vibratum à Barbaro hastile excepit: procumbens ergo in poplites vir Sanctus, hastile ipsemet exemit pectori; auensque vitæ suæ sacrum Deo illic peragere, vbi die eodem æterno Patri filij vitam obtulerat, vt erat exhaustus sanguine, & nutante iam gressu, in templum nitebatur. Sed hoc ei supremum solatium abstulit alia hostium superueniens turma. Ab his altera lancea humeros; costas medias altera perfossus, in genua corruens, reuolutusque in alterum latus suo in sanguine iacuit. Decussum acinace palpitantis caput, & cruenta indusij segmina, pilo Barbari præfigunt & in Lusitanorum ludibrium ex arcis desertæ, vel vt alij scripsere, è templi sui specula erigunt, multos in mancipia abigunt & cum præda vt ex paupere popello tenui, Ecclesia diruta & agro quàm dirissime potuit vastato, in Idoli sui concedunt Fanum, vbi brutis & inconditis vocibus vindictam Deo suo, & victoriam gratulati, repetiere sedes suas. Eorum discessu ommissis paulatim latebris aliquot Christiani, parentis optimi truncum corpus, multis cum lacrimis fabulo potius texere quam tumulto, quod præter manus ad effodiendam humum instrumēta decēssent; Postridie Antonius Correa ducis propinquus, reiectum cadauer, vt defossum de altius, tutius seruaret, nihil minus aduertens perdidit. Daturum se operam scribebat Antonius Gomez ad Regem Lusitaniæ, vt quæ inuenirentur eius reliquiæ, asseruarentur diligenter, quandoquidem Deo placuisset Societatem Iesv thesauro tam nobili ditare; quod autem spondebat per literas, non is modo sollicitè præstitit, sed è nostris etiam alij, diu illa in ora versari, frustra omnem in eo inuestigando sumpserunt operam, quod aggestas sepulchro arānas in littore, seu mare seu venti complanassent, nec spatiosa in plaga, diligentia vllius exquisitus labor pietati satisfacere valuit, sacrum illud pignus, ad venerationem debitam requirenti. Diem morte tam clara faustum, nullæ vnquam sat certò Patrum illinc notarunt literæ. Harum vltimas dedit Baltazar Gagus Iunij vndeicesimo, anno 1549. ex iis habetur non diu ante contigisse, elapso iam tamen quod necessarium fuerat tempore, vt Patres oræ illius Punicalem conuenirent, ad P. Henricum Henrichez præficiendum sibi Criminalis vice, ex quo credibile mihi sit viri sancti mortem Maio fere medio incidisse, cum annos vixisset, nouem supra viginti, & dies supra tertium mensem paucos.

At suspiciamus licet prouidentiam diuinam, pretiosi reliquiæ funeris celantem; animi certè reliquiæ, & virtutem glorioso sine coronatam æternum vegetabit, illustrabitque memoria posterorum, cui æstimanda vel vnum in primis Ignatij posset iudicium sat esse; nam erat Ignatij examen in pendendis animæ dotibus delicatum oppido, & sagax, nec vnquam

§
Criminalis
virtutes, &
magna sancti-
tatis fama.

vnquam vllius humeris mandabat onera, nisi viribus leuiora. Is verò paucis, quibus Criminalé periclitatus est mensibus, tantum in eo virtutis solidæ, ac tutæ animaduertit censum, vt idem prope habuerit in Societatem eum adlegere, & transiturum ad Indos in Lusitaniam mittere. Illum quoque Xauerius tanti esse perspexit, vt ex eius laborum vitæque meritis agonem vaticinaretur, quo victrici morte triumphauit: quod quidem habemus ex sociorum ipsius literis; sed scribens ad Ignatium ipsemet, quatuor mensibus antequam mortem oppeteret; *Antonius*, ait, *Criminalis, Comorinensem agrum cum sex sociis colit. Mihi crede, est sanctus, natuque ad erudiendam gentem illam. Mitte hac eiusmodi complures, nam te istic ad manum habere plurimos arbitror. Nostris illa in ora præest; Ethnicis iuxta, & Saracenis mirè gratus: à nostris vero dici non potest quantopere diligatur.* Ita de sanctimonia socii vir sanctus in eo demirans, quæ in se vicissim ille mirabatur. Nec erat nostrorum erga illum amor, vt Xauerius adnotat, ex illicio solum placidi, & affabilis candoris, & tranquillitatis, per quam nudus animus in illius ore, ac fronte legebatur; sed reuerentur illum velut sanctum, ac licet ij quoque, virtutis gradum sublimem adepti, tanto illum præ se suspiciebant altiozem, vt quamuis ætate iuuenem, illum vltro sibi præfecerint, animi, vitæque Rectorem, gaudente mirifice testificatione illa Xauerio, quam ex Molucis in Indiam redux esse voluit ratam, & suo calculo fanciuit. Longum foret ire per singulos, tum eius socios, tum etiam alios, qui morte illius cognita de sanctitate testati sunt. Atque vt sileam, quod de illo Rex Serenif. à Goano Episcopo acceptum, prædicari palam per Lusitaniam iussit ex pulpitis, scripsitque ad Iulium I I I. Pontificem Max. *Alfonsus Cyprianus, senex virtutis emeritæ, & pater Christianorum Choromandelium, ex vrbe S. Thomæ prosequitur illum eximiis laudibus, quas in ora Piscaria cum eo degens, mensium decem spatio obseruat, subditque, singula quæ Hymno solenni vespertino Confessoribus Ecclesia tribuit, excelluisse in Antonio Criminali; & censet Antonius Gomez victoria sui perpetua, & interioribus conflictantis secum animi crucibus, ærumnis præterea, & vexationibus corporis, hilaritate summa toleratis, apicem illum supremi honoris à Deo promeritum, quem tandem assecutus morte clausit beata, inuidendaque magis sociis quam dolenda. Reliquorum instar sit Henrichez, qui vt ej quam simillimus, sic nostris post illum meritò iussus est præesse. Datis hic ad Ignatium Punicali, Nouembri literis anno 1549. [Possum, inquit], R. V. affirmare P. Antonij Criminalis excellentem fuisse, ac sublimem vitam Nihil eo castius, nihilque purius, nihil sui quod quidem nouerim despicientius, nihil accuratius in obediendo: Spiritu pauper, viuens & moriens; vt cui, sepeliendo cadaueri, lacerum lintei segmentum defuerit. Habemus hic illum pro Martyre, & hoc tantum boni rebus pro Deo gestis putamus consecutum. Patres nostri ac Fratres, ab eius morte, in orbitate sibi videntur agere, & prorsus in eo omnium virtutum absolutum*

exemplar amiserunt. Christiani quoque Patrem in eo lugent carissimum, eiusque necem ferunt ægerrimè. Denique P. Francisco Xaverio mirum in modum satisfaciebat; nec possunt de illo tam multa perferibi; quin scribenda supersint multo plura. Si R. V. hanc Deus mitteret mentem, ut istinc ad nos non imparem mitteret, consolaretur non parum mœrorem nostrum] hæcenus Henrichez. Distant à Comorinensi promontorio Remanancoris vada milliaribus centum octoginta; hæc Criminalis quot mensibus, nudis pedibus decurrebat, nuda ut plurimum in humo dormiens, qua illum nox interciperet; nullo aduersus ardores æstatis illic fauissimos, aut hibernos imbres regumento, per continua in fluiis, & torrentibus transuadandis discrimina, vitandisque Barbarorum in Christianos incursum subitis; habitu, victuque vilissimo, hoc est, orizæ modulo, & aqua simplici, quod illic demeritum est pauperum, vbi olus, & piscis summæ primorum delitiæ. Cæterum has opes Apostolica paupertatis, infra se calcantis vniuersa, & diuini ararij securæ, non tunc primum potitus est cum Indiam attigit, sed ex quo cœperat Societatem expetere, tam arcto complexu illam sibi asseruit, ut nunquam deinceps diuelli se ab ea passus sit. Bis Romam Sissa ad Societatem poscendam veniens, ne obolum quidem domo tulit, contigitque secundum venienti, ut prope Bononiam sobrinum offenderet, solus, pedes, pannosus, niuoso cœlo, viis alto ceromate depressis. Institerit acriter sobrinus, familiaræ honori, & valetudinem susdeque habenti consulens, equo, & viatico illum instruere; si nollet alio, saltem eleemosynæ nomine. Sed eum à proposito dimouere, nec suadendo valuit, nec rogando, lepidè scilicet se tacentem, quò sobrinus quantumuis læcuples, non posset ei tantum commodum tam largè prospicere, quantum providentia diuina, cuius sumptu, & ære peregrinabatur. In quo item lepidè germanos Conimbrica, multis rationibus perurgens, ut ad S. Iacobi religiosum iter susciperent; *Si vobis, ait, à grassatoribus metuis, domo statim egressi pecuniam omnem in pauperes spargite, sic & eo pondere leniores, & liberiores ibitis ab omni metu.* Ea porro quam dixi oræ totius percursatio mensura, opus amoris plusquam paterni fuit de filiorum salute vtraque anxie laborantis, qui vnus tantum ærumnarum tam alacriter posset exhaurire, ut iis ocaluisse videretur, & vbi omnes ipsius socios sternebat defatigatio, morboque affligebat, caritatis illum quam naturæ vis animosior vegetiorem quotidie, ac velut recentem operi redderet. Christianos regebat ad ducenties mille, debebant locis inter se longissimè distiti; in tuguriis, pagis, & oppidis; stabilienda erat illorum fides, committenda operariis optimis, augenda conuersionibus aliorum, componendi inter se dissidentes, corrigendi, docendi, defendenda ab ipsis ministrorum regionum oppressio, & rapacitas militum; custodienda prouinciæ titulo, expilantium miseros incolas. Ad hæc dici non potest quanto egerit virtutum præsidio, patientiæ nominatim, prudentiæ, comitatis, & hortatrici reliquarum omnium caritatis, qua omnibus omnia fieret, transformeretque

retque se in eorum genios & nomen, vt sibi deuinctos Deo obstringeret; ac ne lingua velut extraneum audirent, quem re ipsa vbique experiebantur patrem; hoc suis etiam laboribus tedium adiunxit, sanè ingens, & fastidiosa plenum molestia, vt difficillimum, & valde barbarum illorum condisceret idioma. Demum, quod aiebat de illo Xauerius, virtutem in eo naturæ imputasset, illius adeò christianitatis salutis natus videbatur. Porro in tanta, tam varia latissimæ vineæ, atque itinerum occupatione, mira erat acquiescentis in Deo tranquillitas animi, nulla exterius ab eo rerum imagine distracti, vtque nisi pro Deo, ita nisi cum eo nihil agebat. Præter hoc genua ad orandum, flectebat quotidie saltem trigies; nam scribunt quadragies nonnulli, colligendis nimirum animi viribus, & corroborandis, cogitatione illorum quæ citius, & vehementius Dei amore illas incenderent. Qui verò tunc essent eius animi sensus, non temerè putem ex iis quæ contecta sunt conici, nempe quoties in genua procidens oraret, toties ad aram coram Deo se ipsum victimam statuisse, ad excipiendum pro Christo Barbarorum ferrum; quæ vt credam fuisse viri sancti affectum, facit non tam illud quod subibat vitæ discrimen perpetuum ab capitalibus inimicis, quàm ille ad singulas Badagarum turmas toties ab eo iteratus in genua, quem dixi, procubitus, ad excipiendas propensè ac fortiter eorum hastas, & lanceas. Referunt Bedalæ, & Romanancoris Christiani, se suis oculis inter sacrificantis manus vidisse hostiam rubentem, & tinctam sanguine, paulo quam occideretur à Barbaris; quò illis ipsius portendi visa mors; & ipsi nuntius deferri ex tam diu cupita, toties flagitata, vicina morte consolationis; eruenta enim specie hostia interpretis fuit, pignusque Sacerdotis, digna sui ipsius victima Deo litaturi, quam cum filij eius diuino sanguine iam tum offerebat. Et alias quidem quem prædicabat Christum proximè abfuit, vt fuso sanguine testaretur, sed hoc Deus tunc miraculo vetuerat, & Christianorum necessitatibus prouidens, palmam ipsi beatam in hoc tempus distulerat. Frequentabatur ab Ethnicis Fanum Idolo sacrum, quod antiqua Lucinæ superstitione adesse parturientibus credebant. Hunc Dæmoni honorem, offensionem Christianis vt tolleret, nihil vitam suam, nihil Ethnicorum furorem moratus, præcipitavit in mare simulachrum, templum solo æquauit; inciditque res in id tempus, quo Ethnica nobilis ex partu laborabat. Verians coniux ne ob eam causam Idolum vxori suam opem negaret, rabie percitus, Criminalem armatus ad necem inquit, vix domo pedem extulerat, cum vxor vehementissimis cepit doloribus torqueri, Deoque suggerente iis interituram, si qua iniuria sanctus violaretur, iussit post virum nuncios currere qui denuntiarent, quàm saluam cuperet vxorem, tam procul manus ab Dei famulo abstineret; quibus absteritus resiliit Barbarus; & partum eius vxor feliciter edidit. Iam vero morte Criminalis, non dicam quantos socij spiritus, quantum alacritatis conceperint, siue in India, siue in Europa. Planè Gonzaluus Sylueira in Lusitania, eiusdem exitus desiderio incensus extra se ferebatur,

tur, quem sibi antea promissum, adeptus est tandem in Africa, & illustriorem, & post labores longè grauiores. Sed nostros in India id desiderium, eò vrebatur impatientius, quò erant Fidei hostibus propiores, & ab iis ad mortem ipsi quoque auide poscebantur: de quo Gaipar Berzeus, ille Apostolico vir igne flagrans, ita in Europam ad socios scribit, Criminalem semper Martyris ornans cognomento. Non possum satis exprimere quantus me ardor incenderit, & nunc etiam teneat pro Christo Iesu patiendi, ex quo de martyrio accepi Fratris nostri P. Antonij Criminalis. Spero eius quamprimum fore me gratiæ compotem, quando incipit Deus eam nostris largiri, qui eius desiderio tenentur.

Haudquaquam tamen hoc se Criminalis honore tanto dignabatur; tantumque aberat, vt se parem sentiret ministerio animarum, vt ne vilibus quidem laicorum obsequiis se arbitraretur idoneum. Goam igitur cum venisset, & Xaverio in Molucas profecto, partes ei operis assignaret nemo, Iacobus Borbanus, vni S. Fidei seminario intentus, ædituum illum, & ægrotantium statuit curatorem; quo in tam humili opere, vir tantus tam hilariter erat vitæ reliquum ducturus, vt menses illos sex posuit, sub quos nouo mandato illinc amotus est. Ita solent quos sua, modesta de se opinio facit tenuitatis propriæ conscios, occupationem quamlibet abiectam sibi superiorem æstimantis; eoque præstantius, quò postpositis commodis, & vni Deo placere satagunt, & vnius pretio caritatis, non iudiciis hominum, aut materiâ operis, operum pretia metiuntur.

6
Eius literæ
humilitatem
spirantes.

Ad hoc mentis erectæ fastigium quantum promouisset Criminalis, tunc magis patuit, cum ei Conimbrica Simon Rodericus optionem dedit Indicæ missionis, vel capessendæ si liberet, vel reiciendæ: placet hic eius verba describere, nuda quidem, & candida, sed eorum linguæ dumtaxat ingenita, qui Deo se integre mancipant, sibi que nihil sui peritus retineat: sic ergo is Vlyssipone ad Ignatium. [Accersitum me, inquit, interrogauit D. Magister Simon malleme in Indiam, aut Italiam ire; respondi, quantum ad me spectaret, Italiam, Indiam, Turcas, & aliam quamcunque mundi plagam, ita me promiscuè habere, vt esset mihi perinde futurum quocumque mitterer, dum in eam Domino, eiusque obsequiis laborem perfecte nauarem; cætera mihi pro nihilo esse; mihi tamen hoc vnum dolere (& dolet profecto) quod essem ad loca eiusmodi ineptus, utpote aded ignarus, negligens, & carens necessariis dotibus, vt videt Deus, & sciunt homines qui me norunt,] sequiturque stylo eodem dicere; tametsi sua deterreretur penuria, sed obedientia subleuari; & ex vno illo, soli Deo placendi studio, illos sibi ad opus tam arduum animos subiici, quos sua inopia detrahebat. Rogat denique ab Sancto, quem nisi in cælo nunquam visurus sit, quoad liceret in terris interim iuuari, & salubri aliquo muniri documento, quod ipsius vice pro monitore perpetuo habeat, vocationis cumulatè explendæ. Claudit autem Epistolam subscriptione humili pie ludens in suo cognomine R. V.

Indignus

Indignus seruus Antonius Crimualis, hoc est Peccator: quod vero se ab honorificis Religiosa humilitas, si potest subducit; sin autem iis erubescit, velut immerenti exprobrantibus suam egestatem; hoc ipsum abunde in eo praestitit. Nam in gradum vocatus Spirituales adiutoris, cum ampla facultate priuilegiorum quae summi Pontifices, votorum quatuor professis iam tum indulserant, scriptis ad se ab Ignatio literis magna sane tanti filij veneratione Nouemb. 21. anno 1547. respondit anno proxime sequenti, & quarto Decembris, [sit semper Iesus cum omnibus. Placuit benignitati tuae, Venerabilis Pater, pro sua humanitate, me indignum licet, inter Spirituales Societatis adiutores admittere: ego quoad potero contendam satisfacere tuae expectationi, meque id Iesu Christi ope facturum confido; impar quidem tam alto gradui à cuius praestantia, longe omnino abesse me sentio, verum vt hoc iubendum putasti, sic mihi ad nutum vt paream incumbit, nec me adiutoribus accenses tantum, sed vocas etiam in partem Societatis bonorum, atque meritorum, vsum insuper eundem eius facultatū, praerogatiui iuris, tradis quo gaudet professi, sapienter monens eum adhibeam, *ad edificationem non ad destructionem.* Quod vbicumque sim gentium, seruare in Domino statui, vtque cedant felicius omnia, quamuis olim Romae, mea Paupertatis, Castitatis, & Obedientiae vota Carissimo in Christo Petro Lucensi, tibi reddenda tradiderim & alibi sapius instaurarim, scias velim non modo Praeposito, professis & adiutoribus, sed cuius alteri de Societate famulares etiam operas obeunti fore me perpetuo subiectum Paucis denique interiectis, vnum, inquit, expecto solum, vt à M. Francisco Xauerio, siue alio qui possit, vsum obtineam earum facultatum quas mihi concedis, certus illas omnino perinde habere otiosas vt si nunquam mihi concessae fuissent, nisi eorum approbatio accedat.]

Quae librum claufere proximum, & huic principium dedere, seges fuere vberima diuinæ voluptatis, Xauerio ex Iaponia in Indiam reduci; subiugati Regi Christo reges, eiusque abluti sanguine; perductus ad illum ingens numerus animarum; Institutiones Sanctorum operum; magni ad fouendam, augendamque pietatem Christianorum praesidij expulsa ex Goae confinio, cum Brachmanis idololatria; noui Collegiorum ortus, & fundationes nouae; nouorum tum illinc tum & aliunde ad Societatem accessus operariorum; fructuosissimi nostrorum labores; perperfections ingentis meriti, mortes pretiosae. His tamen laetitiis duplex molestia interuenit, ex honoribus altera, quos sibi immodicos, Malaca Goam vsque delatos, pro roligioso suimet contemptu ægerrimè accepit: Altera grauior, ex inconsulto Antonij Gomezij ad iuuandos hominos primum quidem impetu, & feruore, tum ex contumaci eiusdem proterua. Xauerij aduentū magnis illic olim cultum honoribus venerabiliorum fecit praecurrens fama, & quae illum ornarunt. Praecesserant nuntij de fundamentis fidei Christianae in Iaponico imperio iactis; de expugnationis ab eo Bonziis; de summa eaque magnifica apud regem Bungensem

7
Malaca publice celebratur Xauerij gesta in Iaponia.

[faint text]

gratia; de auctoritate, ipsius miraculis religioni veræ apud barbaros parta. Hæc anno primum 1550 ineunte Aprili Malacam venerant, & quanquam generatim solum resciretur de noua Cangoximæ Christianitate, beatis auspiciis surgente, sed Petrus Sylua ei arci Præfectus, & rebus Xauerij familiaris sui, ac fidei prosperis studiosissime addictus, Christiani splendoris in Iaponiam ingressum ab Apostolo Christi, possessionemque illorum regnorum Christi nomine initam solenni pompa celebrarat; instituta Malacæ supplicatione omnium ordinum, & Magistratuum, sacrorum, ciuilium, & militarium ad B. Virginem de monte agendis gratiis, ob inductum ab ea, die Assumptæ sacro in Iaponiam Franciscum Xauerium, & regnum applissimum filij eius imperio adiunctum, quod esset in multas prouincias antiquos Ecclesiæ propagaturum fines: supplicationem clauerat Res sacra, solenni & cantu, & ritu à Vicario peracta, diei reliquum & noctem consequentem occupant ignium iacula, & varij generis lumina, & flammæ festique ex singulis turribus fragores: pretioso vrbs vestita stromate, altaribus, odorum acerris, choris mulicorum distincta, turmisque puerorum gestiens Deo canentium, & castis vocibus magni Patris Xauerij laudantium nomen. Ex arce, portu, & nauibus explicata vexilla, explosiones tormentorum mutua, & digestarum lampadum nocturnus dies. Sed magnificentiæ huius primas partes egere Iapones quatuor ethnici, quos Malacam Apostolus miserat, vt splendorem viderent Religionis Christianæ. Hoc tam multiplici ac lato pietatis publicæ argumento valide incitati, nostraque edocti mysteria à P. Francisco Perez; ascendenti in cælum Christi die anniuersario, expiati sunt sacro fonte, manu Vicarij Malacensis. Harum fama gratulationum Indiam peruadens vniuersam, conciliauit vbique Xauerio in eam redeunti effusissimos honores, & eo ipsius modestiæ grauiores, quo pluribus titulis eius merito debebantur. Verum urbem Cocinum, expertus est sui obseruantior, quàm Societati beneuolam. Huius frigoris causa Antonius Gomez, qui exasperatos ciuium animos ab nobis alienauerat. Erat huic homini, vt alias attigi, Philosophicæ doctrinæ, & iuris canonum supellex amplissima, ingenium actuosissimum & velox; ardens salute animarum concionandi vis, violenti quoque impetus ad virtutem; qui magna multorum cum vtilitate in missionibus erumpent: cæterum sui, ad intolerantiam, arbitij tenax. Accedens enim ad Societatem ætate prouectior, affectus in eam tulerat crudiores, vt qui nisi à tenetis, parendi assuetudine domiti, vix mitescant. Hæc illum natia durties quam ad nos allatam, semper in se integram, & sui nimium dominam regnare passus est, illum tandem à nobis abscidit.

8

P. Antonij
Gomez im-
prudencia,
Goa, & Cocin-
um prouocat
contra Socie-
tatem.

Nec minus damnofo feruebat genij sui æstu, quàm induruisset rigore cerebri, quodque hinc sequitur, impetu magis quàm ratione agebatur; quæ animi labes, sui vnus consilij adiuncta confidentia impegere hominem in offensiones plane cæcas. Missus enim à Simone Roderico in Indiam Goani Rector Collegij, etsi vix triennis in Societate, magna stam-
tim

tim sibi arrogate, auctoritatem profiteri suam, etiam spectante Xaue-
 necdum in Iaponiam profecto; denuntiare suis, ab initio, oportere, sic
 ipse loquebatur, *in ventrem matris sue iterato introire, & reuasci*. Aliã dis-
 ciplina, & aliis regulis, nouoque viuendum instituto: non quod iis inesset
 dignum aliquid reprehensione, multo minus egerent, vt is tumide indi-
 cebat, in viros alios transformari, cum essent homines maturæ virtutis,
 quos posset pro exemplaribus probitatis, & præceptoribus habere. Sed
 quendam secum ex Europa viuendi canonem portarat, ex diuersa tempo-
 rum distributione, diuersisque ab vsu occupationibus concinnatum, ad
 quem, alio quolibet abrogato, volebat nostros se fingere, & Goanum Col-
 legiam formari, inducta in illud scholastica studiorum Parisiensium;
 domestica vero Conimbriensis Collegij disciplina. Prohibant itaque ab
 eo, in solita quotidie decreta, & mutationes rerum nouatarum, co fa-
 ctu, atque imperio, vt edictiones Basilicas regij censoris diceres, non re-
 ligiosi Patris documenta, & monita; iactabatque, verè aut falso, se à
 P. Simone Roderico summam habere potestatem, domandi compede,
 mittendique in Lusitaniam carcere claudendos, si quos offenderet gu-
 bernationis suæ turbatores. Conspicatus Xaueius feruidioris cerebri
 minaces fumos, & catè diuinans, nullis artibus, cæpro destitutum, ho-
 minem officio mouit, & Ormuziensem illi tribuit missionem, campum
 illius genio prouorem. Fausto profus animæ ipsius compendio, si pro
 ambitu inconsiderato regendi cæteros, sustinisset ipse Obedientiæ nu-
 tibus se regi, non eas dedisset tragedias quarum egit ipsemet funestam
 catastrophem: sed fretus regij cuiusdam ministri artibus, qui eius com-
 mendatione Regis à qua exciderat gratiam prensabat, Gubernatoris po-
 testate ad retinendam stationem ita est abusus, vt metu grauioris mali,
 confirmaretur à Xaueio Goæ Rector, hac lege dumtaxat, nostris solum
 Goæ vt curam impenderet: sparfos per Indiam reliquos non ipse (quod
 sibi iam attribuerat) sed Paulus Camers vice Xaueij regeret. At enim
 vix portu ad Iapones Xaueius soluerat, cum sensim Gomez potestatem
 in omnes sibi vsurpare authorem eius citare ex Lusitania, prætexere sim-
 plicitatem Pauli lentiozem; qui tam de se abiectè quam Gomez super-
 bè sentiens, tantum absuit ambienti obstaret, gauderet potius, liber à mu-
 nere, priuatus Deo ac sibi viuere. Ad hæc S. Fidei seminarium exor-
 tus euertere, alumnos eius in fide nouitios, & subtilioris cuiusdam pie-
 tatis rudes qua illos Gomez ingratis volebat in sanctos excudere, cum
 eatenus abundè sufficeret, quod erant Christiani: hos inquam, seuerè,
 & acerbè multabat, quod parum eius præceptionibus responderent.
 Hinc mæror, querelæ, factiones, & nocturna per murum fugæ, ex illo
 non iam seminario, sed duro carcere: quos autem residuos sua patien-
 tia fecerat, horum quoque indolem auersatus, die quodam inde omnes
 eiecit, causatus indomita ipsorum ingenia, nec vnquam cultorum labo-
 res bona vlla fruge pensatura. Eorum loco suffecit Lusitanos, qui Socie-
 tatem expetebant, & septem ac viginti, planè illiteratos, & multum

adultos in eam admisit. Sic seminario in Societatis tyrocinium conuerso, grauitèr offensus cum Episcopo suo ciues, querebantur inter se vehementer iniuriam; sed eam, ad Gubernatorem Georgium Cabralem defererebat nemo, quod esse Gomezij totus erederetur, malèque publicè Gomez eam ob rem audiret, cum in eum vel approbatorem vel consiliarium reciderent omnia, quæ cumque in administranda reipublica peccari putabantur. Sileo nonnulla etiam eiusdem, simplicitatis stolidæ uarietate, seu magis figmenta; tam falsi euentus, ut ab eo palam apud ciues pro concione oportuerit excusari. Sed hic silendum non arbitror, quem Cocini mouit contra nos tumultum. Sanctitate Xauerij ea urbs, & Sociorum capta Collegium nostris fundare decreuerat, eò confert se Gomez Societatis nomine illud admittitur; palmetum à Præfeto in solum Collegij accipit; in templum, ædem sacram Matris Dei nomine, à Gubernatore; sed multum inuito Vicario, & sodalitate ad quam ea spectabat, quæ doni post paulum pœnitens, iure illam repetiit, donationem irritam testata. Gomez auctoritate potens, bona mente instinctus, sed valdè imprudens (quæ triplex est, errandi scaturigo tanto peior, quanto minus errari creditur) summo iure donationem tueri obstinat, breuique motus illos non tam sedat, quàm premit; impulsoribus eorum in carcerem traditis. Eam vim non ferens ciuitas, fremensque in Societatem, ardentè dat in Europam ad Regem, & ad Ignatium literas.

9
Ecclesiam in-
uitis aliquibus
Societatis da-
tam, Xauerius
reddit.

Hic rerum Indicarum status cum ex Iaponia Xauerius reuertit, quibus ille inspectis, multis eas lachrimis defleuit, aggressusque mox restituere, vias iniuit Gomezio planè oppositas. Cocini, quò primùm Malaca appulit, coacto in choram maioris Ecclesiæ, Magistratu, & Sodalitate, Vicario coram, & Clericis sistit se medium, clauis ædis sacræ quæ contendebatur manu tenens, eo oris totius pudore, qui magis Gomezium decuisset, flectit genua, affaturque adstantes, ea demissione animi, & uerborum satisfactione, cuius diu Cocini pia memoria, & Religiosæ humilitatis monumentum, in animis, & sermonibus populi uiguit; nihil defendit, nihil purgat; uelut confitens reus, ueniam transactorum rogat quibus uel offensus, uel icti quoquo modo forent: clauis reddit; sacram ædem nudè integreque restituit, seu redonaram si ad nos spectaret, seu vindicatam, & assertam, si illorum esset; ac si ultro uellent Societatem illa uti, haudquaquam id aliter quàm commodatò id fieret, cum potestate illius quoties luberet repetendæ, sic una opera & ciues optimos placauit, & ædem obtinuit; nam aliquanto post iuridicis tabulis sponte ab iis collegium in eius possessionem perpetuam missum est. Goæ ut res habebant deterius, ita iis sanandis plus negotij fuit. Antonius Noronius cum Proregis Indiæ titulo atque imperio portum subierat, & prius etiam quàm nauis prodiret, querelas audiuit ciuitatis nomine apud se deponi, tum ab Episcopo iterari; quòd seminarium urbis decus, & Indiæ salus, ex quo tot Patrum exhibant interpretes, tot Christiana magistri doctrinæ, nonnulli etiam exploratæ barbarorum fectò, in Christum
fidei,

fidei, pessum abiisset, nulla spe resurgendi; huius excedij spectator si adesset P. M. Franciscus cui tantopere id opus cordi erat, videretque ab vno è suis, euersum penitus, à quo maxime augeri debuisset, acerbè profecto id esse laturum, eique instaurando manum celebrem admoturum, quod sane ab iis haudquaquam temerè coniciebatur.

Goam enim vt venit, illico iuuenes Lusitanos, expulsis substitutos Indis, ad suos remisit; conquisitos ex vicinis Indos in seminarium iusto numero reduxit & Societatem exoneravit turba illa quam præcepit Gomezius in eam intruserat, quod nihil præferrent in futurum vocatio- ne tanta dignum.

Restabat edendum in Gomezio exemplum, Goa igitur amouendus, iustus est Dium Lusitanorum præsidium se conferre, altius ad Septemtrionem situm. Verum is in iusta contumax ita se ministris regis, ipsoque prorege, ne auellerentur Goa, obuallarat, vt vnum par fuerit Xauerij robur, tot perfringendis obstaculis, & abstiterit tam procul à flectendo sub iis animo, vt quibus officiis ambierat pro se Gomezius, in ipsum eadem retorqueret velut intercessionis refractariæ nouum crimen, noua plecteret pœna; & carnis brachio confisum, Goæque affixum, potentiori Dei brachio, è Societate extirparet, futurum in sæculo proteruis, documentum terroris; Rectoribus iniuncta ad asserenda obedientiæ iura constantiæ. Cavit tamen ne Goæ Societatem exueret, sed Dium longe ablegauit ab Lusitanorum nauibus in Europam reportandum, quod in Sinas iturus P. Berzeo serio iniunxit. Nec finis calamitatum Gomezij: nauigans in Lusitaniam, vel gesta defensusus, vel ad pedes Ignatij rogaturus illorum veniam, in medio cursu fracta nauis miser in aquis interit, vetante Deo ne ab Xauerij sententia prouocaretur ad alium iudicem. Sic vitam clausit Gomezius; vir si dotes naturæ pendamus aliorum bono idoneas, in paucis excellens; & habilitate ingenij, animosaque vi erectæ pietatis, quorum in Indiis, & Lusitania, non dubia dederat argumenta; præstiturus omnino pro Deo grandia, si dociliorem rectorum ductui, & conatibus, ceruicem iungere voluisset, agique optasset potius modesta sui defectione, quàm absurdo agendi studio præesse.

Societatis rebus Xauerius in eum modum instauratis, operarios in diuersa misit, quod qui hæcenus illa excolebāt, egregij licet ac strenui, necessariis tamen laboribus parum sufficerent, iis ergo auxilia addidit, Bazaini quidem Melchiorem Nunnium; Gonsaluum Rodericum Tanæ; Cocini Franciscum Henrichez; Ioannem Lopesium Meliapore; in ora Piscaria Ioannem Mendezium, quorum vltimi duo nondum erant initiati Sacerdotes. Venere inter hæc à communitate Chaulensi, milliariibus triginta à Bazaino mediteraneâ, qui Sociorum Collegium postularent, sed piæ ipsorum liberalitati, mos geri non potuit, quod æquum non esset affigi multos vni pago, quorum singuli multis erudiendis pagis incumbebant. Postea Henrici Henrichez quem sponte nostri, Criminali

IO

Seminarium
Indorum Goæ
restituit.

II

Gomezium,
alioqui egre-
gium, eiecit è
Societate.

IZ

Operarios
missionibus
assignat.

occiso sibi præfecerant, electionem approbavit; ac tandem etiam in futurum communibus Indorum utilitatibus prospecturus, hominem ad Ignatium, qualis sibi ab eo fuerat designatus legavit: nam ut habemus ex eius literis sæpe ad Xaverium scripserat, virum in Europam destinaret prudentem regionum illarum, ac rerum quæ illic gererentur scientissimum, ut iis procurandis, Regem in Lusitania, in Italia summum Pontificem adiret; ab illo temporaria subsidia; diuina, ab hoc petiturus, ad incrementa illius Ecclesiæ maioribus accessionibus prouehenda. Huius rei conscius Antonius Gomez, ante Xaverij ex Iaponia reditum pro ea quam sibi arrogauerat potestate, Melchiori Gonzalez id munus crediderat, magnis ad hoc dotibus prædito, sed etiam eximia opera priuari eas prouincias, vetabat prudentior æquitas, quare ex prociuctu conscendendæ nauis, reuocatus est Bazainum, ut Collegium regeret, & Christianos illos diuinis erudiret: postquam autem Goæ sancti sui Patris, ac magistri mentem cognouit Xaverius, pridem ab se conceptæ perfimilem, ut qui iam tum ex Iaponia Bernardum, & Martham de quibus agimus ad hoc selegisset; fratrem Andream Fernandium Romam misit, animosa virtute, ac maturitate virum, cuius profectiōem & reditum vsque aded fortunauit Deus ut milliarium triginta millibus immensa maria emesus, legationis suæ condignos fructus summa felicitate retulerit: docuit illum Xaverius & verbo & scripto copiosissimè de rebus Indicis, de quibus item ad Ignatium, ad Simonem, ad Regem quoque Lusitaniam, dedit accuratissimas literas, ex quibus aliqua oportuniùs seligemus; hic tantum appono quæ de suo in Sinas transitu ad Regem perscribit. [Goa, inquit, Malacam soluo quinto ab hinc die; inde in Sinas progressurus cum Iacobo Pereira legato. Quæ portamus ad Regem dona magnifica sunt, & multa, partim ex Celsitudinis vestræ munificentia, partim Perciræ liberalitate: vnum præ omnibus nomino, quod haud scio an ulli regum qui vnquam extitere, rex vllus obtulerit, Euangelium Christi dico, cuius si iustum pretium assequetur, non dubito gazam suam omnem, atque opes præ illo contempturū. Spero fore ut Deus propitios oculos in vastas illas conuertat prouincias, & discentiat cæcitate innumerabilium hominum quibus suam impressit imaginem, ut suum tandem agnoscant, & reuereantur conditorem, & seruatorem Christum: tres imus de Societate, cum Iacobo Pereira, propositum nobis est Lusitanos illic carcere detentos liberare; mutua inter reges Sinarum & Lusitaniam fœdera necere; dæmoni eiusque affeclis bellum indicere. Regi ergo primum, de in aliis, ab Cæli Rege denuntiabimus, ut vero Deo, saluatori, ac iudici hominum, honores restituant, quos per summam cæcamque iniuriam ereptos, tamdiu dæmoni consecratur. Magnum, esto, aggredimur facimus, & audax, Barbaros populos, & potentissimum eorum Regem arguere, & persuadere illis veritatem; sed enim ad hoc animos subiecit, qui nobis hanc indidit mentem, idemque tanta spe ac fiducia erigit, ut de illius potentia nihil ambigere subeat, omnem Regis Sinarum potentiam
infini

in finitissimis spatii superante. Quare cum ea res in manu Dei sit, nihil aut metuendum, aut cunctandum nobis in ea superest; nihil enim denique præter Dei offensam, & æternos ignes timendum est. Mihi quidem ex eo incomparabilis confidètia nascitur, quod tanto tam arduo operi, homines legerit, quales sumus, nequissimos, & ineptissimos, spargendo scilicet in gentes, orbe altero semotas, Euangelico splendori, & superstitionum ac scelerum inueterata nocte conspulsis, in lucem ac vitam excitandis.] Hæc de beati Apostoli stylo, quæ cum scriberet, de legatione Pereira ad Sinas cum Prorege Alfonso iam constituerat, diplomaque ab eo legitimum, & ferenda dona acceperat, eratque tantum opinionis omnium de illo pondus, ac de negotij quod suscipiebat grauitate, ut ex regis ministris nemo illi quicquam ad hoc denegaret. Dona, magnam partem Pereira suo sumptu parauerat. In iis complura Sinensi minus conuenientia, quam ostendenda in illius aula, Christianorum rituum maiestati, ad pelliciendam eo spectaulo Barbarorum in illos uenerationem à vestes ad rem diuinam, ex pretiosissimo serico, & auro, arte Phrigionica laboratas; sacras tabulas Magistri operis, rarique penicilli, totum Sacerdotis, & Altaris ad solennia paratum. Accedebant, ad Regem Sinarum literæ aureo caractere, pulchræque ornatu ab Episcopo Albuchercho, & Prorege, in commendationem legis Christianæ; ac (ne quem Ministrum Lusitanicæ ditionis transuersum ageret læua mens aduersus legationem B. Apostoli, & Pereira) capitale futurum idem Prorex edixit vel obstanti, vel impediendi.

Optari denique in beatam sortem, quos secum duceret socios oportebat, tum in Iaponiam mittendos, tum ad illam earum, quas unquam suscepisset nobilissimam in Sinas expeditionem retinendos: nec leuis industriæ fuit, tam multis idem enixè cum fletu petentibus, repulsam probare. Triginta è nostris Goæ Collegium alebat, quæ prouectos, quæ nouos; lectæ omnes, ac notæ virtutis, dignosque felici munere, quod quisque sibi priuatim expetebat; nam vel id unum Sancto Patri comitem adiungi; gestorum eius, & operum sui spectaculo; audire loquentem de diuinis, omnemque illius vitæ seriem, ac modum obseruare, tanti erat, ut quouis emendum periculo, & molestia crederetur. Sed nemini iustius quam Gaspari Berzeo, ea gratia debebatur, ut quem Ormuzio Sanctus Pater se accersere monuisset, vel suas vices in iuuandis Iaponibus obiturum, vel secum in Sinas profecturum; verum sua ipsius, si loqui fas est, viro nocuit virtus, ipsoque optati merito optatis excidit. Etant Goæ Berzei tam frugiferi labores, ut pia ciuitas potenti concionatore Gomezio orbata, secundam hanc Berzei iacturam non esset laturo, nec hians adhuc seminarij vulnus, negando Berzeo debuit refricari. Verum ut erat eius caritati non impar obedientia, nec verbum sibi elabi passus est, quo posset conijci esse in Sinas, quam Goam pronior; eundem quam manendi. Onerauit dumtaxat eius modestiam, improvisus honor, tanto præter eius expectationem, quanto se illo indignum censebat.

I 3

Socios sibi in Sinas eligit.

bat. Goam enim ingressus Xaverius duas Roma inuenit patentis formulae literas, vt ex autographo quod Romae asseruamus intelligitur; vnae Octobris decimo, Decembris vigesimo tertio secundas, vtraque 1549. datas. Primis Ignatius praeficiebat nostris in India, & transmarinis in Oriente regnis Prouincialem Xaverium. Alteris amplam dabat facultatem, gratiarum, & praerogatiuae cuiuscumque, quibus Summi Pontifices Generalem ornassent, quosque ipse iisdem muniendos vidisset. Cum autem Xaverius pro Apostolici spiritus, munerisque impulsu, tam longinqua interdum, & tam inhospitas nonnunquam peteret insulas, vt Roma citius, quam illinc Goam possent haberi epistolae; omnis interim ea auctoritas, & facultas penes Rectorem Goani Collegij decernebatur fore, pro modo tamen, atque arbitrio; quo dispensandam Xaverius, vel retinendam iudicasset. Atque hic tum primum nostri India tota in vnam coaluere Prouinciam a Lusitania omnino seunctam, ex qua sine magna perturbatione, mandata, leges, & moderatores expectari, locorum obibat longinquitas. Progreffurus ergo Xaverius longè ultra fines Indiarum, suas Prouincialis vices Berzeo tradidit, cumque iis esset Berzeus Dei donis instructus vt expeteretur ab omnibus, mouere se Goa per triennium solidum Obedientiae praeepto vetuit, ne si foret hoc ipsi liberum, vel repulsa externos offenderet negando, vel eundo nostris sua absentia noceret. Quod idem Ormuzium profecturo olim inuenerat. Cunctis igitur Goae circum adstantibus Collegis, Berzeum nostris per vniuersam Indiam Praefectum, veneratus est ipsemet primus de genibus, obedientiam testatus, non tam publici nomine, quam exemplo, typoque obseruantiae, & demissionis Rectoribus debita. Berzei rubor verecundus, lachrimae, deprecationes impositi muneris, suimet traductio, velut omni ex parte immerentis, & cuius regendi officio imparis, nullum finem habebant, vt erat sui absque modo contemptor; quibus tamen imprudens inducitur se altius, & eò praeebat delectu Xaverij digniorem, quò tanquam indignus, auersabatur illum contentius. Scripto quaedam illi reliquit Xaverius monita, quae religiosa gubernationi conducerent Pia ac Prudenti, quibus illa duobus principiis nititur. Post haec Sinensis itineris comites, & destinandos in Iaponiam tres istos delegit, Baltazarem Gagum Sacerdotem, Odoardum Syluam, & Petrum Alcazcuam, qui post in Iaponum eruderanda idololatria magnis sunt defuncti laboribus. Accessit & Frater Aluanus Ferreira de Montemaiori, cum Francisco Gonles, demum iuuenis sanctus tamen nondum religiosam familiam amplexus, Antonius nomine, genere Sinensis, in seminario S. Fidei educatus. Tantisper dum nauibus caelum & maria mitescunt, stas per noctes horis Collegium Xaverius cogebat, & erudiebat allocutione de rebus animi; auditorio quidem tam lecto apposita, sed magis dicenti, qui multo alius in diuina, eorumque usum penetrauerat sese. Argumenta dicendi virtutes omnes, quae operarium Apostolici muneris perfecte absoluunt, quibus inculcandis praefagire animo vidisset, fore illa suprema

mutua

mutuæ caritatis quæ daret, reciperetque solatia; tanta erat docentis, suadentis, animantis ad illos quos aperiebat, & præibat sanctimoniam gradus, teneritas; atdebant dicentis, & audientium animi, ac vultus; suspiria, & lacrymæ utrimque perpetua, ut qui aderant, ipsimet scriptis tradidere. Cum autem nauim conscensurus ultimos suis diuideret, ac reciperet amplexus, inquit scriptor, effuse flens, commendauit cuique in uocationis proposito constantem animum; demissionem sui veram ex intima sui perspectione ductam; præcipuè tamen alacritatem ad parendum, hæsitque in hac diutius, ut quæ tanti esset apud Deum, & Societatis hominibus tam necessaria.

Goa discessit Xauerius maioris hebdomadæ die Iouis, qui anno 1552. incidit in Aprilis quartum & decimum; prosperè nauiganti, ad Nicubaris insulas, quæ cornu Septentrionali Somatræ aliquanto superius sitæ sunt, iam mare se frangere, moxque in tempestatem desæuire, ex qua nulla spes esset emergendi; & vero in oculis duo magnæ molis fœderata inter se nauigia, ventis, marique imparia depressa periere. Quæ Xauerium uehebat Prætoria, & vastitate, & pondere tardabatur; nec velis nisi ægre, nec gubernaculis parebat, nec vndas exire habilis, irruentes valebat. Quare de iactura deliberatum est, iamque nauæ, ac remiges fundo mercimonia extrahebant, cum Sanctus futuri conscius, & dolens mercatorum vicem, apud nauis Præfectum institit, sustinerent parumper, & velis nauim utcumque tuerentur, certò enim mare Deo propitio positurum, & euasuros incolumes. Nauas vero obstantes, quòd ingrauescente, ut solèr, sub occasum Solis, tempestate, futura esset valde difficilis per noctis obscurum iactura, securos esse iussit Xauerius; prius enim tranquillum aquis rediturum, quam Sol occideret, & futuram in prospectu terram. Confusus vaticinio viri sancti Præfectus, cui aliunde quantum credi deberet nouerat, breui vidit euentu duplici confirmatum; cadente Sole, tempestatas concidit, œceloque serenato terram cœpit oculis legere. Sed in hac omnium ex accessu ad portum lætitia, solus præter morem tristis Xauerius, & mœstum suspirans, interrogatus causam, cunctos admonuit pro vrbe Malaca Deo supplicarent, quam morbi lues depopulabatur. Grassabatur enim febris pestifera, quæ icctos celeriter absuuebat; còtactu solo aliis inhærebat. Eam ob rem illuc viri sancti appulsus, si alias unquam, tunc vrbi venit quam optatissimus, singulis ab eo præsentissima sibi subsidia corporum, animorumque spondentibus; & vero in terram descenderat, cum statim ægrotos inquirere, & ab iis requiri; cupere omnes de animæ causis per Xauerium cum Deo transigere, quisque illum sibi adesse morienti; ea vulgo cunctorum fiducia, cui adfuisset, saluum esse, nec eò segnius illius socij, diurnas, & nocturnas operas ægrotis dabant, domumque nostram in Nosocomium caritas verterat; vir sanctus haud alio tam assidui laboris solatio, præter contextum ex paleis contra æstus vrentes pileum (quanquam illo fere socius utebatur) domos ægrotantium lustrare, destitutos in publico, ipsemet in Nosoco-

K k mia

14

Absentia cognoscit, pestilentia icctis Malacæ inferuit, mortuum excitat.

mia suis humeris deferre; tum ubi iam locus deerat, in alias aedes, in quibus quinquageni, & sexageni, congesti magis instar cadauerum, quam pro infirmis digesti iacebant; reliquos sub putrium nauium compositis ad littus tabulis collocare & mendicatos illis victum, & medicamenta comparare; nec vna interdum relicta sibi ex integra nocte, ad quietem hora residua. Itaque miraculo fuit, cum ministrantium ea lue afflatis, mors fere parceret nemini, sanum illum tot inter iacentes, & moribundos perstitisse. Vt cumque id fuerit, constat certe ingenti miraculo Deum precibus ipsius, iuuenis mortui vitam concessisse: erat is Franciscus Caus; matrem habebat, viri sancti obseruantissimam; hic teli cuspidem incaute ori admouerat, ignorans veneno illitam (quod illic vsu frequens & valde praesens) ex quo venis serpente in vitalia exitiali malo, intra breue tempus extinctus fuerat, componebaturque ad funus; cum forte in matrem demortui Xaverius incidit lugentem, & desperandam, cognouit ex ea de lamentabili adolescentis, casu, ictusque intima vtriusque miseratione coram ad se cadauer curauit deferendum. Tum manu prehensa, velue iacentem alleuaret, *Francisce*, inquit, *in nomine Iesu surge*, quod tam parabili, breuique imperio in vitam rediit adolescens, quam semper exinde non suam sed Dei arbitratus, hanc ipsi in Societate consecrauit, ex qua nescitur quamobrem exierit, sed tamen in S. Francisci ordine ad quem transierat, vitam laudabiliter actam clausit.

15

Aluarius Atai-
des Xaverij
professionem
in Sinas impe-
dit.

Remittebat strages Malacensis, statimque sanctus Apostolus, animum adiecit ad vltimum suum in Sinas comiteum. Delata vrbis Praefectura Aluaro Ataidi fuerat, sed dum magistrarum iniuisset, administrabat interim publica Franciscus Alvarez, Regius cognitor: intercesserat olim Xaverio singularis prorsus cum Ataide familiaritas; sua illi consilia omnia de legatione Sinensi confidenter nudarat, seque propterea ex Iaponia renauigare in Indiam. Quod eius propositum nobile mirifice laudarat Ataides, magno scilicet futurum ad diuinam gloriam incremento, Ecclesiae ad amplitudinem, Lusitaniae ad decus; Xaverio quoque ingens tanti operis pretium, vel ipsam tantummodo (vt cumque procederent caetera) tot Lusitanorum libertatem, qui multis ab annis in Prouincia Cantonensi carcere tenerentur. Ad hoc igitur prolixè detulit quicquid foret in sua potestate: sed cum tempus agi rem aduenit, vel mutata mente, vel prodita; promissis facta reddidit plane contraria; tametsi tunc etiam Xaverio comem, & hilarem praebere se pergeret, eiusque spes, & aures verbis ad omnem largitatem subornatis ditaret, quod vaser, & ingratus tam sincere, ac serio facere debuit, quam perfidiose simulabat, non modo quia Christianus contra rem Christi venire non debuit, & regni vnus possessionem ab eo auertere; sed quia maris Praefecturam acceptam Xaverio ferebat, ad quam eius exposcens commendationem indicarat se longè validius legationem promotorum, si regis nomine totam penes se obtineret nauigationem; Xaverius hominem, diuino quod moliebatur operi deuincturus, hanc illi supremam Praefecturam Prore-
gis

gis diplomate Goa attulerat, & quædam alia prærogatiui iuris beneficia quæ diploma non comprehenderat. Quæ si parum valebant, ad mulcondam tygrim, ægrotantem Malacæ grauius, Xauerius omni officio iuuert, vt vice domestici Sacerdotis, eius etiam domi rem sacram faceret. Sed vilem animam, inuidia & auaritia, iure omni Christianitatis, & nobilitatis potentiùs eliserè. Vrebatur scelestus Pereiræ fama, legationis regis splendore immensum illustrandâ. Pungebatur venale mancipium lucris ingentibus quæ Pereiram manebant ex mercibus, Sunda in Sinas hac occasione inuehendis. Vnde postea in eum dictitabat, ludens illum cuius nomen erat diplomati proregis inscriptum, nobilem esse in Lusitania, minimè vero hunc Iacobum, nuper Gonzali Cortigni seruum, nouum hominem, & adhuc famulares operas olentem; parem videlicet homulum, legationi ad maximum toto orbe Monarcham? Centum millia boni lucris Sinensis, Gonzali famulum dedecere, sibi ea deberi, ac parentis sui Comitum merito. Nec iuuat ad amouendam inuidiam, quod Beati Patris meritus literis Pereira, nulla profus legationis, aut insueti cultus specie, modestus, & humilis Malacæ cerneretur. Nam præter inuidiam iratum etiam coquebat animum Atades, quod anno præcedenti, mutua illi Pereira, decem millia nummorum negasset timebaturque nunc totidem colore aliquo exacturus. Sic verbis lactato diu Xauerio, quam fouebat animo vomica denique effudit, cum Sunda veniens Pereira portum subijt Malacensem; tunc repente in illius nauim suos immitit satellites, qui reuulsum temonem intra fores sui palatij deferant. Fuitque hic primus Præfecturæ actus, quam Xauerij beneficio impetratam contra Xauerium ingrattissimus conuertit: verum is vt solent istiusmodi Harpyiæ; principis sceleri suo prætexere; spargere in vulgus belli periculum; habere se secretis indicibus, de Iaiis arma aduersus Malacam parantibus, suasque omnes in illam vires educturis. Ad hæc præcauenda, & nauis, & re inauspicati Pereiræ opus esse. Absurdam fabulam, & maligne contextam, paucis post diebus, manifestò naues aliæ retexunt, confuso magnopere illius inuatore, sed nihilominus in pertinacia sceleris hærente; erant eæ naues Lusitanæ, cæterò sibi compertum nuntiant, Iaios intestinis teneri bellis, sibi que à seipsis perniciem proximam timere, nedum vt Malacæ quidquam esset ab iis metuendum. Quibus statim vulgatis, & detracta tunc larua, quam sibi malè concinnarat; impudenter ac palam, sceleri aperto totus in peius incubuit. Nec ignatus vir Dei, quo posset remedio morbi eius amentia leuari, triginta millia aureorum, dono illi à Pereira obtulit, sed qui spe omnia deuorarat, nihil sustinuit reuomere. Quæstorem quinetiam & quosdam alios notæ non mediocri Magistratus edicta regia memorantes, de mora mercatoribus non iniicienda, modo ancorarium vectigal persoluerent; fuste ab se obiurgatos abegit: vociferans, se quidem maris, & Malacæ Præfecto, nunquam fore Pereira in Sinas aditum; & viderent etiam atque etiam num is esset quem illa ætate deceret magis consiliū accipere quàm dare. Aluares quoque Regius cogni-

tor inspecto Proregis diplomate, cui cernebat obstari non posse absque offensa Maiestatis, cum nec suadens nec rogans, impetraret ut temo Pereira redderetur, statuerat eum vi tollere, nisi armatas, Ataides ei custodiendo abhibuisset excubias, veritusque Xaverius cruentam rixam, cognitorem orasset ea vi abstinere; mitiora se excogitaturum quæ offensionis minus, efficientiæ forsitan plus essent habitura, fuere vero hæc; Vicarium Suarez, Franciscum Perez, & alios grauitatis præcipuæ homines ad eum legare, qui Regis ad Xaverium literas ei perlegerent, quibus significabat suæ mentis esse, seque id mandare, ut ad quam maximam fidei propagationem in regnis Orientis, ministrorum suorum auxiliis omnibus vteretur; alteras deinde Proregis Indiarum, quibus decernebat Maiestatis reum, qui hanc nominatim legationem impediret. His Ataides in furorem actus, surgit, humumque pulsans, dum illinc se proripit, suum illud solitum occidit, Rationes regis id posse, velle se id ita fieri, nec aliter fore.

16

Vexatur ab
Ataide Xave-
rius magno
patientie do-
cumento.

Xaverius itaque omnia expertus aduersus Ataidis pertinacem impiamque iniuriam; omnibus in cassum elisis, postremas decreuit quas decennium presserat, machinas immunitati hominis fringendæ obuertere. Nullam hactenus cuiquam vllò indicio, suspicionem vel minimam ex quo Indiam intrarat, factò dictone fecerat, Apostolici Nuntij quem gerebat; vnum eius habebat conscium Goanum Episcopum, silentio & humilitate potestatem hanc suam sic semper tenuerat (ut Ro. Rotæ loquuntur Cognitores) tanquam gladium in vagina reconditum, stringenda hæc illi vel inuito hic fuit, in tanti ad rem Christianam detrimenti angusto; & si parum prodesse intentasse, torquenda etiam, atque defigenda. Quammodestissime igitur, & placidissime potuit prolatis Vicario diplomatis quatuor, quibus se Pontifex Apostolicum creatat Nuncium, denuntiari Ataidi iussit anathema quo tenebatur vinctus, si eorum executionem elidere pergeret; at is calcato salutari metu, & belluinum in morem efferatus, quod secum, viro scilicet tanti, minis ageretur, eam in Xaverium stomachi rabiem vomuit, iisque famam illius traduxit probris, ut ad ea, stuperent etiam ethnici: parum erat vocare insignem hypocritam, fastuosum, vsurpatorem dignitatum, quæ cadere in flagitiosum, ut is erat minime poterant; fautorem denique ambitiosi mercatoris, & ebrii: quæ suo ipsemet furore ebrius, & amens dum vociferatur, audiebatur ex palatij fenestris, aduersus anathema & sanctum Apostolum declamans; si tanta illum captandi ab ethnicis honoris cupido ageretur; proficisceretur sanè in Brasiliam & Menomorpam, campum illic ingentem patere, in quo sibi nomen, & decus faceret. Sinas sibi petendos relinqueret, ex quibus ipse plus esset auri, & Lucri facturum, quam animarum, cum suo Pereira M. Franciscus. Ut autem seruorum ingenia dominorum impetus bonos, malos, quò tuunt secum abripiunt; incredibile sit quot conuitiis, & contumeliis quam propudiosus insectati sint sanctum Patrem Ataidis serui, turba vili ex-
lato,

luto, improba, insolens, herilis gratiæ ambitu aduersus eum quem herus oderat gaudens impudentior videri. Tradunt qui tunc rebus præsentibus aderant, non potuisse sanctum domo pedem efferre, quin manipulum haberet obuium aulicæ eius focis, à quibus incessebatur fœdus, atque indignius quam postremus è stabulis agaso; falsusque est Francisco Perez Xauerius, annis decem quos in India egerat, nunquam se tam dira, nec inter Ethnicos, & Barbaros passum. Lugere ad hæc omnes boni, præsertim ciues; nemo iis ora occludere, seu pro commerito dentes excutere, ne domini quoque in se odia verterent: Xauerius quod se, hoc est sanctum, decebat pati, & perpeti ferens; vultuque ut animo tranquillus, sed Ataidis exitio dolens, sibi que irascens, peccatis suis infelicitatem legationis eius tribuere, quæ tantum gloriæ Deo, tantum Sinis bonorum fuisset allatura. Digna est exscribi epistola, quam is Malacæ conscensurus ad Iacobum Perciram carissimum suum saluatoriam, & vltimam dedit, cum amplexu absentis, quem vetabat dolor præsentis ferre. [Postquam, ait, meorum grauitas scelerum id egit, vt Deus nostram in Sinas respiceret operam; non video aliud superesse, nisi vt omnem in me, ac mea peccata culpam coniciam, tot ac tam immania, vt mihi non vni, sed per me tibi, rei tuæ, & tuis sumptibus in legatione paranda effusis nocuerint. Nouit attamen Deus qua mente erga se, qua erga te fuerim, quæ nisi fuisset rectissima, dolore profecto non consolabili torquerer. Recipio me in nauim, vt tuos socios deuitem, qui me requirunt vndique, & sæpe inuento coram flent, conclamantque; nisi deret transitus, se periisse. Parcat Deus tantæ ruina auctori. Vnum te obsecro, ne ad me conuenias, tua enim clade necesse est, meus vehementius ingrauescat dolor. Confido nihilominus, iacturam hanc, tibi lucro verulam, Regemque (quod eum per literas rogavi) certò repositurum condigna præmia, tuæ illi ad religionem propagandam propensæ liberalitati. Præfecto qui tantum iterum exeruit, vt profectorem Christianitati tam necessariam transuersus sisteret, vale vltimum dixi. Calamitatibus doleo, quas luiturus est, multo quàm sibi, fingat sauiores. Deus te seruet incolumem, sitque mihi in hoc itinere dux, & comes. Amen.]

Quamuis autem commendatitias ad Regem pro Percira scripsisset literas, at de Ataide penitus siluit, iisque Ataidis fraude interceptis, & magna diligentia perlectis, nec verbum contra se accusationis, ac ne querulum quidem de se deprehendit. Quid si scisset illum quotidie, Deo pro se ad aram facere, si prece assidua, multisque lacrymis, saniores sibi cogitationes, & sui liquido sceleris conscias ab eo flagitare? mutasset opinor, si minus animum, saltem impiam linguam, qua illum pro simulatore sanctitatis, & falsario infamarat. Sed Deus hoc beneficio indignum censuit, maluitque illatas seruo suo iniurias vlcisci, quàm illas eius precibus donare, quod doctus diuinitus prænuntiavit Xauerius, nimirum Ataidem Magistratus sui tempus legitimum minimè expleturum, sed ea

17

Vlciscitur
Deus Ataidis
scelus, vti
Xauerio præ-
dictum fuerat.

honoris, fortunarum, & corporis feriendum clade qua foret posteris monumentum infamiae, & ostentum terroris. Quibus suum hoc subditi-
pium votum, sed metus grauiissimi suspectum, atque vtinam, ait, Deus
illi animam saluam praestet. Vaticinium nimis verax secuta est calamitas
multiplex; ab Alfonso Prorege, Praefectura motus Ataiides nondum cla-
pso biennio, vincitque Malaca Goam delatus est, inde in Lusitaniam,
vbi bonis omnibus in situm redactis, addictus est perpetuo carceri; sensit
quoque vltoris aequissimi duram manum, lepra insanabili deformatus,
quae illum ab India vsque ad obitum pertinaciter arrost. Obitum vero tra-
dunt fuisse improuisum, ex foedissimo vlcere, quo tanta graueolentia pu-
trefactae carnes abscesserant, vt seruorum nemini duraret stomachus, vel
purganti plagam, vel propius ad eum accedenti. Nauem interea Pereira
raptam cum mercibus, magna huius, nec serae ignarus vindicta obtinuit,
ducem illi praefecit; nautas quinque & viginti suos imposuit; eamque
in Sinas ad negotium misit.

18

Vice versa
cuetur Perei-
ram, quod ite
praedix. Xauer.

Sed hanc Pereira iacturam, suis nominibus, ac rationibus impurauit
Deus, coepitque iam tum eius foenus ei persolueret, sortem illic in caelo
impressa largitate integram redditurus; nam qui ex Sinis Malacam re-
deunti, pridem licet obscure clades praedixerat, quibus disturbata est ea
legatio; idem nunc illum praemonuit vir sanctus, quam liberaliter ipsi
Rex pensaturus esset damna quae fecerat, accessione scilicet maioris apud
se gratiae, dignisque seruo fidei praemiis. Imo cum sint fortuna mercatorum,
praesertim maritimae adeo fragiles, vt mane locupletes, non raro
sub vesperam mendicent; amici aduersa longae prospectans Xaverius, se-
curum esse iussit, nec sibi, nec filiis, defutura vnquam vitae subsidia, cui
nisi fidem fecisset miraculum, non tam euidenter praedictum caelitus pu-
taretur. Filium Pereira reliquit moriens Franciscum nomine; mer-
caturam item dum res staret, hic fecit, sed eo denique variis calamitati-
bus deuenit, vt ei aliquando eiusque familiae, nec panis, nec vnde coe-
meret obolus adesset; huic ergo tunc Deum, suo e penuriam videre
oportuit. Angelum, vti creditum est, iuuenis specie, ad eum misit, qui
panem circumferebat cum pomis, caeterumque comestum escarum
copiosum; vocat praetereuntem Pereira, emit ex eo quibus indigebat, &
quod in promptu argentum deesset, pignori vestem vxoris obicit; negat
iuuenis pignore opus esse; plus apud se habere fidei eius verba quam
pignus, libere modo ac largiter ab se sumeret quantum vellet, de pretio
ne esset sollicitus, quae tam humaniter, tam officiosa dicebat venustate, vt
esse alium ab eo quem assimulabat facile appareret; ipseque Pereira cum
vxore facile agnouit, cum eorum quae venalia tulerat magna parte
relicta, videri desit, nec vsquam praeterea, licet vrbe quaesitus ap-
paruit.

19

Malaca Xau.
deserit.

Malaca demum priusquam recederet vir sanctus, suos dedit Iaponiae
focios, Bungenfi Regi Baltazarem Gagum; Siluam, & Alcazeuam Aman-
guccio; Ioannem, Beiram qui de Molucensium christianitate laetissima ei at-
tulit

tulit in sperato; Goam cum literis ad Berzeum misit, ut acceptis ab eo focus rediret in Molucas. Parante iam vela in Sinas, navi S. Crucis, ex ea in urbem se contulit, amicos ultimum complexurus, & salutaturus Deiparam de Monte, unde ab Nauclero post Solis occubitum est abductus, monente sublatis anchoras, & expansa vela. Tanti Patris iacturam multis querelis prosequi populus, multo & vario terrore ab ea profectioe auertere; deesse nunc legationis titulum, & iura, quæ extraneos tutarentur: profus nunc ut primum intra regnum pedem inducerent, sempiterno claudendos, & tetro carcere; orare atque obsecrare, ne se desereret apud quos tam esset fecundus, & gratus eius labor. At ille professus quò Deus vocaret, illuc sequi, & illic se esse oportere, futura illis vice sui reliquit monita, qualia decuit, eius qui postremum affari se illos nouerat; hinc ad nauim euntem pone secuta est pars magna populi flens, & mœsta patris suauissimi discessu, cuius tunc in omnes cum se amor efferret; tum in Franciscum Perez exitit singularis. Regebat ut diximus Malacæ Collegium Perez, illoque ultimo viri Dei amplexu, & discessu acerbè dolens, obstetatus est vehementer ne prius abiret, quàm sibi oculos pressisset (iacebat enim in extremis, morbi contagio in ægrotorum ministerio contracti) hanc sibi vnicam restare in viuus consolationem, si præsentem sentiret moriens, & inter eius manus animam efflaret. Cui S. Xauerius iterato complexu valedicens; nihil, inquit, tibi nunc me præsentem est opus, nec enim moriere. Deo tua opera uti placet, quam laboriosam & diurnam Indiæ nauabis: & veto post hæc annos septem & viginti superstes, idem ista quæ narro scribebat Perez, nempe 1579. Ex itinere deinceps, & Sincapurano freto ad eum scripsit, negans se valetudinem animi commendare, quam sciret illi carissimam; sed curam corporis, proin febri omnino vacuus, dies tamen postea viginri confessionibus, & concionibus omissis, sanitatem, viresque confirmaret. Porro ad nauim, ut aiebam, tendenti, cum adesset comes officij gratia Ioannes Soarez Vicarius, insufurravit in aurem anxius, vtrumne Præfecto salutem abiens dixisset, non videri sibi prætereundum id fuisse; quod ille seu Xauerij causa, siue Ataidis diceret, futurum aiebat, alioqui offensionem debilibus, & suspiciones daturum, amaræ in eum voluntatis. Cui Xauerius, me quidem in hac vita conspecturus Ataidem nunquam est, illum coram Deo præstolor in altera; se, suumque hoc vitimum facinus si quæ poterit defensorum. Cumque ad fores ædis sacræ, mari proximæ peruenisset, sublatis oculis substitit, ingentique impetu spiritus, clara voce pro æterna miseri Ataidis salute preces fudit; tum prostratus, humique vultu hærens affixus, tantisper silentio cum Deo egit; mox surgens detractos, ad saxum, & inter se excussit calceos, cauens soli aded scelerati, ne puluisculus quidem sibi adhereret, Pergensque vaticinari admodum distinctè, pœnas quæ Ataidem manerent; Malacam, nunquam postea in viuus ab se reuisendam, & mœstum ad hæc mutumque populum reliquit, scaphaque ad nauim delatus abiit. Erat hæc ipsa Iacobi Pereiræ nauis, &

quan

quanquam pars eius quam minima, de sociali negotio, & mercibus ad eum pertineret, cæteris illi ab Ataide direptis; quicquid tamen id erat, totum esse mandavit in potestate viri sancti. Imo cum nondum Malaca exisset, interrogaretque Pereiram, cuiam de suis commisit, panem sibi & aquam per iter suffici; & nominaret amicus Procuratorem suum Gasparem Mendez Vasconcellum, cuius etiam temoni vicino, vltus esset cubiculo; mirum dictu, illico vir sanctus; & rebus inquit tuis; & mihi perperam hoc homine consulis. Quære sis meliorem, cui nos melius credas. Sinas Mendez non petet, hærebit Malacæ, ibidemque vltimum diem claudet. Quæ cum à præfenti rerum statu viderentur alienissima, necdum aduerteret Pereira, superiori monitu hæc edi; arbitrarique se diceret, Mendez esse ad iter valentem ac vegetum; retulit Xaverius affirmans, futurum certo est quod dixi; tu habeto illum pro mortuo, ac nullo; tuam rem, ac me alteri commendato. Quibus Pereira tam asseueranter dictis, paruit denique ac Thomam Scandeliu rebus suis curandis præfecit. Mendez excusans negotia nondum sibi satis ad profectiorem expedita, in vrbe substitit, & fere quadriduo, post Xaverij discessum obiit.

20
Aquam salfam
in dulcem
conuertit
Xau.

Multis vt alias vsquam prodigijs, hanc Apostoli sui supremam navigationem nobilitauit Deus, festinatis quodammodo, & exaggeratis honoribus satagens contumelias, & probra vincere, quibus Malacæ sua causa fuerat oneratus. Et occurrit primum nota illa, & multorum encomijs celebrata salfa aquæ, in dulcem, potuique aptam conuersio. Portabat nauis .S. Crucis homines quingentos, & aquationem numero huic, & itineri æqualem; Promouerat immenso iam tractu, cum ex insperato destituitur omni flatu, & pertinaci malacia velut in anchoris dies quatuordecim figitur. Hic aqua paulatim deficere, quotidianum eius demensum minui, negari ad coquendos cibos, vt sufficeret ad sitim: modulus denique in diem cuique ad bibendum præscriptus omnino de esse, nonnulli potus inopia emori: & scapha quidem ad aquationem, littora peruestigabantur, & insulæ, sed frustra; quod interiora vasis Oceani tenerent: vna se in prospectum dedit, quam Formosam putarunt, sed nullo septidui integri circa illam conatu, prehendi potuit, nauisque interea ægrotis, & siti rabidis referciebatur, sinente Deo malum ad extrema deuolui, vt vel coacta stoliditas hominum animaduerteteret, tam procliuè sibi lethalis penuriæ remedium adesse, quam facilem ad auxilium haberent sanctum Patrem. Prodit itaque ad cæteros vnus, Xaverij apud Deum potentissimam gratiã, torque illustribus probatũ miraculis, in mentem iis reuocat: confugitur ad eum ab omnibus, & languore ac lacrymis, quam verbis vehementius rogatur, ne sinat infelices crudeli morte interire, aquam illis aut ventum à Deo impetret; vtrumque illi pronum esse. Communi exitio percussus vir sanctus, iubet omnes genua flectere, ad Christi de Cruce imaginem Litanias cantare, cæterum eius confisos bonitate, se quemque recipere: recipit quoque se tantisper in suum cubiculum

cubiculum, pauloque post in scapham cum puero descendi, iubet manu caua ex mari aquam vt hauriat & quid sapiat gustet; tum quærit ex eo vtrum dulce an salsum? puer salsum respondit; vrget iterum gustatu experiri salane an dulcis; morem gerit puer, & dulcem renunciat. Tunc vero repetita naui Saranghen aduocat secta Maurum, nautis per eum mandat, quotquot essent in naui vasa aquæ idonea expediant omnia, & parent; iis sursum deorsum tota naui magno statim numero collocatis, aquam haustam imperat infundi, eaque impleri: quod dum faciunt, hic fiti pressus; alius præcoci curiositate saporem explorant, & natium vt erat sentiunt. Post quæ Xauerius signum crucis in vasa omnia manu ducit, illaque omnium, vna simul consignatione aquam omnem illorum salam, puncto temporis, dulci aqua mutat, sed vsque adeo potantibus grata, vt omnes assererent Banghanis aquis esse meliorem, ad quas nauatæ solent tanquam ad optimas aquari. Quàm effusa vel hilaritate, vel religione potius hoc donum celebrarit nauis, quisque facile cogitabit, miraculum omnes exclamare, Xauerium ingeminare sanctum; pedum, & manuum osculis, gratiisque agendis confertim fatigare, is vero admonere Deo illum honorem, & gratias haberent ac redderent; non sibi homulo, & peccatis onusto. Huius tamen adeò insperatæ, grandisque lætitiæ pars princeps ad illum peruenit, multos enim suis cum familiis Saracenos, eo conuictos prodigio, verum Deum professos & baptismum poscentes Christo lucrificat, & communibus vectorum gaudiis hunc cumulum addidit. Aquæ porro illius Beati Patris adpreccatione in dulcem mutatæ, residuum illud quod post vsum abundè superfuit, vectorum præcipui quique, inter se certatim partiti sunt; ac primum quidem in monumentum miraculi, & in reliquias viri sancti religiose asseruarunt, vertere deinde in morborum remedia, quæ multis per Indias sanitati fuerunt, vna eius aquæ stilla restitutis.

Non fuit quod sequitur, tam largo in multos beneficio diffusum, vt erat marinæ in fluuialem aquam conuersio; sed mirabilius, & diuinius quoad rem operæ. Ferebatur nauis, cursu ventis & velis incitatissimo: sedebat in eius crepidine puer annorum quinque secure, ac placide, qui leni nauis inclinatione in id latus, præceps in mare deuoluitur, sorbeturque prius quàm vela tot contrahi, & reflante vento, eximi aquis posset. Mahometi cultor pueri parens erat, dolore percitus, ima nauis se abdit, suam & filij lamentaturus calamitosam sortem, nec maris aspectum sustinens quo sepeliri filium viderat, ægrè tamen ex iis post triduum emergens latebris, sed neque dolendo nec plorando, satur, Xauerio occurrit, qui cernens mœrore ac lacrimis obrutum, causam de qua nihil audierat ex eo inquirat. Ille filij casum vt contigerat stens narrat. Cui Xauerius mente intra se parumper collecta, quid si ait, Deus filiolum tuum in nauim restituat, sistatque illum tibi rediuuium, promittis te illi crediturum, & fore fidelem Christianum? verè an falsò, certè per facile, & vltro promisit, fidemque obstrinxit: en autem post aliud triduum sub au-

28

Mahumerano
filium in mare
lapsum, sexte
hinc die resti-
tuit.

L 1 toram

roram comparet filius in naui, margini lateris infidens ludibundus, & hilaris; sed planè ignarus, vbinam per illos sex dies egisset; aut qua manu, & modo redisset in nauim, hoc tantum meminerat se in mare prolapsum. Pater aspectu viuientis filij prope abfuit vt extingueretur præ gaudio, nec vrgendus fuit ad promissi fidem, vltro illam, & liberaliùs etiã quam dederat præstitit, vxore si quidem, seruo, & filio secum ad Xauerium pèductis, cum iis sacro Baptismo lustratus est, filiumque Franciscum de liberatoris nomine appellauit. Duo hæc admirabilitas tam prodigiosa, vectorum oculis, animisque vehementer ac iucunde impressit, effecitque vt Cinceum aduecti tacere illa aduenis non possent. Est Cinceum in oris Sinesium insula, mercatus frequens Indorum & Æthioptum concussu, insularumque maxime distitarum.

22

Baptizans,
staturã Gigan-
tis cõspicitur.

Ij à vectoribus & nautis mirabiliter ab Xauerio gesta cū audirent, ad videndū illum subinde in nauē confluere, & fuit cū simul quã viri quã pueri sexaginta numero adstarent, quibus ille in sua retia non absque tacito Dei nutu coactis, Christiana mysteria, legemque tradidit, nec finè dicendi fecerat, cū omnes confessi velle se fieri Christianos, erant autem ferè Mahometi sequaces, eadem in naui expiati sunt sacro baptismate; in quo vir sanctus dum eos tingeret, insigni prorsus sui spectaculum ignorans præbuit; tam procera enim supra suam staturã eminebat, vt ab iis qui erant in littore, scamno insistere putaretur, cum autem huc illuc, sed eadem tamen proceritate se moueret existimatum id non humanitùs fieri, exploraturque est diligentius, dixit enim pro testimonio Stephanus Ventura cutior indagator, ad hoc se in nauim euasisse, vidisseque suis oculis S. Patrem, tabulato vt cæteros pedibus insistentem, seipso tamen gigantis specie altiorem, pertinentemque procul ad fundendam aquam sacrorum fontium, in eorum capita quos tiugebat, mox vero peracto mysterio, in natiuæ mensuræ staturam & modum rediisse. Cincei quoque miro modo, cuidam mortem prædixit. Portabatur ægrotus notorum brachiis in scapham, ex ea in nauim inferendus, persuasus ab iis se illic mitius quam in terra morbum, & tutiùs laturum. Xauerius qui tunc in littore diuini officij exsoluebat pensum, minime vero ait, quin imo in naui omnino moriturum: ægrototo nihilominus aut volente, aut eius baiulis salubre monitum parui pendentibus, ad nauim pergitur. Ferte igitur, inquit sanctus, quando ita vultis, sed scitote vos quem inferis viuum, elaturos paulo post mortuum. In nauim iniicitur, ingrauescit malum vehementissime, paucas intra horas defungitur, ab iisdem qui eum detulerant ad sepulturam exportatur. Cinceo versis Sancianum velis (vbi est Sinarum cum Lusitanis negotiatio) Cantonem dju iam præterierant, cum putarent illò se adhuc tendere, Xauerius certiore instinctu, retro longe Cantonem relinqui asserit, cui dum minus fidei daretur, iusto longinquius navigatio ferebatur, nisi eam demissis velis inhibuisset. Præfectus nauis, dum recepta scapha quam in proximum littus miserat speculatum, de cursu itineris disceret. Sed ea triduo integro malè omnes tenebat sollicitos

citos ne esset à typhonibus depressa. Verum Xauerius cuius eam suafu miserat Præfectus, affirmavit quamprimum adfuturam, reddituramque ab Lusitanis Sancianensibus, ad recreandos vectores escaria munera; occurruras quin etiam eorum naues, viamque in portum præituras, quæ vt erant prædicta, sigillatim euentus edidit. A puppi scapha nauim coacta est assequi, vt pote metas itineris transgressam; post paulum adsunt naues Lusitanæ, cum quibus in portum insularum Sanciani, noui hospites subeunt, tribus ac viginri diebus ex quo Malaca discesserant.

Insularum dixi, vnam enim tres istæ referunt insulæ, adeo inuicem parum distant, idcirco *Sam-Ceu* Sinæ illas vocant, *Sam* enim tres, *Ceu* vero insulas apud eos sonat, Lusitani vt lubet alius Sanciam, Sancianum alij vocitant. Harum præcipua, Macaum versus in angustum cornu porrigitur, cuius extrema portum habent, milliarium trium lunari circuitu. Illic tutum præstat à ventis mare, præsertim typhonibus, alia insula leuæ spatio faucibus obiecta, aditumque nauibus ad portum ductu commodo expandens, cœtera montibus coronantur. Insulæ rarus habitator; victui necessaria perpauca; ager adeo sterilis, vt sit exulum deportationi, quam commercii aptior. Sinæ qui antiqua, seruitutis, aut capitis lege à contactu suorum finum externos nullo discrimine omnes arcent, hanc Lusitanis permiserant, vt dum quæstum ex eorum metibus faciunt, ab eorum tamen consuetudine abessent. Nefas erat illic, mansurum quicquam extruere Lusitanos, tuguriolis dumtaxat è ligno, & carectis licebat se tegere quæ in appulsu contexerent, in reditu dissiparent. Verum enimvero, nec ferrum, nec seruitus sat habebant terroris ad arcendum ingressu tam desiderati imperij sanctum Apostolum, nisi prouidentia omnia moderanti aliud placuisset, destinata illi Sancianum erat tot iterum, & laborum meta, quippe illi haudquaquam in posterum defore instituto fratres, socios caritate, quos eiusdem generositas spiritus rape-ret ad inferendum in Sinas vltimos, Christi Iesu triumphale labarum, quod ipse iam ad Sinarum portas figere præuertisset. Recessum parabant in Indiã suis cum nauibus Lusitani sed insperato viri sancti aduentu in lætitiã effusi, exceperere illum publicis gaudiis, & cum illo communibus studiis æmulæ pietatis, sacram ei ædiculam bidui opus, in decliu ad portum colle retendere, ex nudis asseribus, & ramis; in ea quidem diuinis operabatur quotidie; verum, ad mysteria Christiana pueris tradenda qui erant in illis nauibus plurimi; ad conciliandos dissidentes, corrigendas libidines, & iniurias lucrorum, concionando, & confessiones, audiendo, portus, nauesque omnes pro templo illi erant. Sed habet aliquid admodum illustre quod ei contigit satagenti puellam nubilem collocare ad subducendam periculo eius honestatem, vt dorem Virgini confaret. Petrum Vellium adit.

Erat is Mercator locuples, vir sociabili eomitate, vitæque hilarior non tamen soluta, liberalitate in pauperes insignis, & Xauerio intimè ad-

dictus, quod cum sensisset animæ suæ studiosissimum; nam ex Iaponia

Ll 2 cum

23

De Sanciano
Insula eiusque
portu.

24

Prodigiosa
prædictione
Vellij largitas
compeniatur.

cum nauī eadem veherentur, hortabatur illum Xauerius, vt partem aliquam nominum delere inciperet, quibus ob vitam antea actam obstrictus Deo tenebatur, & in se interdum vlceretur flagellis admittas culpas; excusanti mollitiem corporis, & debiliorem animum, quā vt ipse in semet posset, suis manibus sanare, deferebat suas ad hoc suo sumptu præstandum vices Xauerius, eumque Vellius obseruans, deprehendit clam quod in se susceperat acri suimet flagellatione exsoluentem. At enim Vellius quod mollius ab suo corpore, id ab sua crumena largius in gratiam pauperum exigebat, suggerebatque abundè Xauerio ad milerorum leuandam egestatem, in salutis præcipue lubrico nutantem. Eiusmodi, fuit de orbata parentibus virgine quod narro. Ad quærendam huic dotem, vir sanctus Vellium suum adit, scrupis reperit in amici ædibus cum eo ludentem, modestè ab eo stipem rogat in opus piæ caritatis; is, vt erat maxime festiuus, leniter renutans; mala, inquit, aui, P. Franciscæ nunc quidem aduenis. Argentum scilicet ab inopi & lafore, & domi alienæ? tibine videor opportunus, qui nunc de meo dem, cum lucrari contendo alienum? cui Xauerius, tempus omne ad bene agendum, esse idoneum; sed præsens quammaximè, ad erogandum in pauperes cum præsens adesset pecunia. Fingens Vellius obturbari; fiat, inquit, quando necesse est vt hac me molestia liberem. Cape sis, & arbitrato tuo sume, clauimque illi tradit, qua Taësum triginta millia, hoc est ducatorum aureorum quadraginta quinque millia claud. bantur, ex quibus vir sanctus decerptis, qui doti consiciendæ sufficerent trecentis nummis, Vellio clauem restituit. At Vellius postea scrinium recognoscens, ne obolum quidem, nummorum suorum numero deesse comperit, ferensque id ægrius, exostulauit deinde beneuole cum sancto, hanc rei suæ parsimoniam minus confidentem; respondet is se ducatos cepisse omnino trecentos. Ego, ait Vellius, nec vno imminutam animaduerti summam, vt cumque vero sit P. Franciscæ, parcat tibi Deus; meamens fuerat cum clauim tradidi, vt diuideremus, ex ducatorum millibus quadraginta quinque; tu partem mediam auferres, mediam mihi relinqueres. Quod ab eo ex animi sensu, sincero, & serio prolatum introspicens Xauerius, inflammato vultu, & animo ardens, qualis cum Deo implebatur; Petre, inquit, illa illa consilij tui mens, in eius oculis, qui consiliorum & mentium pondus videt, ac librat, pro rata, veraque sancitur, tuumque id velle, pro facto tibi benignè imputat; copiose tibi suo tempore id repositurus; Verum interea, hoc tibi ab eo spondeo, vitæ subsidia, eaque commoda minimè vnquam tibi defutura. Incursum te quidem egestatis discrimen, sed præsto amicos adfore, qui suis opibus ab eo te eximant. Ac præter hæc omnia non prius te fato functurū, quàm diem mortis præsciueris. Mirum dictu exinde mutatus in alium Vellius, omnes curas in animam conuertit, vnus intentus piis operibus, sub conditione mercatoris vitam hominis ducens prope religiosi. Nec credibile est quàm iucundè illa sancti viri promissa, frequenti memoria verfaret, illud potissimum

de vitæ exitu certa noticia præuertendo. Quod tamen huius prouidentia nec modum, nec tempus distinctè notasset, idque nihilominus reiciere vehementissime cuperet, tenere se minimè potuit, quin aliquando ex eo id sciscitaretur. Ille nihil cunctatus, aut hæsitans, cum tibi, ait, vinum amarescet, mortem para, & scito tunc illam instare. Videamus hæc vaticinia, quibus demum euentus sancita sint. Vitam duxit Vellius decursu prospero, ad decrepitam senectutem, pecuniosus, & copiis rei familiaris affatim locuples. Interdum accidit, vt creditoribus, fortunæ vitio tantum non decoqueret; amici re statim cognita opem contulere tam largam, & ceiletem, vt etiam necessaria superesset. Tandem die quodam solenni amicorum conuiuium dum valens, & alacer accumbit, pateram poscit ad bibendum, quæ ori admota pro vini sapore, fellis amaritiam reulit, moxque oraculi recordatione animum pererrante; corpus quoque ipsum peruasit horror, quali homines solent improuiso mortis nuntio percelli. Volens tamen rei certior fieri, prægustandam assidentibus pateram porrigit; rogat ecquid iis hoc vinum sapiat: optimum quisque, & delicatum pronunciat; quibus parùm adhuc liquido persuasus: Cedo, inquit, alios siphos, & alia vina, sed eodem cuncta ingrato sapore, & amaro palatum fœdabant. Quare de vaticinij exeuntis præsentis fide, horaque deinceps nihil dubitans, post vitam Deo apud se tacite, coniectis sursum oculis deuotam, conuiuii narrauit prædictionem viri sancti, quam suus tunc firmabat euentus. Ex hinc igitur ad parandam mortem incumbere penitus. Magnam partem bonorum in pauperes, in filios cætera partiri, quos ab re familiari locuplete instructissimos reliquit; demum vltimum vale, & suprema verba amicis dicere; qui eximie valentem & alactem, cum audirent, de proximo suo è vita discessu fabulantem; suspicati sunt, mæroris cuiuspiam inopini, vel senectutis nimia vitio delirare, vtque omnes illum amabant summopere, sic iucunditate consuetudinis amena, ac iocosa, omni arte studebant ab ea tam tristi cogitatione auertere. Contra ille rogatos vt sibi potius dicto die in templo adessent; quamprimum illic parari iusta funebria mandauit; tum eò se conferens, sacro muniri viarico, sacro oleo inungi flagitat; post quæ in feretro seipse componit, vt solent humanda cadauera decenter statui. Sub hæc sacrum iubet, ritu sibi solenni, pro defunctis cantari. Suspensus aderat inaudita rei expectatione innumerabilis populus, nouitatis fama illuc euocatus; alij euentus curiositate quem de Xauerij celesti oraculo, suismet oculis optabant cernere; alij lato risu prosecuturi senile delirium Vellij. Re diuina denique peracta circumstans feretrum cum ministris Sacerdos, supremum funeris Christiani responsum, illi adhuc viuo de more decantat, restabatque iam nihil ad parentalium absolutionem, cum accedens ad feretrum seruus, vt eum tandem ex eo erigeret, mortuum inuenit. Ingens primum hic omnium qui aderant murmur, donec tota de re aperte singulis constaret; tum admiratio, & stupor, & piæ lachrymæ; ac voces gratulantium, & celebrantium sancti

Patris beatam memoriam. Sparsa demum totis longe Indiis rei fama, eamque consequens peculiare in tantum Patrem, tum religionis incrementum, tum largitatis in pauperes, quam Deus in Vellio tam felici vita, morteque pensauerat.

25

Alia mirac. in
Sancian. &
propheticus
spiritus.

Præter hoc tanti prodigij infligne, lego in iisdem de Xaverio actis, in Sanciano item reuocatum ab iplo in vitam ex morte puerum, sed miraculi adiuncta singula, cum acta sileant, & ipse omitto. Fufius illud atque distinctius enarratur; infesta crudelem in modum tigribus, vicina circum regio vastabatur, grassabantur incuitabili rabie turmarum, viros iuxta, & pueros deuorantes; nocte quadam iis obuiam procedit Xaverius, lustrali aqua inspergit occurrentes, vetat illas genuisque vniuersum damni quicquam in posterum illis tractibus inferre; sortita est vim suam iussio, nulla exinde tigris illic comparuit. Ibidem etiam cognouit de rixa Præfecti Malacensis, & Bernardini Sofæ ex Molucis appulsi, eamque narrauit Lusitanis, qui re per nuntios postmodum vulgata, collatis temporibus aduerterunt non potuisse ab eo nisi Deo docente resciri. Nec minus dilucidè, casus nauis longinquæ didicit, quos nosse intererat plurimum. Macao Iaponiam versus, altum facile tunc tenebat, cum typhone, cuius exitium vix nisi miraculo vitatur, deprehensa, miserè anxios torquebat mercatores, qui societate negotij, rem omnem suam ei crediderant. Etsi vero exile inde sperarent solatium, auebant tamen maiorem in modum, de illius periculo doceri. Ergo sanctum Patrem cum de eo adiiissent, confidenter, ex certis de cælo, quibus futura, & semota discebatur, responsis; de nauis iussit securos viuere, portum enim tuto in Iaponia tenere. Quibus tunc quidem plurimum recreati, eius reditum placidè opperiebantur. Sed ubi elapsa tempestate ad reditum vtili, non redibat, in eosdem angores redacti, eundem illorum consulunt Medicum, qui diffidentia ipsorum benignè increpita; nauim ante finem illius hebdomadæ affirmavit Macai in portu ad futuram, & vero post biduum adfuit, prosperè typhonibus defuncta, & magnarum opum onere superba. Hanc porro mirabilem, futura, & longè distita cernendi, edicendique facultatem quam sublimi gradu vir Dei possederit; plus quidem satis ea conficiunt, quæ libris his quatuor sum complexus; sunt tamen eius miracula, sunt vaticinia eo numero, & magnitudine, vt vastam compositura sint historiarum molem, si quis omnia comprehendat; quæ vt certo spatio definirem, hanc mihi legem imposui, ne quid hic scriberem, nisi quod publicis auctoritatibus testatum inuenissem; nam vt facti Scriptoris mentem mouens, ac stylum diuinus Spiritus in sepositis à Dauide ad ædificandum templum, immensis opibus; auri solam talenta, & metalla suo numero designauit, copiam vilium metallorum absque numero sat habuit dicere; ita in censuris Apostoli nostri prodigijs plus satis fuerit aliqua posuisse admiratione promerita maiorè, & iuridicis tabulis accuratiùs probata. De cæteris obiter sufficit, quod productus in India iudex pro testimonio asseruit, ea tantum quæ narrando audisset, posse ingens volumen

volumen conflare; deinde quod addunt iurati occulati que testes, quotquot vir sanctus ægros tanget omnes valuisse; neque is modo, sed ea etiam quæ utcumque ad illum pertinerent, lipfanotheca, flagellum, breuiarium; precatória corona; depactæ cruces; eam ob rem etiam ethnicos cœlestem hominem, & prodigiorum magistrum vocitasse: regna quædam per eum ad Christum perducta inter sanientes contra se ethnicos, repetitis mente miraculis quæ ab eo patrari viderant suffulta, dictum fidei Sacramentum, inuiolabile seruasse. Vaticinia vero, tam assidua, tam singularibus, & disertis rerum, temporis, & locorum notis, distincta, vt Prophetiæ habitu pro arbitrio vt, non more aliorum vsu temporario frui censeretur, nosseque omnia, sed enunciare id solum ex omnibus quod liberet: quod cœli munus ad vaticinandum sibi iam tum inesse prodidit cum necdum Indias attigisset, naui enim qua Vlyssipone in Mozambicum vectus est futurum naufragium minatus, illud quibusdam ambagibus descripsit; inde semper vsque ad obitum perinde longinqua nunciavit, & ventura prædixit, vt si vtraque spectaret oculis, & quidem munero tam ingenti vt Antonius Quadrius vir grauis, & Proinciæ nostrorum in India Rector nõ dubitaret asserere potuisse huiusmodi vltra centum millia se referre, si par memoria retinendis fuisset. Verum quod nota iam, assuetudine, ac numero videri mira desuissent, notari quoque desuisse, nec ad ea magis, quam ad aliorum consuetum sermonem aduerti. Sequamur ad reliqua.

Aduentum Xauerij, quantis Lusitani qui in Sanciano negociabantur, celebrauerint gaudiis indicatum; ast vbi auditum eo consilio adesse vt traiceret in Sinas, quæ illorum in carum parentem affectu intimo, quæ damnis etiam priuatis, lætitia omnis, tristi moerore mutata est. Ergo omnes rogando, terrendo, alia suadendo illum ab eo itinere omni contentione auertere. Sinarum leges aduersus extraneos sanguinolentas obicere, Mandarinorum in iis exigendis sæuitiam inexorabilem, custodes finium totos oculeos, & falli nescios. Si ad certam necem, aut perpetuum carcerem obstinatus veniret, non abesse longius ab vtroque, quam quantum insula à continente distaret; sin campum posceret Euangelij semine conferendum, aliò per Deum conatus iterque flecteret, vbi certius ipsi lucrum salutis alienæ quàm vitæ propriæ damnum foret. Idem esse Sinas viuentem ingredi, & mortuum exire, expectari saltem mitius nihil posse præter sepulturam æterni carceris, inter calamitates morte duriores. Id veris nimium, & terribilibus exemplis notum esse; præcedenti anno miseris nautas Lusitanos in littus Cantonense, quod ipse tantoperè ambiret, transuersum actos cū mercatoribus, Barbarum in motè à magistratu dire cæcos, subterraneis specubus conditos vel interiisse vel adhuc cruciari, fuisseque iis capitalius Sinensem oram terigisse quàm vltro in aquis perire. Ex quibus ab sancto volebant intelligi hos eius spiritus esse immodicos, & illi etiam atque etiam videndum ne forte specie caritatis, proiecta sponte in hunc modum vita, temere Deus tentaretur.

Quo

26

Prima obitacula Xauerio in Sinas obiecta.

Quo vero pacto iis satisfecerit, non potest vberius quam ex ipso cognosci. Responsum viri sancti, Franciscus Perez, de quo nuper mentio incidit, posteris tradidit, in qua recensitis, quibus ille in Sinas à Sancio tam pauendus & formidabilis transitus horrebat periculis, subdit remanentem, multò manere grauiora, tametsi minus perispicacibus ignota, quæ longum sit cuncta pertexere, Pauca, inquit, hic solum indico. Primum sit diffidentia diuinæ bonitatis, & prouidentiae, hoc sceleratior futura quòd ad docendam hos populos legem Dei sanctissimam, eiusque Filium Christum Iesum salutis fontem, non eius huc tantum amore adductus sum, verum etiam instinctu atque consilio: eius itaque ad hoc opus peculiari beneficio delectus, de illius ope si ambigam; si terriculis victus quæ coram explicantur, retro cedam, num deterius sit, quàm quicquid malorum eius hostes minantur; quid autem in me vel ausuri sunt daemones, vel eorum ministri, nisi quod omnium præpotens, ac moderator Deus iis licere voluerit, is vero si defensionem & præsidium mihi adsit, quid metuendum supererit. Addite, me Christo sic morem gesturum decretoriè admonenti, *qui amat animam suam perdet eam, qui autem perdidit eam, propter me inueniet eam*, quod eius item illi sententiæ congruit, *qui ponit manum suam ad aratrum, & respicit retro, non est aptus regno Dei*. Igitur animæ, quàm fluxi corporis cum sit absque vlla compensatione formidabilior alea, nec possim de eo dubitare, fixum mihi est ratumque vitam hanc fragilem, pro immortali & aeterna pacisci. Quid plura? certum est in Sinas pergere, nec vllis machinis cœpto absistere, adsit modo eunti Deus ad propagationem sanctæ suæ legis; intentent ac vomant inferi quicquid norint, ac volent, Flocci mihi sunt cuncta; nam *si Deus pro nobis quis contra nos?*

Hæc ille cum Francisco Perez; hæc magis amicæ quam prudenti Lusitanorum pietati respondit; qui nacti quibusuis dictis immobilem, nec eius capaces Philosophiæ tam nouæ, audendi causam Xaverio suspicati sunt hanc esse, non quod pericula nihil possent ad infringendum eius propositum, sed quod, & fingi, & exaggerari omnia fingeret. Quamobrem Sineses mercatores, qui tunc illic negotiabantur ad eum legarunt, eadem illi contestaturos pericula: quod iis contra mentem omnino recidit, nam iis Sinesibus qui plus cæteris sapiebant, pauca de rebus Christianis ex eo audita, vsque ad eò probata sunt, vt metum illi omnem excuterent, tantum abest vt illum à profectioe absterrent. Hortari tantum libros secum ferret quibus integra legis Christianæ continebatur disciplina. Millos enim haud pridem ab Imperatore, in regna confinia, diuinorum peritos, qui mysteria, doctrinam & religiones cognoscerent à Sinesibus deuersas, quòd mantio mirifice gestiens, in spem venit minime dubiam, Christianam fidem inter inconditos tot sectarum errores, & strepitus si semel audiretur de iis omnino triumphaturam. Sic animo incredibiliter affectus, parare sibi interpretem incipit, quem enim Goa duxerat Antonium Sinesem duxerat, præterquam quod erat linguæ Mandarinorum
aulicæ

aulicæ ignarus, vernaculam quoque defuetudine amiserat. Quare multo labore, inuenit tandem ei muneri opportunum, scientissimum linguæ aulicæ, & vulgaris, specie cultuque liberali, nec rudem scripturæ Sinesis, & quod intererat plurimum, propensissimam operam Xauerio deferentem, seu res nostras aueret cognoscere, seu decus ambiret ex ducendo ad Imperatorem exoticarum Magistro doctrinarum, quarum erat ingens apud Sinas existimatio. Maioris fuit negotij, nautas inuenire à quibus in continentem portaretur, quod nautis, remigibus, & cuius alteri tale quid aufuro pœna capitis instaret; fuit nihilominus apud quem lucri quàm vitæ amor esset validior. Sinesis mercator inter suos honestus nomine Capoceca deuehendum suscepit in Prouinciam Cantonensem, si modo adforet dignum operæ pretium, conuenit in pondus piperis trecentorum pretio Pardaum, quorum octo regales Hispanicos, conficiunt singuli, tunc vero duodecim: hunc piperis numerum à piis, & amicis Vir sanctus mendicans corrogauit. Restabat decernendum de modo rei peragenda, promisit mercator se illum cum filiis intempesta nocte scaphæ suæ impositum, surdo remigio eiecturum in littus procul à frequentia domorum, inde is sibi quâ possit latebras captaret, quem modum si nimis intutum putaret, occultaturum se illum domi, & quadriduo post ante lucem expositurum ad portas Cantonis ciuitatis, vnde illum confestim oporteret Mandarino recta se sistere, eique literas Goani Episcopi, & Proregis ad Imperatorem exhibere. Sed hæc tanti secreti religione tam inuolabili silenda viro sancto commisit vt nullis sibi etiam tormentis extrahi sineret, vel nautam, vel scapham, vel domum in qua latuisset, Equidem, ait ad amicum scribens, aduerto me duplex hac in re periculum adire; primum ne mercator nauo priusquam promissa exsoluerit accepto, vel me in desertam exponat insulam, vel in mare demergat; alterum ne in me furorem exerat Cantoni Præfectus Mandarinus, meque ad alios deterrendos atrocibus necet suppliciis, aut sempiternis vinculis addicat, sed dum vocantem sequatur Deum, eique obtemperet, addit libertatem, vitamque aded se nihili pendere: hoc mentis robore cum mercatore pactus, pardaos trecentos in sequestri manu deposuit, & iuratus promisit se nullis aut minis aut cruciatibus, arcani fidem violaturum.

Et hæcenus quidem Apostoli magni spes, optatis progressibus subuectæ, exin retro defluere, ac labi. Prima illas in ruinam impulit lucri famemes, generosi cuiusuis ad Dei honorem consilij germana pernitias. Negotiatoribus Europeis sua cupiditas, conflauit miros vt assolet timores & malorum omina nunquam futurorum; mussare inter se profectioe hac sua præcipiti. P. Franciscum se quoque in præceps trahere, licet forsitan minus, aduertentē. Mandarinum prouinciæ proximæ Cantonensis, inuolaturum sibi cum exercitu repentino, bonaque ipsorum, & vitam pessum pro sua libidine habiturum, abrogaturum absque vlla dubitatione commercij ea in insula, dissimulati potius quam permissi cursum;

M m

magnas

27

Alia à merra:
obiecta remo-
ra.

magnas inde in priuatos iacturas, grande in nomen Lusitanicum dedecus, & probrum: his plerū suspicionibus, metuque anxij, conuenire ad Xauerium ditissimi quique, & omnem timoris, & ingenij vim ad rogandum illum depromere, si minus sui, at saltem ipsorum miseratione tangeretur, quorum omnium pater esset. Ne ipsos secum in idem exitium raperet; nec se, nec liberos, nec tam multos eiusdem nationis, ea esse virtutis & animi celsitate qua ipse pollebat. Oratione denique fusa, & querula exposuere illa damna, quae certo certius ex illo ipsius ad Sinas ingressu passuri erant ingentia, quibus praecauendis ad ipsum publice veniebant. Non passus illos diu perorare, vt vitæ contemptor propriae alienam seruaret, sancte iis fidem suam obstrinxit, non ante se portum exiturum, quam omnes onustis nauibus, confectisque negotiis abiissent. Itaque Sinensis mercator, qui cum de se in Sinas transuehendo conuenerat sui cuiusdam negotij causa etiam recessit. Fide tamen dieque condita se breui rediturum, quod in portum non valde distitum nauigaret. Inter has rerum suspensarum moras, febris tentatur Xauerius, molesta magis quam timenda, quod hac intercipi sua consilia videret; quanquam huic amicorum quorundam seu nimium, seu parum sapiens caritas, haud paulo molestior accedebat, adibant iacentem, & de illa febris fatidice philosophabantur; Dei vocem hanc esse non dubiam, duplicere id sibi ad Sinas iter admonentis, ac si vir sanctus sic obscuruisset diuinis iussibus, vt esset illo verberum strepitu excitandus, aut in Dei mentem, Apostolo descendissent alij mercatores, eiusque ad illum mitteretur interpretes. Cōualuit altera morbi hebdomada, integravitque, non primum ardorem, cuius nec tenuis emanerat scintilla, sed animi comparisonem ad tam gloriosum, tantumque facinus quanta erat totius Imperij Sinensis ex tyrannide Dæmonis in Christi iura, legitimi Domini, asserta possessio; si tamen aiebat, non abnueret Deus se vilem hominulum ad tantum opus adhibere.

Hoc vno mirifice reficiebatur, partem magnam diei, mari obambulans, cum Sinas prospiceret, eoque vota & suspiria praemitteret, quod nondum vocem, & operam poterat; sic moras fallebat, & impatientiam amoris, quam optati boni consuevit expectatio incendere, vel in longum, vel in dubium protracta; & quod propior boni spes, eò durius animum torquere; liceret dumtaxat in littus illud exscendere, tanto labore, periculo, ambitu quaesitum; ceterum, quo res desineret, nihil adlaborabat, cum ea nisi in alterum ex duobus non posset recidere, quorum aequè propemodum utroque contentus gauderet; aut vitā suscitandis à Christo ex morte idololatriæ, Sinensibus conferre; aut Christum Sinensibus predicando mortem ab iis referre. Nihil ei lætum paucis quibus superfuit diebus, nihil non triste & acerbum fuisset, spe vtraque per mortem excidenti, nisi verè sanctis vnum Deo placēdi studium instar omnium foret, & omnium sui que ad eò oblitos, ne damna quidem proprij mouerent commodi, sed vna Dei voluntas pasceret ac bearet; æstuaabat enim in-

terea

terea iis affectibus sancta mens, quos vicina expeditionis persuasio monebat, quibus dum solidos cum Deo absumit dies, ventis vocantibus naues Lusitanæ omnes præter vnam, qua vectus fuerat, vela pandunt.

Dat iis Malacam, & Goam literas, fidum in paucis, & sibi carissimum Iacobum Pereiram consolatur, quæ sua causa egerat, & quæ pertulerat singularibus gratiis prosequens; Deus, inquit, tibi eam reponat, suppleatque ad hoc tenuitatis meæ vices; precibus quamdiu spirabo non desinam, ut tibi dum vixeris, & valetudinem corporis, & sanctimoniam animi conferuet; defunctum vero beata donet immortalitate, & cum fatis intelligam exiguum id quod possum ac valeo, esse multis tuis erga me meritis longè impar; nostris omnibus qui versantur in India commendo, ut iunctis meum ad Deum votis, idem tibi ab eo efflagitent. Si vero meum in Sinas iter ad Euangelij prædicationem diuina bonitas fortunarit; profecto post Deum id tibi acceptum feretur; & imputabitur tibi ea laus à Deo in cælo, & ab hominibus in hac vita. Malacam præterea P. Francisco Perez mandabat, ut quotquot illic essent de Societate inde omnes exirent, Petrum Syluam rogans sua nauis exceptos Cocinum transferebat; Perez illic solus stationem in Rectoris munere retineret; Antonius Eredia Ormuzium mitteretur, æquum non esse innocentes illos, peste, fame, & iisdem cladibus, quæ vrbi miserriam impendebant, cum nocentibus inuolui. Mittebat quoque ad eum Franciscum Fereiram dimissum è Societate, solus cum Antonio Sinensi, & alio iuvene, neutro religioni adstricto subsistebat. Multis denique, refert idem Perez, Malacensem Præfectum Aluarum Ataidem lugebat, ut olim Samuël Saulem, & calamitates inculcabat, quæ oppressuræ erant infelicem. Berzeo Goani Collegij Rectori negotium dedit, ut ab Episcopo ad Malacensem Vicarium literas obtineret, quibus iuberetur eundem Aluarum exsecratum, & abscissum à communione Ecclesiæ promulgare; eiusmodi homines, qui nec animæ suæ, nec Dei ipsius vllis rationibus mouerentur, dedecore publico, debere ab lethargo suo ad suum sensum reuocari; præterquam quod posteros Præfecturam eandem obituros oportebat ab eodem sacrilegio deterreri, ne hominum de Societate in Molucas, Iaponiam, & Sinas mittendorum, sanctos eliderent conatus, & labores intercluso transitu perderent. His quoque ad eundem Patrem seuerissimum adiunxit præceptum, paucos in Societatem admittendi, admissos serio admodum probandi, probationibus impares, constanter dimittendi. Cum isto, inquit, hominum genere, idem tibi agendum, quod istic à me cum multis similibus fieri tute ipse vidisti, quodque postremum cum socio meo egi, quem ubi Societate indignum comperi, ex ea eieci. Supremas has literas velut spiritus sui reliquias, mercatoribus tradidit in Indiam perferendas; qua in re uti amico illo non potuit, qui eum Sanciano appulsum hospitio secum exceperat, ut cuius discessus fugienti fuisset quam abeunti similior.

28

Litteræ &
mandata Xau.
ante illius
mortem.

Is Xaverio clam (nec causam reperio) Malacam reuerti statuit, velis noctu aptatis, nautis esse in procinctu iussis, dum sacrum perageret vir sanctus, summo mane aufugit, ac tanta quidem precipitantia velut metueret, ne maris hiatu illo die insula forberetur; neglectis etiam vsque adeo rationibus priuatis, vt nec sustineret quam sibi ex Sinis acciuerat nauim expectare, æquè illo eodem sub vesperum die portui applicuit. Conuersus ad adstantes post rem diuinam Xaverius, lustrare singulos, & cum oculis vestigare, suoque illum nomine designans; Vbinam, inquit, talis? responsum soluisse, ac Malacam versus iam altum tenere. Ad hæc Deo sermonem suggerente, quò sua, inquit, peccata miserum auehunt? quem fugit? quòve expellente? cur nauim è Sinis aduentantem noluit expectare? eccam, intento illam in mare digito demonstrans, sibi quidem Deo obiciente spectabilem, cæteris minime, quamuis longo prospectu oculos in mare contenderent, vt quæ adhuc abesset longius; Malacæ quid velit, miser nimium nouit, mortem ignorat, quæ vix rediucem occupatura est. At mortem cuiusmodi? nec vltterius effatus, audientes variis, cogitationibus implebat, cum ecce paucis inde horis nauis quam notauerat digito, apparet. Mercator fugitiuus aliquot ab reditu diebus, cum resarciendæ naui lignatum isset, à prædonibus, cultris confissus est.

30
Postremæ Xa-
uer. arumaz.

Soli tunc post nauium discessum Xaverio, vna tantum in portu reliqua, quis credat eò vsque necessaria defuisse, vt cogeretur per Antonium à S. Fide mendicare quod sustinendæ vitæ sufficeret? confirmat id tamen testificatio Lusitanorum trium qui aderant, huiusque nonnulli, nautarum accusant barbariem, per quos Præfectus Malacensis vtpote famulos, sanctum quanquam longe absens afflicteret. Quod etsi non pernegem, sed malim etiam referre ad illam Dei clementiam masculam, qua tractat durius, quos amat tenerius, videturque tunc illos abiicere, cum eos penitus animo recondit; exaggerandis videlicet illorum meritis ad gloriæ cumulum, & posteris consulens ad tolerantia documentum. Verum tam ardua, & celebranda fors, non est nisi magnarum mentium, velle abiectos mori, omnisque caduci solatij exsortes, defectos suorum auxilio, exterorum miseratione, cælo, terræque in speciem inuisos. Huiusmodi obitum dispensante annos illius & momenta Deo, sortitus, est Indorū Apostolus, quem ethnicis quoque, Mahumetanis, & Barbaris tota India venerandum, si mors inter illos vbiuis locorū oppressisset quanti eū & quam mirabiles futuri erant concursus populorum: at enim huic desertam hanc solitudinem contentionum metam esse voluit Deus; huc illum tam procul euocatum, tam ærumnosum itineribus perductum, nobilitatum splendidis & corroboratum miraculis, in iplo votorum exitu & conspectu, sanctissimi ambitus iam iam fastigia prehendentem; destituisse visus est omni ope, & duris commissum casibus, vni sustinendum patientiæ reliquisse. Qui suam illi, tam liberaliter detulerat operam interpres; etiam illiberalius subduxit, siue aliquo metu exterritus seu quod quidam

quidam aiunt, suadentibus Lusitanis, fixus nihilo lentiùs in proposito eundi pergebat vir sanctus, cum à nauarcho item nusquam apparente contra pacti fidem desertus est. Nec his quoque tot aduersantibus infractus, generosos conatus in regnum Siani retulit vbi fama inter nautas iactabat, legationem publicè ab Rege ad Imperatorem Sinarum in annum proximum adornari. His ardentem curis ac desideriis, diuina bonitas per legatum alium conuenit, hoc est mortis vicinæ certissimum nuntium quo ab eo in cœlum vocabatur.

Goa quidem abscedens, iam inde præceperat, nunquam se illuc rediturum; familiaribus nonnullis, & Cosmo Annesio nominatim, sciscitantibus, ecquando inuicem reuisuri? in vita nunquam, responderat, sed in cœlo, vel vt serius in valle Iosaphat. In Sanciano prætetea Lusitanis sex circum adstantibus; vasa, inquit, ad iter in cœlum, & mortem paremus, annum insequentem pars nostrum maxima non videbit, & vero ex iis quinq; ue illo anno, in quibus ipsemet, obiere. Restabat diem denique, ac horam beati ad cœlos transitus prænosset. Sed neque id illum celauit Deus & Aghiarus nauclerus, fuisse sibi ab eo indicatum iureiurando asseruit. Tam dulcis, & amica parati præmij denuntiatio, omnes eius deinceps cogitationes, ab Sinis in quibus penitus habitabant, in cœlum reuoluit; tempus omne quod morbo præcessit, in eo ponere, deambulare secus mare, erecto in cœlum aspectu & animo, totusque, beatis lacrimis & desideriis incendi, nihil iam nisi de morte, colloqui, de vitæ huius diuturno tædio, de illa nunquam desitura, nullis interpungenda labeculis, Deo æternum potitura, eundemque æternum amatura.

Die Nouembris vigesimo, eoque dominico, sacris operatus, febri corripitur, quodque illic tolerabilius nihil esset, in nosocomium cum ægotis, hoc est in nauim se recipit. Verum longo quotannis quadrimestri, à Nouembri ad Februarium, cum sinum illum infestent aquilones qui fauces portus, & insulam tribus milliariibus distantem interfuit, portumque ipsum eodem impulsu vexare soleant, fluctuatione illa perpetua nauseans vir sanctus, mentem in Deo tranquille, & integrè prohibebatur desigere. Quare postridiè Ludouicum Almeidam præfectum rogauit, vt se in terra deponi mandaret: proiectum in littore conspicatus misericors, & beneuolus Lusitanus Georgius Aluares, ferre non potuit, per aquilonium frigus seuerissimum, virum talem tam indignè iacere; transferri iussit in suam mapale non longe à mari, exiguo colli è ramis & palea instructum, cœli quidem iniuriis peruium, sed deteriori commodius: Die insequenti dolor lateris ingrauescens, pleuritidis fecit inditium. Quare ab Aluare rogatus vt venam laxari pateretur, velut in eius foret arbitrio qui sibi tectum præbuerat, mittendo sanguini brachium porrexit, quanquã gnatus chirurgos cuiusmodi posset is locus comodare. Nec suppetebat alius præter nauis chirurgum, in arte nouitium ac rudem, qui venam secuit adeo imperite vt conuulsis nervis animo linqureretur, & exinde cibum omnem horreret, quem sane horrorem lenire non

31

Obitus sui
pranoscit tē-
pus.

32

Supremus
Xau. morbus.

poterant, pauca (quod vnum aderat) amigdalæ exeunti è navi à Præfeto pro delicatis bellariis donatæ, haud tamen vetuit hic casus quim alteram venæ sectionem eodem brachio admitteret, quæ cessit priori non multo felicius. Ibat morbi vis quotidie in peius sed prostratis naturæ viribus, sua tamen ori, & animo tranquilla serenitas mansit; pertigitque vir sanctus ad diem 8. & 20. Nouembris, fixis modo in cœlum, modo in crucem, quam nunquam è manibus dimisit oculis, vbertim flens, & Christum morientem suavissimè alloquens. Post hæc præfenti cum semper animo hætenus constitisset, tantisper exerrauit, vix vt delirium putasset, cum nisi pia & diuina, suumque in Sinas transitum memoraret; inde voce ac viribus defectus, cum obmutuisset per triduum, videreturque statim animam acturus, resumpto mox spiritu ad sacra colloquia rediit, quorum vtinam particulæ aliquot, quas ederemus superessent, specimen deliciarum cœlestium, quibus incipiebat iam tum frui; sed rugarum fores obstrepentium molestiam deuotans ocludi iusserat, & refert Antonius à S. Fide latino tunc sermone vsu quem ipse non caperet, iteratseque sæpius illud *IESV fili David miserere mei*, &c. ad Cœli Reginam *monstra te esse matrem*, quodque in ore familiare illi fuit. *O sanctissima Trinitas*. Ad extremum absque vilo cibo exegit biduum, ornamenta sacra quibus ad altare utebatur, & scriptos ab se de Christiana doctrina codices (erat hæc diuiciarum eius summa) reportanda in nauim curauit.

Morituro adstabant quem dixi Antonius, & alius iuuenis quem in Sinas ducendum, Goæ sibi comitem legerat: hunc vultu, & oculis figens conturbati est visus, eique condolens, bis cum fletu exclamauit, ah miser! vidit enim eius obitum infelicem, quo sesquianno post absumptus est, cum aliquanto prius in libidinum omnium cœno volutatus, demum plumbea giande occubuit; adeo non ante virum Dei prænuntiatio futurorum quam vita deseruit. Dies fuit Decembris secundus hebdomadæ sextus, non vt perperam aliqui notarunt septimus, anni 1552. hora de meridie altera, cum optatissima Dei voce inuitatus in gaudium Domini seruus bonus & fidelis, animaduersus est ab iis qui aderant, in Christum de cruce pendentem aspectum intendere; inde vultum gaudentis, induere, mox in dulces effluere lachrymas, cum quibus in illud Regis Vatis erumpens carmen diuinæ securum fiduciæ, *In te Domine speravi non confundar in æternum*, vna placidissime beatam animam efflauit. Annos vixit quinque supra quinquaginta; in Societate religiosi Ordinis adscripta duodecim; decem in India cum septem mensibus: specie fuit liberali, statura supra mediocrem, egregia corporis constitutione, nec magnis laboribus impari, sed ex iis immoderatus exhaustis, emaciata, gracili, & iam in canos albicante, vt tradit Faustus Rodericus, qui in Amboino egit cum eo per sex menses familiariter, ore ad pulchritudinem virili, nec nimium candido, aspectu iuxta vt multum amabili, sic & reuerendo. Frons eius ampla, nasus decens, vergentes in cæsum oculi, capillus & barba fusci castanei; scribit tamen hoc anno ætatis vltimo,

33

Moribundus
abitanti iu-
ueni exitum
prædicat.

omnino se incanuisse, mos illi fuit pallio non vti, sed veste discincta, & nudis ut plurimum pedibus incedere.

Audita beati Apostoli mors, navi multos exciuit ad eius tugurium, vbi oris totius habitum mirati adeo formosum, vt videretur viuenti ac beato, quam cadaueri propior, circum in genua procidunt, deosculantur venerabandi manus, nec de illius æterna gloria dubij, regnantis in cælo sibi opem implorant, pietatis intimæ repentino sensu quemvis alium præuertente. Iacuit ad horam diei Dominici decimam insepultum cadauer, ac ne tunc quidem vllò funebri ritu, nedum pompa cohonestatum est; nemo funebre illi humanitatis officium exsoluit, præter vnum quem sæpe memini Antonium, cum nauarcho, aliisque duobus, quorum nomina excidere: solitudinis huius causam facit Scriptor quidam earum regionum, eius diei intolerandum frigus, quo prohibiti sunt Lusitani è suis caulis, & navi prodire. Sed fuerit cæli aut animi frigus (quod intelligitur postea clarius) certè Deus latere noluit tanti viri iacturam nec fuisse dolendam tam leuiter, nec eius honorem tam promiscuè habendum.

Scimus sacram Christi de Cruce pendentis effigiem ligneam, Xaueriorum autem pignus, eius anni quo fato sanctus est singulis, Veneris diebus sanguinem sudasse, mox vbi viuere desit sudorem illum aruisse. Imo quot casibus & ærumnis conflictaretur vir sanctus in India, toties eandem iconem, in paterna viri sancti domo cruore vndique stillasse, consensione mutua gemini amoris, ita duos inter se copulantis, vt alter dolores alterius doleret. Quod obseruabatur à domesticis diligenter, collatis temporibus quibus sanguine madebat articulis, cum aduersorum angustiis quas passum Xauerium ex Indicis literis discebant. Humandum corpus vt mos Sacerdotum induitur; talari magna ex parte detracta & Religioso studio inter sepelientes disiecta, quorum vnus præmium operæ Franciscus Aghiarus nauarchus, calceum sibi sumpsit, eoque se tantopere iactauit vt inde cognomentum à caliga siue ab ocrea duxerit, & poscebat sanè grati animi ratio, vt destituto officii omnibus viro sancto manus commodaret, eiusque memoriã pignore aliquo seruato perpetuam coleret, duo enim illi vaticinatus fuerat beatus Apostolus, vt eius artis hominibus sat rara, sic multum optanda, nunquam futurum vt egeret, nunquam vt in mari periret. Indutum Georgius Alvarez capaci vt Sinæ assolent, claudendum curat sarcophago, quem viua calce multa referciit vt laxante se anno ad reditum eros carnibus, nuda secum in Indiam ossa reueheret. Locum tumulo delegit collem è portu modice assurgentem, ad cuius radices mercatorum nauigia ferè applicabant. Illic medio in pratulo crux erat lignea quam Lusitani defixerant, ab hac spatio breui in effossa humo sacrum funus deponunt, ac ne vnquam illius intercideret memoria, struem prægrandium lapidum ad caput, & pedes, monumentum illi constituunt.

Tertio ab hinc mense, navi ad reditum accincta, Præfecto insinuat Antonius à S. Fide, de tollendo secum in Indiam beato pignore, mittit

Præ

34

Crucifixi effigies lignea toties sanguinem sudat, quoties Xauerius grauius aliquid patitur.

35

Trimestri calceiua sepulcrum cadauer integrum præfertur.

Præfectus de suis, num carnes eatenus absumptæ ossa colligi paterentur. Is ad locum profectus sarcophagum referat, iacentis faciem calce amota purgat, explorat, & cernit tam integram, vt si foret tunc primum corpus tumulo conditum; ac ne quid incerti ad nauim renunciet, finitrum femur diligentius inspicit, quod cum pariter integrum comperisset, frustum carnis ex eo ad genu decerpit, ex qua velut recenti ac viuida fluxit sanguis. Re igitur iam non ambigua, carnem illam ad Præfectum refert, digito vno longam, magna voce vulgans P. Francisci corpus, non expers modo putredinis esse; verum adè integrè formosum, vt esset simile dormienti, narrans quicquid tum oculis, tum manu, etiam & cultro probasset. Traxit rei nouitas vniuersos, nec auditis contenti; curiosius vndique perspectum, agnoscunt non solum integrum, sed attactu molle, & viuaci colore; vestibis quoque intactis penitus, nec vlla calcis iniuria læsis; quodque magis attonitos percudit, miram expirans odoris fragrantiam, & rebus quibusvis odoratis tam longè absimilem, vt palam esset, è cælo duci. Atque hic demum sero licet redire ad sese increduli, erubescere seipsum, & venerari mortuum, quem contempserant viuentem; desistere etiam multis lachrymis nonnulli, & veniam pscere, reosque se mortis illius dicere, quod in extrema egestatis moribique redactum omni destituisent subsidio, vt aucuparentur gratiam Præfecti Malacensis. Quare à Prorege Indiæ Alfonso vere dictum, Aluarem Ataidem tum suis Malacæ vexationibus, tum vero suorum in Sanciano crudeli barbarie, P. Franciscum occidisse, ac ne obscurum remaneat, quo fuissent in eum superstitem animo, qui nunc ad eius mirabiliter integrum, & fragrans cadauer lugebant; reddo hic (tamen si dispudet) vnus eorum, cuius nomini parco, atrocem stylum quo sancti mortem Præfecto Malacam significat, die ab ea quinto & decimo. *Hic, inquit, M. Franciscus mortuus est, & moriens nequaquam miracula edidit; sepultus est in hoc litore confusus, cadauere illius cum cadaueribus aliorum promiscuo. Cum hinc bonis auibus recedemus, feremus illum, si erit qualis ferri possit, ne Malacenses mercatores exprobrent nos esse minus quam ipsi sint Christianos. Sed mittamus huius memoriæ acerbam nimis, trucemque barbariem; vt ergo gratiæ quam excelso gradu staret apud Deum Xauerius, corruptionis immunitas patefecit, tum vero in nauim vltro cum thesaurum imponi expetunt, quo essent Indiæ regna omnia locupletaturi, passisque iam velis, cum aptius aliud ad manum non esset, eundem sarcophagum, reiecta in illum quam ademerant calce, in nauim inducunt. Caterum discedens è Sanciano Xauerius, visus est præ se fugare typhones procellosos, quorum erat illic quam alibi vsquam exitiosior nauibus rabies, diu siquidem illic in posterum, nec tenui aura tractum illum perflarunt, quin & in vicinos fuere multo mitiores. Visus item de cælo portas illas Sinarum antea impenetrabiles referasse, quas viuenti pulsare dumtaxat indultum fuerat, & ad earum limen occumbere; paucis enim post annis Lusitani, Cantonis aperto aditu miscere cum Sinis cœpere commercia*

commercia, & Christi præcones, immortalitatis semina ibidem mittere.

Sacro nauis superba pignore ad vicesimum secundum Martij 1553. Malacam tenuit, vbi etiam nostris hæere quenquam discedens Sanctus reuerat; haud tamen defuit aliorum pietas religiosæ erga redeuntem gratulationis officio perfungi, præ cæteris vero Iacobus Pereira eius amantissimus, & constantissimæ in eum fidei, pompæ incubuit, qualis in vrbe institui valuit, quam eius scelerum vltix lues, etiam tum depasci pergebat. Occurrit igitur exscensuro, ad portum cum Clero vicarius; cum nobilitate quicquid supererat populi; quodque magis mirandum mixti Christianis etiam ethnici, communi cum iis in sanctum Apostolum affectu venerationis, licet erroribus diuersi: & quidem infami Ataidis probro, qui tunc nihilo quam olim segnius suo sacrilegio inhærens cum domi luderet, audito Xauerij ingressu, è fenestra prospexit, & festum frequentissimi populi cum accensis funalibus concursum subannans simplicitatis stolidæ damnauit, moxque se ludo cum suo iudice seu cognitore causarum reddidit. Verum Xauerius dissimulauit impietatem perditissimi hominis, & afflictissimam ciuitatem antiqua beneuolentia & nouo munere profecutus, beneficium ingens huic eius festæ supplicationi reposituit, vt enim primum in ædium vicos pedem intulere qui sacro feretro succollabant, pestilens morbus repente constitit, tam manifesto depulsæ stragis documento, vt cum multos quotidie lues absumeret, inde ex iis quos iam afflauerat interierit nemo, nemo ex iis qui fuerant eatenus ab illa immunes deinceps ictus sit. Ad hæc famem quoque haud minori ciues calamitate depascentem eodem suo aduentu expulit, cœpitque post illum magna statim annonæ, & comæntuum copia Malacam inuehi. Illatus est in templum B. Deiparæ de Monte, quod nostri tametsi absentes, retinebant. Sed Malacam, haud scio quod latens fascino ageret ad male habendum sanctum Patrem, etiam defunctum; nisi hoc potius diuino consilio factum putem, quo foret viuientis & virtus illustrior, & mortui gloria latius splenderet. Hoc eò dico quòd suo capulo productum cadauer quo in Sanciano conclusum fuerat, in sacrarij aditu velut quoduis è vulgo est conditum, vbi humo egesta fossam sepulcralem iusto breuiorem præbente, vi multa intrò, satis indigne depreßum est, acruptæ licet adactu illo ad humerum carnes, sanguinem mitterent viuacem, & suaueolentem; iniectam nihilo incautius sancto corpori terram calcarunt tam fœdè vespillones, vt non vna plaga illud lacerarint, latueritque illic inglorium, & honoris expers à Martio ad vsque Augustum. Hoc mense Goa Malacam reuerterat Ioannes Beira, qui cum sociis duobus à Berzeo in Molucas insulas mittebatur, is vt erga sanctum singulariter affectus, imperare sibi non potuit, Malaca prius recederet, quam beatæ ipsius animæ sacrum spoliolum inspexisset. Accendebat hoc desiderium opportunitas cubiculi, quo ad templum illud Deiparæ proximo utebatur, tum honoris magna nouitas, qua illum dignabatur Deus, integritate corporis palam conseruata

36

Malacam relatum, mox pestilentiam ab ea expellit.

evidenterque comprobata, quam optabat ipse, loco digniori honorare. Quamobrem Iacobo Pereira locio, paucisque aliis eius capacibus gratia multa de nocte ad locum veniunt, sepulcrum aperiunt, effodiunt cadaver, & quinque post menses quos extra loculum in vdo illo nudum iacuerat, æque vt prius integrum, fragrans, ac viuidum cernunt, nisi quã calcati desuper cum humo lapides sinistro vulnus impresserant lateri: lineum vero pannum quò ex qualicumque miseratione iniecto, faciei parciuum fuerat, madentem cruore velut recens expresso. Creditum ab iis piaculo simile si tanti pignoris decus, & pretium sub terra delitesceret diutius. Capsam igitur illi Pereira elegantè adornat, intus Sinèsi fultã damasceno, puluino ad caput extructã pretiosissimo, Attalico aureo operam. Corpus in eam reconditũ, scorsum quidem à publico, loco tamen decenti positum est. Qui honos quàm gratus Dei seruo venisset, luculento Deus ostento docuit. Accensa fuerat ante sacrum pignus candelæ cerea, horas decem pro ceræ modulo arsurã, eaque suo cum candelabro ad maiorem ornatum in Sinensi pelluuiò statuta: dies arsit octodecim totos, & ceræ pondus, ex ea in pelluuium defluã, candelæ integræ pondere maius fuit. Dum autem nauis expectatur repetitura mare Goam versus, idonea Beiræ ad Molucas se dedit occasio, duobus ex Sociis F. Manuelem Tauoram sacri custodem depositi reliquit, quod is cum F. Petro Alcacena paulo post ab Iaponibus Christianis Goam misso, naui Lopis Noronia sublatum solenni paratu Goam asportauit.

37
Nauis ferens
Xaverium, bis
miraculo nau-
fragium eua-
dit.

Erat Lopis nauigium vetustate attritum, si quod aliud eo in littore, & vsque adeo insidum, vt nemo omnium rem illi & merces, nedum vitam auderet credere. Denique vix ferme Goam peruenerat cum ipso in portu crebris hiatibus vltro aquam accipiens, seipso demersum est. Vbi tamen rescitum, corpus sancti Patris ab illo vehi, certatim omnes eius vecturam præripere, comportare in illud suas merces, certoque confidere, vel miraculo, si res exigeret, ab naufragio seruandum; quod profus haud semel inter discrimina extrema contigit. Transuersum horrenda tempestate in fyrtes impegit, tam altè infixã in eas carina, vt nulla inde ars illud euelleret, at hic præter omnem expectationem, cœlique tunc habitum, vehementissimus illum à prora flatus arenis exemit, puppique aduersa, eundem retro per sulcum tamdiu egit, dum ex iis vadis liberum extaret, quod ne alia putaretur quam Dei manu factum, expeditam periculo nauim, qui expediterat ventus repente deseruit. Nec multo post in ipso aditu Zeilani Sinus, tanto impetu ad cæcos scopulos allisit, vt resiliente extra gomphos temone, saxo carina inhareret, fueratque icu omnino dissipanda, nisi foret iam tum Dei beneficio sustentata. Nautæ, vt summis in periculis secures corripunt, malumque sed frustra rescindunt, & leuari nauis nisi iactura non poterat, furente interim vndique fluctuum verbere, ac eam tantum non, aut dissolvente, aut euertente, inter quæ tandem ad vota confugiunt; Sancti opem exposcunt, productum è cubiculo nauarchi loculum, in foro statuunt, & multis circum accensis

faci

facibus, velut adhuc viuens proiectos in genua cerneret, & audiret, fletu quàm verbis prolixius supplicat, ne tot sibi addictas animas forberi naufragio pateretur. Vix ita precati fuerant cum auditur violentus sub carina stridor, simul naui in sinus alueo soluta exilit ad pergendum; ex quo agnitum est diffractum scopulum, inter duas partes, medium nauis transitum præbuisse. Hinc viam alacres sequuntur flexoque Comorino cornu, Cocimum applicant vnde populus omnis effusus est, suam erga Sanctum reuerentiam testaturus. Post vsque Baticalam prouecti ventos incidunt reflantes à prora, quos ambagibus variis conati exire, leucam eodie vix vnā absoluunt. Quapropter præfectus in scapha cum paucis nauim remigio præuertit, vt Goæ protegem, ac nostros, aduentantis sancti primo nuncio recrearet; Baticalæ interim vxor Antonij Roderici procuratoris regij, dudum lecto affixa in spem venit se Sancti aspectu perferendam, euicitque ab suis tametsi ægrius, vt in eius deferretur nauim, vbi conspecto beati corpore, illico valuit, cumque de poderis quo vestiebatur extremo limbo tenuē frustulum impetrasset, eo theca religiose clauso, morbos multorum difficiles, & depositos sanauit.

Berzeo humanis exempto, Melchior Nunnius successerat in Collegij Goani, & prouinciae cura, id enim iturus in Sinas Xauerius ob signatis decretum litteris in omnem euentum reliquerat. Nunnio igitur iubet protrex celocem armari, hanc ille tribus cum sociis & seminarij alumnis quatuor conscendit, & leucis viginti Baticalam versus sancto corpori obuiam occurrit; cui dum in celocem transfertur ex nauis Noronia; tum illa, cum sex alia quas illic detinebat ventus, ore omnium machinarum lætis fragoribus salutem dixere. Martij quinto & decimo Rebendarem attingit Goano in sinu. Leuca non plus ab vrbe mediā, vbi eius diei residuum, & noctem substitit; dum ei in urbem inuehendo solennis paratur introitus. Postridie mane Christo patienti ante maiorē hebdomadam dicato, flos nobilitatis Lusitanæ, ex portu procedit actuarius sex, magnificè ad pompam excultis, magno circum graudiorum funeralium collucentibus numero; sequuntur alia celoces item, duodecim, cum optimatibus trecentis; accensas faces gestantibus, suāque singulæ cantorum, & organorum instructæ simphonia. Hæ duos vtrunque digestæ in ordines; mediam excipiunt actuariam beati corporis vestricem & lenta remigatione in urbem deducunt: extabat è puppi sub tentorio feretrum, Pereiræ atalico vestitum, cercis cinctum ardentibus, & ludentibus hinc inde ad nauigij latera vexillis; vniuersa in littus effusa ciuitas, ne suos quidem ægrotos tenuit, & quos sui non ferebant pedes, aliorum brachia tulere; cuius tam propensæ, ac religiosæ mentis quæ merces fuerit postea dicitur. Ventum erat in portus conspectum, moxque in iis quicumque conuenerāt commotiones animorum quas nullus satis repræsentet stylus. Vbi que lacrimæ, vbi que in genua prosterni, & passis brachijs sanctum in amplexus vocare, opem eius contentis vocibus querere, deprædicare illum & beatam profiteri Goam quam è cælo Deus tanto vt aiebant

38

Corpus X.
Goæ cum pō-
pa excipitur,
miraculis cla-
ret.

thelauo dignaretur; fuere quos moræ impatiens pietas, in Mare ad Sancti celocem adegit, vt eam contingerent, oscularentur, adnatarent, & nanti comites ad littus fierent. Illic Prorex suis cum Accensis, & Satellitio, cum senatu, Magistratibus & reliquis ex nobilitate solenni ornatu conspicui, suo elatum è nauigio ambiunt, vnâque suo sub vexillario adolescentuli dum sacrum pignus attollitur, crucifixi attollunt effigiem fama insigni venerandam, quam seruo ipsius obuam portarant, & carmen Zachariæ *Benedictus Dominus Deus Israël* decantant. Procedere incipit supplicantium agmen suis ordinibus: præibant in veste candida pueri nonaginta coronati, manu ramum oliuæ præferentes, sequebantur misericordiæ sodales; deinceps cleri ordo sacer, inter quos Beato corpori Societatis Patres humeris subibant; pone cum Magistratu & populo Prorex: ducebatur per vias pompa pretioso fulgentes stromate, stipataque tam denso spectatore, vt accensi, & milites vix turbam semouerent supplicantium incessui obstantem, è fenestris domorum, & tectis impluebant in sanctum perpetua coronarum è rosis missilia. Sed triumphalem hunc Goam ingressum condecorauit magnificentius prodigiorum editio quæ Deus in serui fidelis gloriam contulit. Ac illa in primis diuini odoris fragrantia quæ sancto de corpore expirabat, afflabatque etiam distantes longius, singulari vt notant actorum tabulæ, oblectamento sensuum ad suauitatem, & incitamento animi ad religiosam pietatem. Illa deinde quorundam sanatio, qui se ad sanctum suum Patrem conspiciendum deferri curauerant; siue, quod aiebant, ab eo vt conspicerentur; imo in iis quos certa mors, si commouerentur, lecto continuit, Antonia Pereira trimestri ex morbo in extremis laborans, implorato tunc Beati auxilio, repente conualuit. Puellam lustrali cereo ad mortis conflictum iam iam obsignandam, mater sancti meritis commisit, sacro in eius honorem nuncupato; eodemque temporis momento, puella omisso cereo valuit. Demum in S. Pauli, quo beatum Pignus illatum est Societatis templo, cæcos, membris captos, leprosos, aliisque afflictos morborum generibus, repentinis curationibus saluti restituit: nec putem vsquam sanctorum aliquem tam copiosa laudatum panegyri, vt tunc eo in templo Xauerum celebrauit populus vniuersus; aliis alia narratione innotua prosequentibus, nota sibi virtutum illius decora, & prodigiorum miracula. Hos inter præcipue nominatur is de quo nos alias, Ioannes Eirous, sancti olim Meliapore, Malacæ, & apud Molucas socius, tunc vero Franciscanus, qui vbertim, ac pie lacrimans referebat palam, animi sui occultatos ab se recessus improbos, à Dei famulo intime perspectos, sibi que obiectos, & prædicta sibi ab eo varia quæ rerum successus liquido firmasset. Collocatum est sacrum corpus in aræ principis sacello, quod erat contra vim conferti populi munitum, sed protrudentis se turbæ incursum perfractis repagulis, vt tumultuosa sedaretur ciuium pietas, in omnium oculis ter sanctum corpus in pedes erectum est, incredibili motu animorum & fletuum; ibidem quin etiam vt satisfaceret omnibus, aspectu;

aspectui omnium indultum triduo patuit, Sacrum interea maioribus ritibus, de S. Cruce solenni cantu fecere Canonici; die proximo de Beatissima virgine Patres Franciscani, quos sanctus vnicè viuens dilexerat; expletaque hoc modo publica pietate, nocte dominicum subsequenti, editiori loco positum est ad Euangelium maioris altaris.

Inde aliquanto post in Sacarium translatus, dum instauratur templum magnificè, eandem quam à principio immunitatem à corruptione exhibuit, & perennante hodieque miraculo exhibet. De quo idem idem à Præsulibus Goanis, & Archiatris regis confectæ sunt probationes iuridicæ; donec adscriberetur inter Sanctos publicis honoribus colendus. Quanquam hæc putredinis expers integritas, summam non habet mirabilitatis, quam habet mollitudo, & tractabilitas carni succi plena, & tactui cedens, ut solet in viuis corporibus; idque post trimestrem in viua & edaci calce, iteratamque in munda, & humida fossa mensium quinque sepulturam; ad hæc quæ pectore ac ventre clauduntur viscera, teneritatis vda & quasi recentis, ut studiosius explorans Ambrosius Ribeira Goanus Vicarius ipsemet comperit, anno à Xauerij obitu iam quarto, cum in vulnus impressum sinistro lateri dum irreuerenter Malacæ humaretur, inseruit digitum, per se ipse periclitaturus, quod fides communis sanctabat; sanguis etiam, & aqua retractum ab eo digitum, eodem ex vulnere secuta tinxere; quod idem vni ex nostris fratribus eadem tentanti contigit. Collo item exsudans subiectum capiti puluillum sanguis viuidus, & florens tinxit, dum in loculum breuiorem compresso in humeros capite vi coarctaretur. Alias denique populo flagitante, cum nudis pedibus conspectui omnium permissum fuisset, ac religiosis venerantium oculis coleretur; mulier digitum pedis morso pro osculo libauit, decerpitque ex eo frustillum, quod asseruandum in sacras reliquias desiderarat; sed fluens continuo ex morso cruor pietatem eius improvidam detexit; quod extrema, summeque distita in parte corporis, tam pridem vita, & calore casti, planè non potuit, nisi miraculi perpetuitate euenire, quo carnes illius non intactæ modo, & suaueolentes, sed suis quoque humoribus fluidis perinde ac viuerent molles, & teneræ seruebantur. Iam color nativus, & oris lineamenta beato corpori vsque aded ipsa, & eadem mansere ut Franciscus Diaz Carnallius, ad eius aspectum eruperit, exclamaritque ter eum viuere, etsi dudum antea illum nosset, & quadriennium ab eius morte tunc abisset.

Talem Deus Xauerium continuo prodigio conseruauit, seruatque nunc etiam secularem post annum centesimum, nisi quod rescisso ad cubitum minutus est brachio, Claudio Aquauiuua Societatis Præposito, cui visum decere ut India particulam illam Xauerij Romæ, primario Societatis templo redderet, à quo totum olim accepisset. Sed hanc speciem religiosæ venerationis, minus Deo, & Sancto placuisse coniecturam euenta præbuere, ut quæ Toti adeb excellenti Partem sui adimeret, ac si minus illud corrumpebat, non tamen integrum esse veller. Goæ nihilominus

39

Corpus Xau.
corrupt. ex-
pers. perseue-
rat.

40

Xau. brachium
dum Romam
deferretur, na-
uium à piratis
tinetur.

minus nostris qui præerant, atque ipsemet sanctus, morem obedientiæ gessere: Nouembris tertio, anno sæculi sexti & decimi, decimo quarto, referata post tot annos arca, præcisum est è sacro corpore brachium, quo, dum Romam defertur, nihil propius absuit, quam vt India priuaretur, nec tamen frueretur Roma. Portabat illud Sebastianus Gonzales Probationis Goæ Rector, & Roman Procurator, auriti veli cercuro medioeri vehebatur; nec prædonum incursionibus obstituro, quæ illa maria aduerlum ingruere, nostrorum cercurus credere de se actum, quod & hæretici Bataui, & Regi Catholico perduelles, Orientis Indias obtinenti, nostris nec ad fugam vela, nec arma suppeterent ad defensionem; iacturam nostri iam inchoauerant, ne pretiosa gazâ hostis ditesceret, cum succurrit animo Xauerij brachium, quo satis potenti præsidio tueri se possent, Gonzalem rogant, hostium oculis illud obiciat; sancto supplicat; si minus sua, qua essent indigni, gratia seruari; at saltem ipsius, qui esset alioqui tam nobili sui parte in manus impiorum venturus. Instabant cercuro sic propinqui piratæ, vt perciperentur eorum minæ, vocesque iubentium nauigio cedere tanquam funditus expugnato; cum prodit ad nauigij marginem in eorum conspectum Gonzales cum Apostoli brachio, proiectis in genua cunctis qui cercuro vehebantur; nec adhibita sancti inuocatione, obiurgat tantum sceleratos, minatur illis Xauerij nomine, vetat imperiosè ulterius tendere. Quæ velut Dei, & sancti vox, myoparonem piraticum plenis rapidum velis ita illico fixit; vt duratum circa illud mare, gelu subito, videretur, cercurus liber Vlyssiponem feliciter reuinit, stupente ad miraculum, & syderato prædone Batauo, qui tantæ spectator nouitatis, causam illius ignorabat.

41
Immensa de
Xau. sanctitate
fama apud
Ethnic. Mau-
ros, Christi, so-
cios, &c.

Neque vero hoc vno, nec omnium maximo, sanctitatis fidem Xauerio suo conciliauit Deus; tot prodigijs Europam, Asiam, & Americam impleuit, vix vt vlla sit in iis ciuitas, quæ non aliquo illustri gloriatur; premam tamen hac item in parte intra cancellos actorum stylum, nec ponam nisi memorata præcipua, quæ inter Orientales Indos a sancto patrata sunt, si prius obiter indicaro quanta eius esset meritum fama, & veneratio mortui ac viuentis apud omnes mortales etiam moribus barbaros, & superstitionum cultibus Ethnicos. Vtque ab his initium faciam; Alfonso Leo Barbuda, qui cum imperio, Lusitanis subiectas Africæ oras lustrauerat; testatur in regnis Mozambici, Sofalæ, trans Cuamam fluiuium, & circumstitis insulis, Xauerij nomen, periade celebre, & sanctum, vt ipsa in India fuisse; rogitalle de illo multa idoloras barbaros, tanquam de viro iis locis nominatissimo; nec mirum, cum sint Goa, Cocinum, Malaca, & aliæ in quibus egit Xauerius vrbes maritimæ, Africæ totius Asiæque emporia, nec potuerint qui eo confluebant partim ipsimet non cernere, partim non audisse ex iis qui viderant Xauerij decora, quæ suis in patriam reduces admirantibus narrabant. Quate illam vbique nactus erat famam, vt eum haud aliter sua lingua vocarent; quam magnum Patrem, miraculorum Magistrum, cœlestem hominem, denique, terræ Deum

Deum : & fuere quos vna eius videndi cupiditas; relicta cum familiis patria multis milliariis millibus ad eum pertraheret, vellentque omnino illum de genibus affari; datoque illius manibus osculo fronti suæ demissè, reuenterque illas imponere. Quod præsentia illius si erat apud illos desiderium tam ardens, & veneratio tam prona, qui nisi auditu de illo non norant; multo sanè venerabilior, & amabilior eius inrer illos vivebat memoria; qui eum quandoque apud se habuissent. Fidem superat profus, quod ij etiam qui Christiana, & Christum oderant, vel Saraceni, vel Ethnici, amarent tamen Xauerium, admirarentur eius sanctitatem; quæ vsu tactuue triuerat pro sacris asseruarent, iisdemque illum quibus Deos suos impertirentur honoribus. Saxumano in portu adhuc 1615. monstrabatur lapis ab Ethnicis, præcipuo in cultu ab iis habitus, quod ex eo quondam Xauerius populum docuisset. Amanguccij Iaponiæ vrbe, toties euerfa, atque restituta; semper tamen pepercit barbaries domui, quam incoluerat Xauerius, & quò festis diebus ad mysteria diuina; sexto vero hebdomadæ die ad religiosam flagellationem Christianos vocarat. Vbi vero editam in Europa viri sancti vitam, accepere Iapones, statim illam patrio donatam sermone, caractere item proprio vulgare; legebaturque haud magis auidè à Christianis, quàm Ethnicis cum admiratione & applausu. Naui porro cum illo eadem, tam certa vitæ ac mercium securitate, adibantur pericula, vt eius vecturæ duplo quàm soleret, ac triplo exsolueretur naulus, nec vlla, nauis quassa, incermis dissuta ratio haberetur; putarenturque extra naufragij aleam, qui vectorem secum haberent magnum Patrem, cuius meritis, atque imperio obtemperarent venti & maria. Narrabat Mahumetus se olim validis, omiffis nauibus, inter se fœderatis, munitis, ac propemodum nouis, legisse cum sancto, vetustam, & vndique (vt simili vtat quo eam depingebat) instar malograuati rimosam, & hiantem conscendere; idque sibi celsisse bellissimè, reliquas omnes, medio in sinu tempestate haustas turbulentissima; suam absente Xauerio vix mare quietum duraturam, præfente maris irati victricem, naufragium vitasse. Vaticiniis autem viri sancti haud fuit leuior apud Infideles quàm apud Christianos fides. In iis erat nauarchus Saracenus, cunctis Indiæ portibus memoratus, & notus. Huic mente præfaga Xauerius dixerat, non prius moriturum, quàm sacro Baptismate lustraretur. Quod ipse tam ratum, & indubitatum animo retinebat, vt vrgentibus subinde Lusitanis de Mahomete impio eiurando, nam erat alioqui bonam mentem fortitus, consueuisset respondere, ne vellent esse de se solliciti, obiturum se certò Christianum, hoc se ab sancto Patre promissum tenere, quo falli non posset, sed in vitæ exitu præstandum; sinerent suum se cursum peragere, nec iter è terris in cœlum recta sibi inuiderent. Quod ita profus infelici euenit feliciter; sub extrema vitæ periodo, Baptismo expiatus, obiit Christianus. Iam vero publicis calamitatibus, pestilitate, annis sterilibus, procellis, morborum lue, Mauri iuxta, & idololatræ, non minus ab sancto, quàm ipsi Christiani

Christiani

stiani remedia orabant, confluebantque procul, vt anathemata ei appenderent & piis donariis gratam miraculorum signarent memoriam, quibus prædicabant ab eo se fuisse seruatos. In ora quin etiam Comoranensi Occidua, quidam è secti Maurorum populi ædem illi sacram dedicarunt, sui erga illum partim obstricti officij monumentum, partim vt domi apud se haberent, cuius præsidium rebus afflictis impiorarent. Alteram quoque huic ædificauit, dotauitque censu liberali Trauancoris Rex, Mahomeri pariter sectator. Goam ex varia sectarum collunie, promiscui, è longinquo peregrinabantur, vt venerarentur eius corpus & integritatem ipsius intactam, & vegetam suis probarent, & demirarentur oculis. Hos inter quidam à Magno Mogore legati, cuius aulam ingens Xaverij fama peruaserat, templum nostrum Goæ ingressuri, vt religioso officio illum inuiferent, non nisi detractis calceis, & crebra corporis proclinatione ad eius sepulcrum accessere. Iussus deinde viri sancti affinis dignissimus Hieronymus Xaverius Christi præconio id regnum excolere, summo illic honore affectus est, haud tam priuatis ipsius meritis etsi magnis, quam Xaverij nomini ac memoriæ delato.

Nunc ab isto de excellentia tantæ Apostoli, ethnicorum sensu, venio adnouos Indiæ Christianos, quorum imprimis se mihi ingerunt gratulationes incredibili reuerentia illi exhibitæ, quoties ad illos peregre rediret. Effundebantur illi obuiam pagi, & oppida, procedebant manipulatum pueri Christianæ doctrinæ concinentes carmen; & matres cum filiis quos ab eius discessu pepererant; denique vniuersi sanctum Patrem festis vocibus inclamantes Quacumque vero Piscariæ in ora iter habuisset, insternebant humum quam erat calcaturus propriis vestibus, magna eius dolentis, deprecantis & frustra vetantis honorem insolitum, verecundia, & rubore; sed erat inuito ferendum patienter, ne illius obsequij repulsa, refrigeraret feruorem, ac fidem recentis illius & neophytæ pietatis. Deïn suis propinquantem pagis qui nobilitate, graduque excellere, in brachia tollere, & in Ecclesiam mutatis vicibus portare, reliqui decussatis in crucē ad pectus brachiis consequi, & cantu vernaculo Deum, & sanctum laudibus sonare; post vero certatim quisque illum sibi domum abripere, seque tanto beatum hospite credere. Quod autem plurimi aliquod ab eo sui mnemosynum expeterent, nec quicquam iis dandum ipsi suppeteret, cogebatur eorum religiosa importunitate, schedas iis tradere suo nomine, ac manu, & pio, aliquo documento inscriptas, quas & auro pretiosius asseruabant, & transmittabant nepotibus hereditarias, & adedenda miracula rato successu adhibebant. Postquam autem ad superos transit, maior quidam iis, haberi honor cœpit quos sua ipse manu diuino baptismo lustrasset, nec fidem nouerant luculentius profiteri, quam si se iactarent à P. Francisco Baptizatos: multis ei locis templa constructa sunt, procurataque tam procliui cultu, vt cum in ora Trauancoris populabundi Saraceni templa solo æquassent duodecim, illud solum restituerint indigenæ, quanquam accisi, & exhausti, quod fuerat

fuerat ab iis Xauerio non diu postquam obierat dicatum. Vbi cumque vero sacra fuisset illi ædes, quàm frequens ad illam hominum esset peregrinatio coniciendum præbet Franciscus Nunnius de illa in Coulano agens in qua ipse curanda Vicariam operam commodabat; nempe illos fuisse ex littoralibus, & mediterraneis ad eam concursus, vt præter puteum, loco, & incolis commode affluentem, alius fuerit, vni peregrinorum vsui excauendus; & qui veterem ambiret Ecclesiæ suæ titulum retinere, huic fuisse magnopere cauendum, ne sacellum in ea, Xauerio, vel pictam tabulam poneret, quod eò statim ad sancti memoriam studia populi omnia vetererentur, templumque in nomen transcriberetur Xauerij. Est in iis fateor quæ subdo, immoderatum aliquid, sed nequaquam tacendum; quod ex eo, Indorum de Excelesitate Xauerij tanto clarior fiat existimatio, quanto vltra fines iusti obsequij processit. Primo id pati non poterant, vt maior Xauerio affirmaretur in cælo sanctus; ac si quis Apostolos memorasset; & hunc aiebant Apostolum, at enim quot regnorum? quot enim Christo, legeque ipsius imbuisset, ab India vsque ad limites Orientis? quot adduxisset ad eum populos? quot sua ipse tinxisset manu? num fuisset miraculorum potens? num facultate præditus omnium linguarum? num mortuorum suscitator? quid vitæ sanctitas? mors suppar martyrio; & exsors putredinis cadauer? quod autem huic statim non decernerentur beatorum honores, malè omnino nec sine querelis interpretabantur. Quamobrem Rex Bungi, Iaponensium nomine; Goanus, Cocinensis, Angamalensis Episcopi aliique, Christianorum Indorum studiis permoti, communi consensu supplices ad summum Pontificem super eo dedere literas, acceptaque ab eo facultate, incubuere absque mora ad cognitionem causæ instruendam, ad quam accitos qui sanctum olim norant, & illustre aliquid de illo audierant, cum interrogarent, num arbitrarentur esse Sanctum? indignanter ferebant, id ab se quæri, nedum iusiurandum de eo exigere, quasi res foret ambigua, & posset in dubium vocari. Postremo non debet mihi excidere, ex nouis Christianis vnum quendam Goa in Europam, miliarium quindecim millia enauigasse ad hoc tantum, vt in Xaueriano castro cubiculum cerneret, vbi sanctus venerat in hanc lucem, sparsoque piis lachrimis, & osculis, solo, & decerpto sibi ex parietibus illis sacris exiguo calculo, lætum ad suos reuertisse.

His Christianorum recentium religiosi obsequiis haudquaquam se vinci passa est, veterum antiqua pietas, tam Indorum, quam Lusitanorum incolensium Indiam: quod etsi abundè scriptorum testimoniis liqueat, sed placet eiusdem ostenta quædam insignia in argumentum hic addere. Præclarum illud quod Goa edidit, cum Xauerium in ora Piscaria docentem vulgasset rumor à Badagis captum, & immani barbarie necatum; vtque in rebus vtramuis in partem valdè insolitis, crescunt ferme res in ore narrantium vltra verum, describebantur & cruciamenta inaudita quibus compulsus fuerat diu mori, & robur animi excelsum

quo illa infractus pertulerat. Nulla vnquam clade consternatio Goæ, & dolentius mcerens, Saraueni palam & Ethnici eius vicem deslebant, nullus præterea tota vrbe sermo, vbique viri Dei gesta, virtutes, miracula narrabantur, desiderabantur: nec vitæ illius examinanda, tum scribendæ opportunitas vnquam maior, & numerosior testibus, aut testimoniis certior. Decernitur publicè in Lusitaniam ad Regem legatio, vt de illo Romæ Sanctis adscribendo per suos impetret. Quidam audenter animosi, in Bisnagam & Narsingam iter parant, quo se receperant barbari, vt sacrum Xauerij quem occisum credebant, requirant corpus, atque ad hoc si opus foret redimendum, summam conficiunt ducatorum triginta millium: sed melioribus nuntiis certiores effecti, eam incolumem viuere; vix tamen præ gaudio fidem nuntiantibus præbere, donec is paulo post sanum se illis reddidisset; tunc eius reditum publica letitia prosequi, & Deo gratias cum ipso agere, velut cum ipso rediitui. Nec vna hæc Goanis ciuibus, de rebus Xauerij, sermones suppeditauit occasio. Erat iis loquendi, & confabulandi argumentum hoc ferè continuum, ac semper nouum; quod per eum quocumque proficisceretur, noua patra- ret Deus mira quæ reuectis Goam nauigijs audiebantur & celebraban- tur: hinc de iis literæ in Europam crebræ, vbi pariter de sacris pulpitis, velut in India laudabantur. Xauerij nomine vtrobique passim glo- rioso.

Erat certe apud Lusitanos tū Occiduos, tū Orientales Xauerius, Lusita- niæ Indicæ, vt sic loquar fatum, eamque à Deo censebant, sui huius sequi gratia fortunari: quod an. 1552. qui fuit viuenti vltimus, Ioanni Regi signi- cauit Præfectus vnus è nauibus, quæ cū socias præuertisset, Rexque quid noui ex Indiis Præfectum rogasset, respondit is, *Rex serenissime, apporo ex India P. Magistrū Franciscum viuere, dum quidem is viuet, nihil ex India nisi fanstum debet expectari, eius enim merito Deum Indiam tuetur, & fortunat.* Sic ille: ac Regi tam certo id erat persuasum, vt non dubitaret quæ ad Deum spectarent vniuersa (ex quibus aiebat aptas quoque esse regni commoditates temporarias) Xauerio credere, suisque disertè per Indias iniungeret, ab ipso vsque Prorege ad ministrorum omnium infimum, vt quicquid probasset Xauerius in Lusitanorum moribus corrigendis; in- fouenda inter Christianos, propaganda inter ethnicos Christi fide; pe- rinde curarent; & in opus conferrent, vt si per se Rex præsens imperaf- set; deinde vt illi, & iis quos ipse mittendos censuisset, quocumque ter- rarum, ac gentium, regnaque vel intra vel extra Indiam longinqua, naues com meatulque necessarios præstarent, quos hisco regio volebat imputa- ti. At biennio post cum de morte illius accepit quanquam haud tam eius quem nihil ambigebat cælo frui, quam sua, & Indorum causa ma- gnopere doluit; & Proregi Francisco Barreto, Martij 28. anno 1556. mandauit, dum erat recens Sancti memoria eiusque in viuis oculati tes- tes; per omnem vbique Indiam iuberet acta legitima confici, iuridicis probationibus, iuratorum firmatam testium, de virtutibus, & miraculis

viri sancti. Quod in præcipuis quatuor vrbibus Bazaini, Goæ, Cocini & Malacæ diligentissime est curatum. Ex quo Turfelinus, Lucena, Orlandinus & alij de Xauerio scriptores, ante annum 1615. narrationes suas iis rebus mutilas edidere, quas eo deinceps, & sequenti anno in Europa, & Indiis collectas publica documenta, Summi Pontificis auctoritate instituta copiosius expressere. Ex his, & vetustioribus alijs, superioris ævi anno sexto, & quinquagesimo tabulis; scriptis item illorum quibuscum vixerat aliquamdiu, & egerat, ea excerpimus, quibus iam nota locupletarem. Sed nunc in Indicis pergamus. Frater Christophorus Vlyssiponensis, Goanus Archiepiscopus imagunculam Xauerij ad pectus gestabat, quam aiebat se osculo sapius, sapius oculis admouere, suæque huius venerationis fructum tulit, cum menslem integram duro calculo cruciatus, sancti ope mirabiliter est sanatus.

De se refert Gonfalus Fernandez (quem à Deo errantem largius, in viam redegerat) quoties vir Dei secum acturus ad fores pulsaret, toties de genibus adreptasse, domum ingressuro: nec se fat frontis habuisse, vt virum tantæ apud Deum laudis aliter domi exciperet. Iacobus autem Pereira, vsque ad eò illi familiaris, & intimus, nunquam tamen sibi tantum potuit imperare, vt nisi aperto capite coram illo staret; eius vero conspectu, & auditu experiebatur, haud secus se animo incendi, vt si præsentem inspiceret Deum. Applicantibus ad portus barbaros Lusitanis nihil erat antiquius Xauerij honore, ornabantur festo & magnifico cultu, affectabantur, ambiebant, vt quisque maximè nobilis, ita illi adesse propius gestiebat. Confidendum si erat cum Ethnico Principe, detracta pallia substernebant ipsius pedibus alij; conuoluta in puluinum alij componebant, vt ei insideret; ac ne id vetaret fieri, contestabantur ab se consultò id agi, ad ingenerandam Ethnicis Sacerdotum nostrorum opinionem excelsum, & diuinam, quostantis honoribus prosequerentur Christiani. Vulgare illud domo exeunti vel consistere, qui forte aderant; vel sequi, & fixis oculis pro miraculo spectare. Fernandum quendam Rodericum Vellium nullus præteribat dies, quin de obseruatis in Xauerio dotibus sermones misceret; quod ei fuit commune cum plurimis, sed peculiare, quod nisi cum fletu, & suauissimo sensu id nunquam faceret: quas vero in ædes vir sanctus, hospes quandoque diuertisset; quantumuis tennes, & vetustas, nullo pretio Domini adducebantur vt venderent: reiecti crebrius, & postulationibus exclusi, ab iis quos Dei, & Deiparæ nomine obsecrarent; ad extremum Xauerij nomen si interponerent, optata exorabant, nec erat tam durus quem eius nomen non fleteret. Votum omnium fuit inter eius manus esse animam, quibus id boni obtigisset, augurabantur absque dubio saluos fore. Quod tam confidenter in animum induxerant, vt Lusitani cadauer sepe-lierint eadem fossa, ex qua tunc effossum deferebatur in nauim Xauerij corpus; securi, vt aiebat, illius animam non passurum Deum teneri diutius flammis lustralibus, cuius mortui corpus, sancti viri se-

pulchrum occuparet. Porro id sepulchrum vix credibile sit cultu quam honoro, & religioso sit habitum. Lusitanus prædiues in Cocincinam Macao iens ac rediens, præteruehebat illud sapissimè, sed nunquam nisi velis demissis, explosisque tormentis salutatam. Anno inde 1555, Melchiore Nunnio Goa Iaponiam petente cum fœderatis nauibus bellicis, & mercatoriis, communibus studiis applicuere Sancianum, vbi exscensione facta nauæ, milites, mercatores, pulchro omnes supplicantium ordine sancti sui parentis sepulchrum adiere, cuius solum syluæscens, cum fruticibus, & spinetis liberassent, versis ad hoc in sarcula ensibus, prædiolum in quo corpus eius humatum diximus, cinxere aggere, ad staturam humani pectoris, tùm vt inde arcerent bestias, tùm ne loci eius memoriam posteris, ignoratio aboleret. Post hæc erecta ibidem cruce, sepulchrali fossæ aram translaticiam imponunt, in qua Nunnus rem diuinam fecit, splendido apparatu, ad cantus, & sonos musicos; hinc sacris vt erat indutus vestibus concionem habuit de vita & gestis Apostoli; sed ei nec multa dicere, nec auditoribus percipere licuit, tantam vtrobique copiam lachrymarum tanti viri iactura ciente, vt si eo tunc loco cernerent morientem, mille demum impressis beato tumulo basis, excerptaque ex eo ab singulis terra, quam inter amicos partirentur, conscensa nauis, cursum tenere. Hic tamen habitus loco honor, nec primus, nec huius obiter vnus nauigij fuit, eos illuc quotannis concursus peregrinantium, Xaverij trahebat sanctitas, vt loco excubias Sinenfes statuerint; suspicati tam multos confluere ad inuestigandum thesauri secretum, quem illic opulentus ex Europa mercator defodisset.

Deest adhuc famæ quam memoro, specimen aliquod opinionis quam de Xauerio nostri homines sublimem, & magnificam gerebant: & quidem omnes ipsius alumni, & imitatores, virique profus virtutis eximia: quos felix delectus ex Europa in Orientem destinasset, ea in primis recreabat, sustentabatque spes, sanctum Patrem Franciscum videndij; dumque is Deum in Molucas, Iapones, & longinqua alia secutus, abesset Goa cum eò appellerent, extant suauissimæ illorum ad socios Conimbricam, & Romam querelæ, de suis illis optatissimis gaudiis remotissima eius absentia delusis. Ast vbi denique spectabant reducem, vna passim omnes sententia fatebantur, verba sibi deesse, quibus suam de illo præclaram mentem exponerent. *Ego*, ait Paulus Valles, qui eius videndi desiderio Goa Cocinum nauigarat (prætexens reddendas literas quas ad eum haberet ex Lusitania) *primo aditu & affatu, impetrare ex me non potui, quin exclamarem, verè, verè seruus Dei est, & nunquam inueni similem illi. Proh! quantam vim exercet in animos, eius non modo loquentis, vox sed vel ipse conspectus: diuini obsequij accendit in omnibus ardorem*; additque prosequens, dies quinque cum illo tam iucundè versatum, vt perinde ac inter superos ageret, punctum sibi temporis viderentur. Nec dissimiliter Melchior Gonzalez de priore suo cum Xauerio congressu. *Goam, inquit, attingimus valde læti ob repertum illic P. M. Franciscum, cui parem*
virtute

virtute inuenio neminem: amoris est in Deum tam plenus, & ebrius, ut nihil præterea in eo videas; habemus viuentem nobiscum martyrem, & quod scribo prorsus nihil est, ad ea quibus reipsa cumulatæ bonis quæ à me non valent explicari. Vix eò adueneram cum in Comorinum profectus est, tanto meo inuore, & solitudine, ut mihi viderer e Societate iam non esse. Ita quidem ille, at si aliorum Xaurij comitum de sanctimonia ipsius, in Europam scripta, hic colligam, literarum volumen conflauero; omnium loco sit duorum sensus, quibus ægre reperjatur alius diuinorum experientior. Melchioris Nunnij de quo paulo ante, & S. Ignatij. Interrogatus quandoque Nunnij de Gonzaluo Sylueria quid sentiret, cuius vitam celsarum excellentia virtutum, mortem corona martyrij decorasset, ac num videretur cum Xauerio componendus. Erat, respondit, Sylueria vir sanctus; hoc nostrum nec vllus dubitat, nec ignorat: verum Xauerius ad illum, velut architectus ad opificem fuit; & profectus est eius animæ dotes explicare, de quibus à me opportunius alias. Xauerium autem Sylueria tantum fecit, licet vna de illo sociorum auditione sibi notum, ut oram Piscariam, suum diceret paradysum, optaretque in ea viuere, ac mori, nullum Oriente vniuerso arbitratum locum, eo sanctiorem, quem tantus Apostolus virtutis suæ condecorasset monumentis, quam sibi virtutis sanctitatem, Parauarum cum lacrimis narrationes assidua, & iis plagis impressa posteriorum exemplo vestigia loquebantur.

Iam Sancti Patris Ignatij suprema de Xauerio existimatio sciri, aliunde certius non potest, quam quòd ex India in Europam illum reuocari, suo loco Societati præponendum: quod testatur Ioannes Polancus secretorum illius & consiliorum omnium conscius, idque tanto ante Petrus Faber illi destinatar, cum primis Patribus Societati Præpositum daturis, secundum ab Ignatio, nominauit Xauerium; ut ab Xauerio vicissim Faber post Ignatium secreto pariter suffragio in Generalem legebatur. Hoc ad Xauerium de repetenda Europa Ignatij mandatum, quadam eius habetur epistola cuius saltem pars illa quæ ad reuocandum Xauerium pertinet, ne Societati excideret hic à me inserta est, sic ergo is scribit, addo mihi, maius Dei domini nostri obsequium, & iuuandas istic animas, spectanti, opemque quam debent ex Lusitania expectare, fixum animo esse, sanctæ obedientia præcepto, inter tot alia, hoc item in Lusitaniam iter tibi mandare, cum primum se dabit nauigatio commoda, & hoc à te suscipi iubeo in nomine Christi Domini nostri, utque procliuus iis satisfacias, qui te forte istic Indorum bono tenere satagent, edo hic tibi huius mei consilij rationes. Nosti enim primum, ad Christi nomen istic, in Guinea, & Brasilia firmandum, latiusque fundendum, Lusitania Regis pia imperia quanti sunt; Principem enim tam probè animatum, & Christianis ardentem studiis, qualis est Lusitania Rex, facile coniciis multa præstiturum que ad Dei gloriam promouendam iuuandosque regionum illarum populos, necessaria sunt, si à te perito, & experto, coram de iis edoctus fuerit. Deinde cum tamopere inter sit de Indorum rebus, Apostolicam sedem ex veris, & certis, digno teste grauique cognoscere,

42

Ignatij literæ
Romum Xauerium reuocantis.

ut illi tum noua, tum veteri Christianitati; animorum praesidia conferat, quibus aut nullo modo potest, aut agere admodum carere; huic pariter muneri, nemo te aptior, cum rerum qua istuc geruntur statum omnem compertum habeas, & hic in ea opinione sis cui multum deferatur. Scis quoque Indiarum bono quantum expediat idoneos mitti ad fructum qui variis ex locis, varie expectatur. Ad hoc inuerit plurimum tuus in Lusitaniam, & huc Romam aduentus; nec enim solum multo plures ad expectandas Indias adiciendum animum, verum etiam inter istos delectum habebis certionem, & quis cuique Prouincia futuris sit accommodatior perspicias melius. In quo tute ipse facile iudicas quantis sit rehta collimasse, nec plene sufficiunt quae scribis ad formandum de his iudicium; te ipso vel simili opus est rerum aequae perito, qui coram, & usu, mittendos, istuc perspexerit. Ad has rationes ex communibus Indorum depromptas vilitatibus, accedit, quod Regi animos suggeres, ad rem Aethiopicam tam pridem ac diu, sed incassum, nullo adhuc effectu motam. Congense quoque, & Brasiliensi proderis non parum, quod praestare ex India, commerciorum defectu non adeo valet: ac si nostros quos regis tua istuc putabis praesentia egere; poteris illos haud difficiliter, quin & commodius ex Lusitania, quam ex Sinis vel ex Iaponia regere. Cetera remitto ad M. Polancum, meque ex animo tuis apud Deum precibus commendo, precorque supremam ipsius bonitatem, ut nos sua profuse gratia dignetur, quo & perspiciamus quod ei potissimum placet & hoc cumulatius exequamur. Haec tenus verba sancti Patris, quibus addit Polancus eius scriba, priuatis suis ad Xaverium literis quae sequuntur. Praeter illa quae sua epistola parens noster abunde complexus est (quam conuocet vel integram vel ex parte proferre, si quibus fuerit satisfaciendum, de hoc in Lusitaniam regressu) sunt alia item rationes non minori iis quas indicat pondere pendenda, & sciat R. V. hanc palmulam Lusitanis, Hispanis, & Italis pulsam tam dulce ubique sonuisse, ut sit nemo quin multum confidat, sanctos hoc iter in Dei gloriam, & commune bonum successus habiturum. Estque haec eadem Patris nostri sententia, quod vel unicum possit multis, & validis argumentis par esse. Precor Iesum Christum D. N. ad summam suam gloriam, & obsequium omnia dirigat, Amen.

Haec dum Romae in Indiam scriberentur, fluxerat septimus à Xaverij obitu iam mensis; at si Deus fecisset, ad eum in viuis mandata Ignatij peruenirent, tunc prorsus liquido constitisset, quanto illum in pretio amissura haberet India, quanto lucrifactura Eucropa: tum multatim profecto illic foret, ne eriperetur, etiam facta spe redeundi: sed si ab Europa prohibuisset eum illata vis; negatis ad transitum nauibus, erat plane aliud quod Obedientiae insigne prodigium editurus. Scribens enim ad S. Ignatium, promptum se illi exhibuerat non semel ad omittendam, & Indiam, & Iaponiam, & Sinas, & quicquid haberet praemanibus, ut eius se pedibus stisteret, accepturus ab eo propensissima voluntate quicquid iubere placuisset; ad hoc autem, vel solum ipsius nutum satis fore. Nunc itaque aduersus obstituros, praeepto Obedientiae reuocatus, per obiecta quaeuis perfectionis impedimenta, & remoras, erat prorsus vel terra, v_e

mari, pedes rediturus; Romam autem ingenti gratulatione, & honoribus subiturus, ut quem eius fama sanctitatis, & miraculorum, prævia commendatione, pro viro incomparabili celebrasset. Cardinalis à S. Cruce audiens reuerturum, præ gaudio fleuit, professus nullum sibi potuisse hoc nuncio venire optabiliorem, & iam designabatur in vrbe pompa, ad cohonestandum illius ingressum. Huc vsque opinio sanctitatis qua sanctus Apostolus apud omnis generis mortales, barbaros iuxta, & moribus cultos; Christianos, & ethnicos magnificè claruit.

Squamur nunc iis enarrandis, quibus illum Deus ab eius obitu clariorem effecit perpetuis admirandisque prodigijs; haud tamen inani proposito vndequaue omnia colligendi ut quæ styli complexum præ multitudine fugiant. Scimus nouo in orbe, eius miraculis deuinctas vrbes, regnaque attonita, patronum sibi eum adsciuisse, nec illum parcius colere quam colant imperia Orientis, sed vnus India, & paucorum annorum, spatii stylum claudo, prætergressurus omnia, præter insigniora, & quæ mihi ex actis de sanctitate illius publice conditis suggerentur. Quæ oræ Trauancoris ab ortu, ab occasu Piscaria in austrum porrectæ, ad Comorinum promontorium iunguntur, situm est oppidum ethnicorum, Cotate vocabulo, sex tantum miliaribus à mari; vicina est oppido illi ædes B. Xauerio sacra, nec ornata nec opere tot inter alias memoranda, sed prodigijs quæ absque numero ad eius effigiem (illic olim à P. Andrea Buserio positam) eduntur, si alia vsquam per Orientem maximè cehebris. Frequentatur peregrinatione, anathematis, & donariis ethnicorum, referentium inde tam manifesta votorum præmia, ut qui veteri superstitione, soliti erant suam testium fidem iuridicam, ferri candentis confectione, vel immersione manuum in feruens oleum probare, Sanctum qui Cotate colitur nunc iurent, eorumque tam indubitato testimonijs credatur, quàm saepe periueros contigit repentina morte lacrilæ gum lueri iurandum.

Degebat proximus huic templo ethnicus Beremalus nomine, ludi literarij magister, & poëta; superstitionis patriæ ut peritissimus, ita maximè tenax, animo tamen & moribus, quoad veri Dei fert ignorantia non admodum improbus; huic eo acrius studebat P. Buserius errores eximere, quod magno Christianismi honore ac lucro, exarmandi essent tam strenuo milite Brachmanes, & probabat quidem summopere suspiciebasque Christiana; verum sexagenario maiorem pigebat renasci, pudebatque fieri de sectæ suæ veteris magistro, nouæ discipulum. Seu tamen in Patrum gratiam, vel quod ita sentiret; Christianam legem, Xauerium, & Nicolaum Spinolam (qui nostris inde non longe præerat) poëticis cantibus elegantissimè laudauit, suis de cætero inherens miserijs dum felicitatem decantat alienam. Huius attamen suæ qualiscumque opellæ pretium à Deo, & Xauerio sanè ingens, salutem animæ, leui corporis detrimento tulit. Primum enim lepra toto corpore deformatum, deinceps bubonibus, atque vlceribus tam dire nerui cruciabant, ut membris omnibus iaceret.

43

Miracula Xauerii post mortem Cotate edita.

iaceret captus, frustra satagentibus medicis in aliquod saltem eius morbi lenamen. Quare mitius aliquid desperans, vitæ residuum parabat in doloribus trahere, cum ecce tibi nocte quadam adest Xauerius dormienti placidissimo conspectu, monet in ædem suo nomine sacram deportetur; illic sua coram effigie vngatur oleo quo appensus ardebat lichnus, sic valetudini pristina reddendum. Ille vt diluxit monitis ad amissum pareret. Sed de suo adiungit, quod se ad limen ædis sacræ deponi iubet, ibidem hymnum in laudes Xauerij pangit; tum ad Sancti effigiem defertur, vngitur, mox toto corpore squamosis crustis lepra decidere; coire vlcera, reuiuiscere neruorum vigor; mundus denique, ac valens restituta sanitate frui. Altero vero ab hinc mense, festa Christianorum pompa, & adplausu, beatorum fonte lotus Francisci liberatoris sui delegit nomine vocari, seque illi eodem in templo ædituum dicauit.

Probrosa ethnici, nobilis capitis iactura, mæsti; vbicumque illum offenderent, sugillare; motum cerebro dictitare, exprobare animi leuitatem, quæ meritorum tot annos apud Deum, apud homines Magistri gloriam, & opinionem sapientis: Sectæ mutatione decoqueret, quid enim tandem in lege Christiana reperisse dignum hominis fide, mediocriter prudentis, nedum sapientia ipsius singulari? quibus vero Christianorum in templis, miraculum cerneret, aquæ olei vice perpetuo lucentis, vt in templis Pagodum?

45

Aqua vice
Dei ardet in
lucernis.

Est, enim hoc inter alia sexcenta, palmare mendacium quo fraus Brachmanum sacrilega, stolidum popellum in cultum dementat idolorum; fingunt aquam ardere pro oleo ante illorum simulachra, & Franciscus quidem illorum irrisiones & querimonias deridens, hoc solum aiebat, se inter illorum, & Christianorum legem notasse discrimen, quod hæc tota veritas esset; illa quanta quanta, purum, putumque mendacium. Hærebat attamen illius animo, de aqua olei pabulum lucernis præbente, optassetque ex vero de Christianorum Ecclesiis affirmare quod de Pagodibus ethnici confingebant. Eodem igitur ad hoc in sua Ecclesia tentandum impulsore, quo ad augendam Xauerij gloriam, & fraudulentiam ethnicorum confundendam agebatur, aquam sumit lustralem; lampadem ea implet, nouum impletæ indit ellichnium; de hinc ad sanctum conuersus (nam perinde cum eius imagine, vti cum amico familiariter confabulabatur) Expecto, inquit, commissurusne sis, te ab hostibus tuis vinci; noruut illi miracula fingere; tu fac sciant te vera edere. Accendo nomini tuo hanc lampadem, vt ardeat effice. Arsitque planè statim igni admoto; neque illa vna, sed altera, & tertia in quibus idem haudquaquam nutanti, sed præ læticia gestienti experiri placuit. Tunc autem erumpere in oppidum, ethnicos quicumque occurrerent prouocare, ad spectaculum aquæ, in Christianorum Ecclesia non falso, vt eorum in templis, sed vere ac palam vice olei ardentis; Deum, & prodigij auctorem Xauerium laudibus tollere; pungere illos facilitate explorandi, quippe ab se narrari non distita, vel nullius oculis probata, qualia ipsi venditabant; in proximo

mo rem esse, nempe ad Sancti effigiem, adessent, & experirentur. Delirare his senex principio creditus; cœterâ, sibi cum belle constaret, & abesset locus aliquot tantum passus, accurrunt Christiani frequentes, & ethnici, vident, inspeçant, tangunt, aquam meram olei usum dare, fraudem nihilo fecius & præstigiâs veriti, præsertim infideles, ipsi per se rem experiuntur, simplici aqua, & nouis ellichniis lucernas aptant, quam multas cuique sua vel infidelitas, vel curiositas suggessit, quæ omnes pariter eodem miraculo arserunt, incensisque vna omnium animis prouoluti in genua Christiani; sublatis in caput ritu suo manibus ethnici, Sancti prædicant laudes, Christianorum Deum præpotentem magnificè celebrant; sparsa hinc prodigij fama per iunctam hoc promontorio vtramque oram, earumque mediterranea, peregrinos vndique ad sanctum Cotatensem (ita nominabant) magno numero acciuit, Mauros, idololâtras, Christianos, quibus sedulus, & gaudens ædituus miraculi præstantiam, nouis ab fatietatem experimentis commonstrabat, quam & pœtico cantu persecutus est eleganti, lateque per Indias solito decantari. Longum sit dicere quot modis quàm multorum vel pietas, vel curiositas hic sibi indulserit. Lichnos secum nouos quindecim tulerat Manaparensis Parauas, aquam omnibus infudit, omnes accendit, omnes aqua vidit vice olei ardere. Obtulit Antonius Caiadus plenos oleo sexaginta ob recuperatam, Xauerij dono, videndi facultatem, sed alios quinque probaturus & ipse miraculum, cum aqua concinnasset, dies quatuor solidos vidit perinde lumen ministrare, vt quos oleum alebat. Denique Bellarius Totius, ibidem quoque ædituus, quoties oleum defuisset aquam lucernis consueerat infundere, eaque semper lumen pro oleo nutrire. Nec minus mirabile quod multorum obseruatum est oculis, si quo casu extingui lucernas contingeret, accedentibus iterum accensuris, seipsis denuo seu ministerio potius beati genij omnes simul solitas reaccendi. Neque tamen hic thaumaturgus Apostolus, fixit beneficiis suis metam erga suum ædituum ac pœtam Peremalum: perstringo reliqua priusquam vterius pergo.

Sæuus illum quandoque intestinorum inuasit dolor, & cassis penitus ad eum leuandum remediis, coram Xauerij consistens imagine ferre potes, ô Pater, inquit, æditui tui, tibi diu noctuque solliciti, tam acerbis cruciatibus diuelli viscera: nec manum admoues salutarem? paucis his confidenter queri desierat, simul desit dolor nullo in posterum eius sensu. Sequitur lepidum, atque vt leue sit, minimè omittendum. Die quodam artosum à muribus conopæum Altaris cum deprehendisset, & ex triplici plaga bene grandi coniiiceret minoris bestię non fuisse id crimen, neque aut grandem muscipulam, aut eius instruendæ haberet artem; constitit, vir simplicissimus, ad Sancti altare subiratus, & his illum verbis affatus est (quæ ipsemet testis, in actis iuridicis à se ita concepta dictauit) Aiunt P. Francisce obiisse te apud Sinas; te Sanctum fuisse; corpus tuum Goæ putredinis expers integrum asseruati; tui vero templi ædituus ego sum.

P p

sum.

46

Alia ibidem mirac. in gratiam ægrot; nauarum ficientiũ; nauigantium; piscatorum.

sum. Tibinè ergo videtur decere, vt tui altaris conopœum, forex arrodere ausus sit? debes illum omnino, mihi mortuum sistere. Quacumque de forma hoc argumentum d:prompserit, certo tamen quod voluerat euicere, postridie mane referaturus templum, ad illius fores reum murem mortuum inuenit, & quidem magnitudine admodum enormem. Quo eius supplicio magnopere gesciit.

Aquæ prodigio vicem Dei præbentis, & mutata natura, ignis pabulum factæ, cuius per se interitus est, vix aliud latius Xauerij gloriam inter illos ethnicos diffudit. Sunt tamen ab ipso & alia, in eodem elemento mirabiliter edita, in subsidium necessitatis alienæ. Illud notum imprimis inter nautas, quoties malacia tempestatibus interdum grauior, aquam omnem moris longioribus consumpsisset, quo mortis genere nullum nauigantibus incumbit crudelius; toties illos ad S. Xauerium & confugere solitos, & Sanctum iis opitulari consueffe, vel aquis marinis exempta salugine; vel immisissis extra ordinem anni, ventis; quibus in littora ignota, & insulas eiectæ naues, aquationem in iis facerent. Nec ab simili dono inter piscatores vtriusque hinc inde ad cornu Comorinum plagæ; si annus mare negasset pisculentum (vnde ferè iis victus suppetit) iacta S.P. Francisci nomine retia, tot referta piscibus ducebant, vt si forent in mari fecundissimo piscati. Iam sedatæ procellæ, conuersique in fauorem venti, eo numero sunt vt cogar hic paucis satisfacere lectori. Nauigabat Cocino in Bengalâ Manuel Sylua, ibant vna vectores, & mercatores quamplurimi, cum exorti de repente venti, maria euertunt, vela dilacerant, diuellunt malum, & antennas, puppim debilitant, nauimque propè omnino spoliant superioribus armamentis, vndas vero in montes atrollunt, (sic qui aderant testes ex re vera, non amplificandi gratia se loqui aiunt) arte ergo & ope destituti iactura sit omnium mercium, omnisque ponderis, nudum nauis cadauer cum semimortuis quos veherat, maris arbitrio iactatur, & fluctum omnem sibi retur lethalem; cumque nulla miseris spes esset aliunde, superos omnes in auxilium vocant, interque illos Xauerium. Mira res, & aspectibus omnium aperta & euidens. Vnda imminebat formidabilis, nauim à latere incurfura, cum in clamato S. Francisci Xauerij nomine velut fræno inhibita retro cessit, seque à nauim procul, ipsa reforbuit. Quo animaduerso, deinceps ad minas fluctuum singulorum, vno omnes clamore Xauerium in opem exposcebant, & fluctus aut scindebant se medios, aut aliòs impetum flectebant: quæ sancti admirabilis tutela, ne fortuitis attribueretur Oceani motibus, si quando illum vocare negligenter, tunc vero vnda: quò natiuus rapiebat furor, velut deposito sancti viri metu, periculosè nauim illidebant. Ita continuato per fluctus singulos miraculi beneficio tandem incolumes in regnum Bengalæ, duce Xauerio sospitesque appulerunt. Nec adscribã plura in hocce genere, quò obsit sua narrandis multitudo, inter Sinas præfertim, & Iaponiam editis, quo nullus est vasto in Oceano, nautis horribilior tractus; hunc autem vt salui enauigent pro solempni habent pictam

Xau

Xauerij tabulara malo appendere cuius tutelâ tempestatum aut frangitur impetus, aut vndæ mansuescunt.

Iam de Xauerij in ventos imperio, nauibus in portus optatos, extra statas anni periodos deducendis, vnum aut alterum subiungo. Coulanum redibat Franciscus Rodriguez cum sociis nauibus, & Goducherini promontorij æstuosa, syrtelque declinans, altum semper tenebat: Sed iis cœpit ventorum, imbrum, vndarum turbinibus vexari, vt fœderati quidem, nauigiis fulti munitioribus, per aduersa omnia tenderents ipse, tam violento impar discrimini, editioris loci se supercilio tegetet, mœstus, & afflictus quod efferato iam in procellas anno, mare illud occiduum in multos menses clauderetur, essetque sibi illic hiemandum. Dies in anchoris agebat duos, sortem lugens acerbam, & suo commercio damnosam, cum succurrit dolenti Xauerius latè orâ illa prodigiis celebratissimus, & præsentissimum quibuscumque angustiis eorum qui ad se fidenter confugerent remedium. Quare illi se ex intimo committens, vouet eius Cotate ornando templo cortinas aliquot, si eius beneficio Coulanum ante portas oclusos attingeret: vouerat, votique confestim fit reus; ponit illico mare, versus à puppi adspirat ventus, soluit Rodriguez, semperque oram legens (quod & tutissimis anni periodis intutum, & periculosum) Coulanum applicat. Sociorum naues quæ contra vim maris, cursui suo institerant, oëtiduo post apparent, sed occupatis quâ tempestatas trudebat variis portubus, nulla earum Coulanum appulit. Simile aliud non absimili in causa promeritus est beneficium Gonzalus Mendez, natione Indus, Brachmanes genere, nisi quod habet quiddam præterea valdè singulare: transibat is quoque Cocinum versus, ex ora vna in alteram, sed obitante iam hiemis importunitate Comorinum Cornu vi nulla transgredi valuit. Naues septem quibuscum inuito fœdere soluerat, quod essent robustæ, magno vltierius conatu prætergressæ, inde sexto vix milliari, in sinum coniectæ sunt Cotati oppositum. Persuasus Mendez Cocinensem in portum euasisse saluas, eò dolentius infortunium ferebat, quod Tuturini solus esset hiemem & lucra mercium perditurus. Ardenter itaque Xauerio supplex, spondet se Cotate illius Ecclesiam donario aliquo insigni aucturum. Paranti nihilominus in diem proximum è nauis merces educere, apothecis melius seruandas, spectandum in somnis se præbet Xauerius; hominem consolatur, vetat merces mouere; sedatum iri post triduum ventos, & maria, Cocinum prosperè peruenturum. Quod haud secus, ac erat pollicitus dies quartus effectum exhibuit.

Aspectabili hac sui præsentia non enumerabo quàm multis adstiterit Beatus Indorum Apostolus, eorum vel animis, vel corporibus medicinam facturus, ne similibus historiam onerem, vel debitis mutilem, pauca solum eius exempla hic referam. Indus arte Catambis, vt vocant, hoc est magister literarum, Ioannes Fernandus nomine, impuris amoribus irretitus, noctu ab iis cum rediret, in ædem haud procul Manapare sacram, abdebat sese, vbi celebris prostabat B. Xauerij imago, lucem illic operiens

47

Multis videntur se exhibet in eorum salutem.

ne suo grandi malo sceleris sui inditium faceret: dormienti adest Xaverius pacatè admonet, detestabilem ei obiicit vitæ statum, rogat etiam ab eo respiscat, infano amori remittat nuntium, æternam alioqui ei perniciem allaturo. Experrectus Fernandius, pro inani somnio morosa negligit; sed nocte insequenti ab eodem scelere redeunti, eodemque in templo quiescenti, non iam placido vultu, sed iratum se sistit Xaverius, obiurgat, minatur; futurum vt ei caro stet nisi se ab illa infami consuetudine abducat. Sed neque tunc minis paruit sceleratus, tametsi animo pungeretur, nec posset has merum somnium putare; adeo impotens libido præsentis voluptate, fidem pœnarum sequentium tamdiu adimit donec opprimant infelicem. Ergo hic quod sibi intriuerat hoc edit: humor illi ex capite defluus vniuersum corpus, ita occupauit, nervos præcipue manuum, ac pedum, tanto ac tam informi tormento contraxit, vt linqueretur animo sapius, & commouere se nisi alienis manibus non valeret. Accedebat ad mali cumulum medicorum sententia, nihil ausa deinceps melius polliceri, quod experti viderent, nec iacentis naturam, neque artes suas, tenacitati humoris illius dissoluendæ sat esse. Occursant interim turpitudinum suarum condigna præmia legenti, visorum figuræ, & Sancti minæ quas spreuerat, quibus tunc effectui datis sera esse omnia videbat præter lacrimas, & pœnitentiam. Semestre duxerat inter cruciatus, cum spe corporis abiecta, prospicere saltem animo decernit: redit cum Deo in gratiam, vitæ omnis labes confessione serua expungit; pœnam illarum, morbum quo conflictabatur, mortemque adeo ex eo expectatam, quam erat commeritus, libenter admittit; denique omnia si conualuerit in futurum spondet, & quoduis exitium potius quam eiurata flagitia aditurum. Post quæ tertium illi B. Xaverius, vt alias quiescenti adest; docet morbi fontem ipsius crimina fuisse, quæ blandis in cassum curata remediis sananda fuerant doloribus corporis. Iam ab iis ad Deum, & ad se reuersus, speraret bene, quibus dictis, fausta illi manibus adprecatus euauit, excitatusque Fernandez duplicibus gratiis profecutus est Sanctum animi sui, & corporis medicum, eaque præ omnibus vt profiteretur in posterum se castè victurum. Minus corpori, plus animæ contulit Xaverij species Malabarensi obiecta femina diuturno ex morbo languenti: hæc deuastato Nanginaris, patriæ suæ agro, omnibus ad curationem subsidiis defecta, valetudinem à S. Xaverio continuis precibus flagitabat. His instantem votis aspectabilis adit Sanctus, hortatur vehementer quod visum Deo foret, idem hoc etiam ipsa vellet; subdit Deo placere, vt viuus abeat, ipsique tam pridem iacenti expedire, futurum id non ita multo post; daturum se operam vt præsto illi sit Sacerdos è Societate, qui necessitati illam præsidii ad Christianæ decedendum iuuet. Quo pariter tempore Iacobo Gonzalo inspirat excursions aliquas in oram Trauancoris vt Christianos à barbarie, & strage superstites recreet; profectus Iacobus, & in Nanginaris interiora quoque se penetrans, ægrotam inuenit, quæ probè conscia, cuius instinctu, & quamobrem adest, tenere flens,

manusque

manusque atrollens, promissi gratias B. Xauerio egit, visum Patri Iacobo quod retuli narrauit; indicatoque mortis die, sacris rite mysteriis procurata feliciter obiit. Cœterum corporis sanitatem quam huic magno eius bono negauit S. Xauerius, alteri concessit, Indæ similiter, & ex longa ægrotatione animam agenti, vsu iam linguæ, ac sensuum amisso. Haud tamen segnibus parentes quos iactura illius vehementer angebat, assiduis precibus, ac votis, pergebant illam B. Patri commendare. Quibus tandem ab eo quod tantopere vrserant abstulerunt, sed modo prorsus mirabili; spectandum enim se variis locis, tum pia femina, tum eo in pago, vni ex Ecclesiæ ministris obtulit; turba, qualis inter nos dum viueret stipatus puerili, Christianam doctrinam discantium, & hœminem præferens graui ali quo sollicitoque negotio impeditissimum; properare se ait ad restituendam ei feminae sanitatem. Quo temporis puncto velut expergisceret ægrota, voce, sensu, viribusque receptis momento sanata est.

Quid quod etiam Indo cuidam, vltro ac minime rogatus, oculos reddidit: Huius nomen Chambaratecura; occupatio quæstura Sanctæ Crucis quod est in oppido Colluci templum. Componebat quandoque festorum ignium diuersa missilia ad diem S. Crucis festa lætitia peragendum, cum in aceruum tormentarij pulueris scintilla incidens flammam ex eo ingentem corripuit, qua & miserè deformatus, & excæcatus omnino est, egitque multos annos cæcus: conspiciendum se tamen inter somnos aliquando huic sistens B. Apostolus, quærît ecquid ipsi gratum accideret oculorum vsu recipere: is ne vitam quidem gratiorem respondit, sed enim qui posset id fieri, cum præter oculorum cauum, nihil sibi de oculis restaret: de hoc inquit Sanctus, ne labora, iubetque sexta inde leuca perducî se Cotatem curet, ad ipsius adem atque imaginem illic preces fundat, cœterum nihil prorsus ambigens oculos se impetraturum. Prima vix luce promissi audis in viam se dat, familiari gressum eius regente, omni que illo itinere Sanctum rogans, & omnia pollicens in beneficij gratiam, si cæcus eò adueniens, reuertetur oculatus. Ac fuit quidem haud ad eò subita impetratio spei datæ, nec primo stetit imaginis aditu, ad probationem, & meritum fidei nonum in diem differatur ægrotus, supplex, fiducia, & constantia plenus, fixusque non prius ab Sancti pedibus recedere, quàm esset promissi compos factus. Idque nono demum ex quo venerat die prolixè obtinuit, renatis momento intra suos orbes viuidis oculis, & quos amiserat nitore vincentibus. Cecinit ipsemet (erat enim pœta) versu patrio carmen, quo miraculum accepti muneris tota India vulgauit.

Cæcitate hac haud forte leuior alia, Ioannem Fonsecam Lusitanum ministrum regium detinebat: abductus à barbaris, & Cugneli conclusus alta rupe, vitam trahebat in tenebris, omni oculorum ablatò vsu nisi ad lugendam seruitutem. At is Xauerium cum additissimè coleret, instabat apud illum perpetuò, vt se ab hac vita tam calamitosa aut seruitute eriperet; futurum sibi tolerabilius vna morte absolui, quàm

pp 3 dito

47

Oculos effos-
sos excor, red-
dit.

49

Captiuum li-
berat.

diro sepultum carcere, quotidie mori. Audiuit clientem patronus beneficium multo etiam largius quam esflagitaret; recreauit sua praesentia moerentem, confirmauit ad patientiam triduanam qui adhuc ipsi supererat carceris, post quem insperato, contraque omnem expectationem, in libertatem amissam assertus est. Longè diuersos auaro Christiano impressit motus obiecta Xaverij species. Hic ædis quaestore quam Couliani sacram habebat Sanctus claris illustrem miraculis, vela quaedam altaris, & tintinnabulum, pecuniae modicae pignus acceperat. Sed breui coactus est reddere. Xaverius ipsemet reperitur adstitit dormienti, vultu irato, acerbe ac minaciter obiurgans; nisi quantocyus in templum referret quod de illo in pignus non dubitarat admittere, grandi fenore luiturum: terribili somnio inhorrescetis euigilat, apertisque oculis Sanctum videt sublimè ab se auolantem.

Hæc per se praesens Xaverius confecit; sed absque numero alia rerum partim suarum, partim sibi sacrarum ministerio, vel actu. Pulvere ex fossa sepulchrali, qua Sanciani conditus est, segmentis castulae seu superpellicei & sacerdotalium ipsius vestium, chirographis nominis, oleo ad eius effigiem lucente, mensuris Goani illius sepulchri, breuiario, coronæ globulis, edita censentur innumera, probanturque iuridicis tabulis ab eo miracula. Cruces quibus passim littora insigniuit ut essent terra marique conspicuae, & venerabiles nauibus, ac viatoribus, colebantur velut gloriosa ipsius trophæa, nec parcius ab Saracenis, & ethnicis quam à Christianis, appensa ferebant donaria, anathemat, & omnibus scilicet acceptam ad illas à sancto gratiam monumento affixo testantibus.

Præter has, Corate nominatissima colebatur ex qua S. Xaverij prodigiosa illa pendeat tabula, cruxque ipsa clara prodigiis, adhibitaque à S. Patre veluti propria in effectum continuam mirabilium beneficiorum. Cæpit eius occulta in lucem virtus se prodere, cum humata eo in templo femina Cotatensi, Christiana in speciem, re ipsa ethnicis peiori, crux palam in omnium oculis, improuisum cruorem sudauit, sed ea copia ut ramis quinque per truncum deflueret. Quo permoti ostento qui aderant, cum de mulieris vita & moribus inuestigassent diligenter, magam, & magistram beneficiorum, ac peculiari olim dicatam dæmoni compererunt, nullo animi penitentis inditio mortuam, dignam proinde cuius execrabile cadaver sepeliretur asini sepultura, traditaque in prædam dæmonibus anima, discerpendum canibus iactaretur. Hinc multiplicis deinceps beneficentiae exercendae fons fuit Xaverio illa crux. Complexu solo, visum caeco restituit: contractu lethalem sanguinis eruptionem inhibuit; piscatorem egenum periculose ægotantem, qui præ illius tactu sacro, ethnicorum beneficia spreuerat, confestim restituit; & præter alia sexcenta paralyticum sanauit, sed modo non raptim transcurrente. Erat is Dominicus Gomez, in Lusitanorum præsidio Cocini miles, huic ad S. Francisci propugnaculum excubanti, repentina humorum eluuiem partem corporis sinistram ab usque capite ad pedes interceptam penitus sensuque orbauit,

50
Ad crucem
Xau mir.

ne linguæ quidem intactis musculis, ut nisi difficile ac sædè balbutiens vocem quæ sat perciperetur non posset exsculpere: hominem igitur id ætatis, & læua corporis parte captum, & validissimâ quæque remedia, morbi pertinacia eludentem, communi sententia pro insanabili pronuntiauerant medici: quamobrem spes omnes in S. P. Franciscum transtulit quem venerabatur peculiari cultu, factusque certior Cocinensis Collegij Rectorem Antonium Toscanum de prodigiosa miraculis Cotatensi cruce, penes se assulam habere, eius ab eo frustillum obtinuit, quo in aquam derafo, post *Pater & Aue* utcumque recitatum aquam haurit, linguam signo crucis munitam pertentat, experiturque enodem, ac liberam ut olim fuerat priusquam paralyfi ligaretur. Soluta iam linguæ iuinculo, primo collum, deinceps brachia, & membra deinceps reliqua, motu defecta atque emortua, aqua eadem tingit, fugienteque ad aquæ contactus sigillatim malo, singula tam belle restituit, ut vnquam iuueni fuissent.

Cocini quoque Xauerij virtus prodigiosior eluxit in quadam icone, parte altera eius effigiem; altera Virginis exhibente, cum infante inter brachia filio. Erat hæc in manibus Luciae Vellanzani, Tamucaio in Sinis oriunda, virtute eximia vidua, olimque ab sancto Christi fidem edocta, ex qua de hisce miraculis cum iuridicè quæreretur annos exegerat ætatis centum & viginti. Nullum obtulisses tam inueteratum, & peruicacem morbum, membra nulla curationis omnis expertia, quin illa momento persanaret, seu partes affectas ducta in crucem icone obfignans, seu aqua spargens qua iconem merferat, hæc modo, nullis præterea, adiecta precula. *In nomine Iesu Christi, & P. Francisci Xauerij, restituatur tibi sanitas.* Multos vidi (ait vnus pro testimonio) capite, manibus, pedibus, pessimè affectos; alios naribus frustra putridæ carnis eiectantes, cum purulento, & intolerabili foetore; alios phtyfi adpellem ossaque consumptos & cadaueribus concolores, meis inquam oculis coram vidi tactu illius iconis repente sanatos. Natam infantem septimestri partu, absque vlllo vitæ indicio; aliam ex lapsu de gerulæ brachiis morientem, contactu iconis, & Xauerij inuocatione, Lucia momento restituit. Cæcam multos iam annos mulierem; mutum; surdum; solutis paralyfi neruis, mensibus quindecim afflictam, icone in crucem obfignauit, adpersit aqua post immissam in eam iconem & absque vlla mora, sensibus, vsuique membrorum reddidit; quæ carptim libasse sufficiat, ut tria citius describam, quæ describit suo diplomate Pontifex, Beatorum honores Xauerio decernens. Gonzalo Rodriguez lauum latus qua cordi imminet profundè abscesserat, altamque vomitam multos menses alebat; absterrebat tamen periculi lubricum chirurgos à tentanda funditus mali sede, radiceque illius igni aut ferro extirpanda; fore tutius arbitratis, tenuissima diæta & pharmacis humorem illu exsiccare, sed iis tam nihil ætüm est ad claudendum vlcus, ut etiam in carcinodes descuerit; ex quo accerrimi cruciatus, affectus cardiaci, & conuulsi stomachi doiores assidui, quos inter contigit Deo sanationem miseri parante

51

Et ad eius ico-
m.

parante vt de Xaverij icone, ac miris ab Lucia Sinensi per eam editis aliquid inaudiret, veniretque in spem participandi eius boni: adit feminae domum, & ad pedes illius de genibus, calamitates suas narrat. Illa nihil cunctata, nulloque alio apparatu; ter pectus illius icone obliquit, iubens in nomine IESV & S. Francisci Xaverij sanum esse; quo eodem puncto, carcinoma emoritur (coit solidaturque vulnus, reflorescunt vires in integrum vt olim valuerant) priusquam morbus illas attereret: hoc primum, alterum sequitur in Maria Diazia editum, huius partem dextram paralytis ferè omnem, maximè brachium laxarat, quod cadebat ex humero pendulum, nec cruri insistere, nec passum progredi, nisi fulciantis auxilio poterat; augebat miseriam cæcitas, & expes vtriusque medicinae malum nisi ea miraculo fieret, vt euidenti prorsus, grandique facta est; ad se enim perductam pissima vidua, semel quotidie septiduo integro aqua tinxit cui Xaverij nomen pro more suo intinxerat, die septimo cum etiam oculos irrorasset, & in crucem signasset, simul oculos cæca perspicaces, nervos paralytica firmos, & habiles recepit, valensque bellissimè, absque duce, aut fulcro in Societatis templum se contulit, vbi ferulas subalares, acceptæ gratiæ anathema archiatro suo Xaverio appendit. Tertio denique materiam præbuit Manueli Gonzales Figheredus, virtutem & ipse Apostoli expertus, malis curationum expertibus efficaciter salutarem, huic computruerat vtraque tibia, & ebulliebat in continuam verminationem & saniem, cum acutissimo cruciatu, quo pedem humi figere vetabatur; conati diu multumque medici malignum humorem in crura deciduum, arefactione præuerrere, hoc artis & operæ tutelere pretium, vt nervis contractis, alterum altero fieret breuius, ad summam exitij, hominem inuasit cruentum ventris profluuium, quod exhausto vlceribus, & annis ferè sexaginta, nemo non mortiferum censuit: fuissetque omnino, nisi pia Sinensis adhibuisset morbis Xaverij manum, aquam bibit ægrotus cui Xaverij iconem illa immerferat, statimque ex plagis, saniosis illis, & inueteratis, simulque ex dysenteria valuit. Ingens quoque Cocini miraculum extitit ab alia Beati Xaverij Cotaten-sis apographa tabula. Eam commodum sibi, Gaspar Gonzalez secum detulerat, cum duabus ante mediam noctem horis in portum subijt: elapsa vix hora immane incendium Christophori Mirandæ proximas ædibus ipsius ædes corripuit, quod vento, tenebris, æstiuo ardore, materia lignea, feram opem non expectantibus, breui ab imis quæ corripuerat altius grassatum, primum famulam dormientem illico præfocat. Exciti strepitu vicini, aliud sua raptim comportare, vel confertim fenestris proiecta, igni subducere, quod editior Mirandæ domus flammis & carbonibus in tecta illorum plueret, ex palmarum aridis frondibus conferta. Ferit imminens clades Gonzalem Xaverij memorem. Productam illius tabulam incendio obuertit, ipse cum omni familia, genua flexo, eius præsidium magnis vocibus implorat. Hic vero ex templo erumpentes fenestris, & tectis flammæ intro resiliere, cohibere se parietibus, in seipsas concidere

cidere refides, & extingui: fuit tamen sepulchri ad prodigia diuina, quam imaginum virtus potentior, illa inquam prodigia, quæ magis illustrat raritas; & possint à me vel centena, nisi tædio caueam referri. Vnum ergo depromo ex actis publicis admodum singulare. Goæ puer in lucem venit, qui nominalibus Ventura dictus est, significatione patria rebus perperam congruente, exilibus siquidem in modum digiti natus est tibiis, hoc, est osliculis vna pelle contactis, & solutis præterea genibus, idcirco ferendo corpori planè inutilis, quod pedum vice reptando manibus traheretur. Hunc sibi alendum Ioannæ Fonscæ matronæ nobilis pia caritas optarat, educabatque pro filio: quare ponè trahentem flaccidas tibiis, manibusque serpentem absque mœre nequibat cernere, nec longo illo quo languentem apud se habuit quinquennio defutura erat medicationis, sedulitas, sumptusve misello infanti, si quid inde ad sanandum illum consequi expectasset. Cuius tamen nulla humanitùs patebat via, repensurus opinor pietatem matronæ Deus optatissimo euentu hanc illi aperuit, vt ad S. P. Xauerium confugeret: coram ergo puerum illi sistit, enixe flagitat inter tot eius caritatis, & potentia decora accenseri hoc etiam velit, vitæque dimidium innocenti illi semimortuo donet; sancit autem preces suas hoc voto se, suis manibus puerum per dies nouem ad eius sepulchrum quotidie laturam, & præstare occæpit illo ipso die, quod pollicebatur. Fluebat tertius voti dies & ecce inter brachia illius gliscere puero per genua & tibiis vigor insolitus; petit humi deponi, quam vix contigerat cum in pedes, quod nunquam potuerat assurgit, eneruibus antehac & emortuis tibiis percommode nititur; quibus dum pergitur in exsoluenda voti fide, quotidiano carniū accessu auctis, nono demum die pueri annis, & corpori conformes extitere.

Sequamur ad vltimum, de mortuis dicere quos vita functum Xauerium in vitam excitasse fides publica confirmauit. Sed prius indictos non prætereamus, quibus naturæ vitio excludendis hac luce, obtinuit tamen vt in eam venirent. Sterilibus enim coniugatis prolem sapius impetrauit, & frequentes Cotate ad illius ædem visebantur etiam ethnica quæ filiolos infantes illi dedicabant, eius precibus acceptos professæ, æt tum oblati ex promissione donariis, tum indito pueris Francisci nomine, exorata ex eo gratiam testatæ. Has inter ethnica, diu infœcunda; post eius, quas expetierat, precibus mater facta, Francisci nomine infantem vocauit, qua tam inaudita nomenclatione, suæque superstitioni tam iniuifa, offensi ad furorem propinqui miseram pessimè, at non diu impune multarunt; omnes nocte eadem, mors oppressit. Qua suorum morte, quam suscepti filij miraculo vehementius persuasa, in templum accurrit & salutis fonte cum Filio Iota Christianis accessit.

Nunc de rediuiuis in India quos suscitauit Xauerius; infans fuit mulieris ethnica in regno Trauancoris filius, quo post sterilem diu thorum Sancti precibus impetrato, matrum se omnium beatissimam credit, sed eo, bimestri extincto, infelicissimam. Verum haudquaquam despe-

52
Steriles Xau.
precibus fœ-
cund.

53
Tres mortuū
ad vitam re-
uocati.

rans meliora, in aedem Xaverij accurrit, filij cadauer secum portans, & ad illius effigiem dolore ac lacrymis perdita, querelis causam non precibus perorat. Hæccine nimirum illa esset digna homine pietas? matri miseræ tot annos sterili, prolem donare, illico rapiendam? hac scilicet lege in eos esse beneficium qui de ipsius confisi bonitate, suum illi animum, ac vota prosternerent? sibi optabilius futurum non audiri, & viuere sterilem quam accepto vix orbatam filio, æternum lugere. Quæ illa dum quodammodo exprobrat, filium protensis ad Sanctum manibus, volebat ab eo vel recipi mortuum, vel reddi sibi viuum: auditur, extorquet seu precatationis seu querelæ fructum; restituit Sanctus animam filio, & filium matri, quem gestans papillis affixum, refert se domum vociferans, & gaudio amens, narratque obuiis quibusque gesti miraculi seriem. Eandem æque feliciter sed reuerentius, & sensu valde religioso formam adhibuit alia femina: puellam pepererat mortuam Maria Miranda, Manapare; qui pagus est oræ piscariæ Comorino vicinus, parienti aderat è cognatis mulier, quæ infantis misera, luce hac simul & æterna æternum canturæ, illam inter brachia sursum tollit, & madentibus oculis, Pater Xaveri! ait, qui olim hic animarum causa tam multa passus es, vt eas in cælum induceres, certò si adhuc nobiscum hic fores, non ferres misellam hanc animam in sempiternum viuere infelicem; quanto nunc minus id tibi ferendum est, Beato, Dei præsentia, & potentia gaudenti, cuius beneficio nihil non potes, ad seruandam animam pereuntem; puellæ huic vitam corporis redde, & tui perpetuum memores, Franciscam de te vocabimus. Sic precatata mox puellam cernit velut è somno vigilantem, oculos aperire; que ritè abluta Christi Fonte, Franciscæ nomine, dicta est, vixitque deinceps incolumis. Mirabilius aliud reuocati ad vitam pueri, qui Thoma Crucio patre natus, honesto in ora Trauancoris Manacorini ciue, post mensem Baptisino lustratus fuerat; sed die eodem, vomitu, & dysenteria correptus, breui absumptus est: iacuerat mortuus horas septem, & sepeliendo comparabantur funebria, cum forte illic nescio quis familiarium, patrem videns, dolore, & lacrimis confici, cur, ait, sancto Cotarensi pro illo aliquid non voues, vt quod aliis concessit, viuum tibi filium rependat: nisi non putas fore Christiano, quàm extiterit nuper mulieri ethnica largiorem, eius saltem exemplo confide securus, & audens petito: leue ac facile P. Francisco est, talia tanto, quod nobis arduum videtur, mortuum in vitam excitare. Ad hæc Thomas in cælum suspiciens Xaverium inuocat, spondet eius templo grandis pecuniæ largam stipem, si petitionis compos fiat, & puerum Francisci nomine vocaturum: sub hæc aduertens in puerum oculos putat illum palpebras mouere, nec falso; nam propius contuens viuum deprehendit, & in cumulum gratiæ etiam valentem; neque hic prodigij meta. Paucis annis ter idem puer ex morbis lethalibus periclitatus est, ter suis precibus, & votis Pater, illum à Xaverio impetrauit, quod dum factitaret videbatur sibi per somnum spectare Xaverium coram Deo flectentem genua, orantemque pro pueri sanitate; posttidie

comperiebat incolumem, & bellè valentem. *Hac pauca*, (vt claudam hoc caput cum cognitoribus R. Rotæ, referentibus de illo ad summum Pontificem, (*Hac pauca de multis que in processibus de P. Francisco Xaueio continentur, collegimus: nec dubium quin multo plura, & magnificentiora colligi potuerint, si tempore suo facta solemniter conquisitio esset, sed iam in re tam antiqua versabamur, vt ex illa etate ad nostram pauci tantum superfuerint, quos visa est ad id diuina providentia reseruasse: Nam si extra cancellos diffundi libuisset, quibus me volui intra publicas tabulas circumscribi, ante annos septem, & triginta confectas, ad petendos Xaueio in terris Beatrum honores; si temporibus aliis, locisque extra Orientem colligere, omnia gloriosè ab sancto Apostolo peracta, magnæ molis volumen sola miracula conficerent, foretque forsitan is liber historiarum miraculum.*

Præstare arbitror spectemus, quo pacto Sanctus ipse de se singulare elaborarit miracula, quam quibus miraculis aliorum bono, fecerit illum Deus mirabilem: Iam ergo virtutes illius aggredior ad quarum excellentiam diuinam, sapiens æstimator mirum nihil dixerit eorum quæ supra naturæ mensuram, & ordinem gessit. Sunt illa eius stupenda fateor & rara, vitam sanctis donare, sedare nutu ventos & maria, demere aquis saluginem, easque potui aptare; longinqua prospicere & futura; linguis variis loqui ignotis & barbaris; locis variis eodem tempore adesse, integros solum in fugam exercitus fundere, aliaque numero, & magnitudine admiranda; ob hæc attamen sola qui Xauerium suspicit, huic Holofernis oculos imputem, per quos de illa formosissimæ Iudithæ cœlesti specie nihil eius animum rapuit præter Sandalia. Sunt illa Xauerij miracula non ipse Xaueius, nec eget cothurno gigantis, vt appareat gigante procerior, sed quia paucorum est rebus pretium dicere, quæ ab humanis procul, diuini aliquid sapiunt; essent primum noui hominibus fingendi oculi; tum sanctimonix excellentis, pulchritudo cœlesti, & originariæ veneres, magistra manu diuini Spiritus depingenda, cum ea virtutum habitudine inter se mutua quæ illam componunt sanctitatem, & qua Deo archetypo suo similiores sunt: illic splendent luculentius meriti maiestate, ac pretij nomine. Quod cum sciam optari haud minus inaniter, quàm cogitare de exprimendo coloribus animo, & rebus quæ sensum fugiunt pingendis; liceret saltem quod ars docet, de vestigio hominis, integrum hominem metiri: & sanctitatis ad hoc vestigium ex iis legere, quæ decem per annos Apostolicis excursionibus, peragratō impresse Orienti. Sed enim obducta magnam partem latent: quid enim poterant virtutis heroicæ insignia decora apud hominum genus obtinere, rude, Barbarum, belluinum, ad memoriæ perpetuitatem; si erat apud illos sanctitas Christiana, non modo peregrina sed etiam Barbara: homines vero de Societate cum eo aliquamdiu versati, vt in rebus supra morè humanum modumque subiectis, præter suam admirationem, nihil satis liquido explicant, aiunt se argumento succumbere, suppetere sibi tot ac

54

Sanctitas
mæ Xau.

Qq 2

tanta

tanta, vt præstet ea tacendo reuereri, quam stylo deterere; beatum sibi vnumquemque visum, cui vel breui spatio obtigisset in eius cubiculo hæ-
 rere; vno eius aspectu solitos qui eum adiissent mutari penitus, & inarde-
 scere ex eo diuiniore flamma, quàm ex diuturna, & ignita meditatione:
 quem ex Societate amandarat Franciscus Mansilla, & pro testimonio iura-
 tus, dixit, quod ad *Patris Magistri Francisci vitam attinet, talem reuera
 fuisse, vt nemo illam ageret, nisi qui Spiritus Sancti gratia plenus esset, sicut
 ipse erat, Insuper tot sibi de moribus, & vita eius, deque laboribus maximis,
 quos pro Deo pertulit, dicenda suppetere, vt finem eis nunquam imponere
 posset, proinde plura quam vllus queat imaginari ab illo fieri possibilia, pro
 Deo effecisse, passumque fuisse.* Erat præterea vir sanctus, vt post videbi-
 mus, ad subducendas mortalis cuiuslibet oculis, quas de cælo ducebat diui-
 tias, tam solers, & diligens, vt quos eius exciuisset fama, & in oculatam,
 quæ auditu de illo acceperant mirabilium vestigationem misisset, dissi-
 mulata virtute sagacissimè falleret, ac de vno exterioris hominis aspectu,
 ab iis vnus è vulgo haberetur: nobis attamen tam multa ingerit Aposto-
 lica viri virtus, vt si minus à nobis valeant tota sui amplitudine explica-
 ri, liceat saltem, quod solent pictores designandis in vngue corporibus,
 plura de iis significare quam edere

55
 Caritas Xau-
 erga Deum.

Sit ergo nobis eorum initium Caritas erga Deum, sanctitatis anima,
 & radix qua nituntur cæteræ florentque virtutes, quæ cum & animi
 latentis, & exerentis se, in lucem præstantium operum, argumentis se
 prodat, vtrique Xauerij proceritatem metiamur. Ac prius quod atti-
 net; incendebant illius animum tam ardentes flammæ diuini amoris, vt
 corpus etiam vaporarent: *vultu ait summus Pontifex, adeo inflammatus
 vt angelicam prorsus caritatem representaret.* Pectore, quod erat illius
 incendij fornax, tantopere æstuans, vt cogere illud gelida temperare,
 interdum etiam se illa immergere. Cunque is, etiam per urbem, defixis
 in cælum oculis, animo in Deum incederet; fiebat sapius, vt igni quo
 adurebatur ferendo inæqualis compelleretur illum veste à pectore di-
 ducta ventilare, quod de eo norum, & pictis illius hac specie tabulis
 peruagatum. Imo Goæ in foro, & Malacæ, & ad maris littus, inter con-
 templandum, & concionandum, visus est vestem cum impetu diuisam
 laxare, ad captandam frigidiorum autam ardori quo præfocabatur vt cum-
 que leniendo. Narratum alias eius iter Amanguccio Meacum; ærumno-
 sum illud per vepreta, & aspera saxorum, quibus nullo sensu doloris
 cruentabantur illi pedes, diuinis interea meditationibus attento, & quæ
 corpori infra se posito fierent minimè aduertenti. Contigit etiam vt
 Goæ alienato in Deum animo, per urbem incedenti, in platea firens oc-
 curreret elephas, qui clathris erumpens, omnes in metum, & fugam &
 clamores agebat; Sanctus item longè magnis vocibus vrgebatur, caueret,
 & fugeret, sed Deo inhærens incustoditus esse non poterat, propius licet
 incurrens bellua intactum præterit. Hæc porro caritatis extra sensus per
 diuinorum amoena rusticantis, beata alienatio, erat Xauerio tam fre-
 quens,

quens, vt faciendo ad aram, & agendis post sacrum gratiis sui potens non flet, nec trahente aut succutiente ministro ad se prius rediret, quam cum dilectus animæ mitteret ab suo complexu liberum. Eximium illud quod Goæ accidit: consueuerat Sanctus post sumptum sub meridiem prandium, suam quandam in latebram ad latus cubiculi, campanaria in turri se condere, horasque illic duas solitarius cum Deo transigere; sed raro iis horis precandi spatium finiebat; nec erat in eo satis luus. Quare condicebat cum adolescente annorum septemdecim, Andrea nomine, Goani seminarij alumno, sibi que socio, quoties esset ad animarum negotia exeundum, vt se post horam alteram admoneret; die igitur quodam Proregem adituro adest iuuenis hora de meridie secunda; ingressus, reperit in humili sede, decussatis ad pectus manibus, ore inflammato, & ardentibus oculis, contemplatusque tantisper cum magna voluptate, & admiratione, monet elephas horas duas; surdum ad hæc, atque immobilem, contentiori voce, pedum & forium strepitu excire nititur; quibus minime ad vsum sensuum reuocantibus mentem Deo affixam, abscedit iuuenis; ne, inquit, è cœtu beatorum illum dimoueret, vbi de vultu angelis simili coniciebat illum diuersari; duas alteras post horas redit, Patrem valide pulsât, & succutit, vt tandem reciperet sese, qui ægre sibi persuadens horas duas fluxisse; vbi etiam quatuor cognouit, repente versus palatium contendit. Verum domo vix pedem emiserat, cum eadem illa impressione actus, quæ horas quatuor in momenta illi coëgerat, & extra se in Dio habitans, corpore nihilo secius vagabatur, sed vectoris animi experte cœlosque interim peruadentis. Errauit diu Goa omni variis vicorum ambagibus, sursum, deorsum & gradu tam concito vt eum robustus adolescens vix consequeretur, dum appetentius tenebris, sibi tandem, & sensibus redditus, animaduertit feram fore Proregis affatus poscere, & fili mi Andra! inquit, fiet aliàs quod hodie nequit: Domum alacres repetamus, diem hunc Deus sibi vindicauit. Sed his alia ite amoris illicia virum sanctū in Deum longe potentius rapuere, quibus humo auulsum cum animo corpus, multas horas pendebat in aëre circumfulsum splendore flāmeo, & oris specie qua vero propior Seraphini vultum nulla exprimeret: testes prodigij complures, iidemque spectatores, alij dum illum rimis storearum, quæ cubiculi eius erant parietes, explorant, deprehendunt cubito à terra subuectum, radianti facie, & scintillantibus oculis; quod Manapare in ora piscariæ sapius contigit Thomæ Fernando spectare; aliis per syluas dum eum requirunt, cum iis se abderet precaturus, sublimis in aëre cernitur; quidam in porru Teuanapatano, & Goæ in hortudo, obseruarunt primo immobilem, fixoque in cœlum aspectu; dehinc humo sursum paulatim attolli: alias, Meliapore præsertim & Malacæ, multi ad aram operantem, maximè ad Sacrificium, vel eius esum cum veniret, videre abstractum à sensibus in altum sustolli. Demum quidam inter colloquendum cum eo de diuinis, obstupere coram sursum efferri, animo corpus cœlum versus trahente: nam illa Goæ olim cele-

brata, nunc omnibus nota sunt, cum illic populo sacram diuideret hostiam haud parcius ipsemet particeps gratiae quam eius dispensator; praeter morem enim de genibus ex reuerentia, vitae panem distribuens, illius amore quem tractabat praemanibus inflammabatur eo usque, ut extra se fieret, flexisque ut erat genibus, abstraheretur palmis a terra tribus, suspensusque hoc modo in vacuo diuinam ut ceperat Eucharistiam partiebatur in populum. Quibus vero tunc, & quantis perfrueretur delitiis, nihil attinet dicere, vel coniciendum proponere: nulli dubium est, si qua in terris, caeli felicitas, hanc esse omnino, profusa afflatu caritatis a seipso abstractum, in Deum transfundi, illoque sorberi penitus bonorum Oceano, quibus ad satietatem ebrius, ne sui quidem meminisset; tunc demum quaeuis longinquitas temporis punctum est; tunc orbis vniuersus, ad maiestatem, & amplitudinem praesentis in Deo spectaculi euanescebat; cibi, somni, quietis, aliarumque vicissitudinum non percipitur strepitus; sine sensu corpus, velut anima peregre agente; sine usu ac motu sensus; sine ministerio naturae debito, inferiores animae facultates. Quorum omnium exemplum, & expressa imago Xauerius; insuperque illius admirabilis inter quaeuis aduersa laetitia, ac securitatis quam mortem si alibi usquam fomidabili schemate inter naufragia proxima obiectantem sese, spectauit oculis non modo irretortis, sed etiam latis, & exuberantem caritatis intimae voluptatem dulci lacrimarum profusione loquentibus; quam sereni erga Deum amoris, fiduciam sapientius expertus, de enauigato Zeilani sinu Malacam inter & caput Comorinum, Romam ad Socios, peculiariter sic scribit. [Ego in illa horribili tempestate, obuersante licet ob oculos morte, ea gaudebam animi voluptate, cuius eo defunctus periculo, parem nunquam probaui. Pudet me hominum qui, viuunt nequissimum, tam prope tunc a morte disunctum, mei non satis capacem gaudij, tanta perfulum copia dulcium lacrimarum] Mauro quoque in insula, vitam trahentem inter vitae discrimina arduosam, idem amor liquabat in fletus ita continuos, ut si durasset illic diutius de perdendis oculis periclitaretur. Erant etiam denique voluptates quibus illum diuina implebat caritas, ut humanum supergressas modum, optaret inhiberi, ac minui, quod se illis fruendis sentiret imparem. Hinc illae sub aperta nocte inambulantis in hortulo Goani Collegij, duas inter aediculas sancto Hieronymo, & S. Antonio sacras, audita voces *satis est Domine, satis est*, cum simul vestem, excedenti vitalia aestui laxaret.

56

Assiduitas
orandi.

Nolim tamen post lectos de immensis Xauerij laboribus tres libros, quae iis subiicio lecturum, apud se fingere nihil ei fuisse residuum temporis ad orandum, & agendi fatigatione dies illi tam solide conditos, ut praeter minutias otij luccisui precationi nihil daret; scribit quidem ex ora Piscaria, vel solos pueros quibus Christiana tradebat rudimenta, nullam sibi ad cibum, ad quietem ad pensum diuini officij partem horae vacuum reliquisse. Ex Iaponia pariter, a primo diluculo ad noctem, non licuisse ab

docen

docendo aut disputando respirare. Haud tamen vllus abibat dies quo suum animo non daret pabulum; interdum Apostolus, noctu anachoretus. Dempis enim illis duabus tribusve somni auari horis, reliquum sibi Deus vendicabat: in naui stata illi erat à mèdia nocte ad solem precatio, securis interea de naui sua nautis quòd eam dicerent P. Francisci tutela, & ductu seruari. In vrbe S. Thomæ somno breui refectus, obrepebat in templu tacitus, & ad Reginae Deiparæ religiosam effigiem quod noctis supererat traducebat: nec loco abstitit, propositoque illuc redeundi, quamuis, vt diximus ante, pessime à dæmonibus concisus. Manapare suo ab hospite diuersis per noctem temporibus obseruatus, semper genibus flexis ad Christi pedes in crucem suffixi cernebatur, micantibus è facie radiis quibus totum conclauē collucebat. Gox, vt plurimū in templo, breuē corpori somnum, animo multarum horarum captabat contemplationem. Malacæ factarium pro cubiculo habuit; pro strato stoream: inde aram maiorem adibat, & coram Augustissimo Sacramento, & Virginis matris imagine noctem de genibus traducebat, nisi cum interdum labore fractus, caput aræ in gradus proclinabat. In regionibus barbarorum vbi deerant aedes sacræ, nonnunquam etiam in ciuitatibus Christianis, stellarum aspectu ad cœlestia illectus sub dio iucundas exigebat noctes, magnis haustibus illam ducens voluptatū quas memorauimus vbertatem. Quoties vero Sacri esset facultas (quod fere sub auroram facere consuebat) certo id spatio metiri non poterat, quòd ipse, tunc min. mè suus, diuina pateretur, sibi que illum ocyus serius restitueret Deus, sed iis delibutum suauitatis, vt in ministrantes quoque disfluerent. De se quidem narrabat Antonius Andrada iuuenis miles; rogatum ab eo aliquando, vt sibi ad arā ministraret interiori perfusū dulcedine sibi eatenus ignota; & ea captū illecebra, cupiditate illius regustandū cum viro Dei ministerium crebrius detulisse. Indulgebatur per ea tempora, ac inibus valde occupatis, vt quotidiano penso Ecclesiastici muneris, satisfacerent recitatione officij, quod trium vocabant lectionum. Hoc legis priuata commodum magnis licet diuinæ gloriæ negotiis obtutus, nunquam sustinuit adhibere, addebat quin imo singularum horarum initiis hymnum Spiritus sancti, quo dum creatorem Spiritum inuocat, notabatur ore ipso incendi, nempe illo quem poscebat igne iam venas animi vibrante. Sed potui compendio melius precationum eius complecti articulos, scribens, Deo affixum perpetuo illius amorem, nullā vnquam morarum interualla sensisse: suspexere illum, neque immerito eius familiares, reuersum ab opere animarum, vario illo & distracto: non habili solum collectoque in Deum animo ad orandum se statim contulisse, verum in iis item quæcumque tractaret exterius, nunquam ab eo exerrasse, torus in eo quod ageret, nusquam extra illum, pro quo id ageret, nec agens modo amoris instinctu; sed ipso in opere diligens auctorem operis, & scopum: cuius scibus nullis intermissi amoris eminebant subinde in vultu indicia, vel accensus color, vel vnus è cœlo Genij, aut Beati, venerabilis species, quam

quam

quam negabant permulti se firmiter posse obrutu figere, tacita illius reuerentia inuitos quodammodo ipsorum oculos reflectente. Nostris identidem, vel aliis colloquens, leni vocantis susurro excitus, quæ mentis lucem repentina, quæ subitis affectuum motibus percepto; ne astantes grauaret, segregabat se ab iis quanto citius, auditurus quid se vellet ac posceret Deus; requisitus deinde inueniebatur, aut æternis cogitationibus occupatus, aut in syluæ recessu cruento se verberare discerpens: Intimam quoque prædebant flammam scintillæ affectuum crebræ, & præcularum frequentium ignita iacula latinis plurimum apta verbis, ne caperentur ab audientibus, quarum vna hæc erat. *O sanctissima Trinitas!* vsque adeo illi vscata vt eam Piscariæ, Trauancoris, & Molucensium incolæ familiarem habere ex eo didicerint, nec desunt qui narrent, etiam cultores idolorum illic, & alibi maxime Barbaros, miro aliquo euentu, periculoso, aut molesto percussos, sustulisse in cælum oculos, vt factitare Xauerium viderant, & *O Sanctissima Trinitas!* exclamasse, ignaros quid dicerent, suspicatos dumtaxat verba esse ad reuerentiam, & inuocationem numinis Sacrosanctæ. Ad extremum hic mentis habitus & consuetudinis cum Deo perpetuæ fingebat etiam amanti ludos, vt quod vigilans serio actitaret, quasi ludens per somnum retractaret. Hinc sæpe aut illa per nocturnam quietem ad sanctissimam Triadem eius voces, aut hæc *ô mi IESU! ô dulcis IESU! ô IESU cordis mei,* & similes. Quia ne febrî quidem vehementissima, extra se abreptus, extra Deum exibat; inhærens illi etiam tum, cum apud se non esset; semel præcipue animaduersus est, triduo integro delirans nihil nisi de Deo, aut cum Deo loqui, tam scitè id atque sapienter vt ardere magis accessione caritatis, illius animus, quam æstu febrili caput videretur.

57
Caritas Xaverij inuisa malis.

In c. 1. 22. ad corint.

Immensam Magni Xaverij caritatem, interiorum nobis affectuum probauit hætenus argumentum, quod expendamus, quod caritatis eiusdem actuosa vis in apertam lucem excellentium operum refluxa nobis suppeditat. Hanc de legitimo summeque perfectæ dilecti discipuli, defendamus æstimemusque sensu, *Perfecta inquit, caritas, foras mittit timorem.* Nam qui præter Deum in rebus nihil agnoscit boni, extra illum re nulla vel possessa gaudet, vel dolet amissa, sic neque appetere, nec metuere aliquid extra Deum potest. Prius autem quam illa memoro in sensus, famamque se proferentia, intimæ effecta caritatis, commodum hic ponam de S. Xauerio, quod de Abrahamo Chryostomus, cuius vbi narrasset discrimina, & calamitates inter Barbaras gentes ad quas illi dux fuerat Deus, hæc subiicit, *Cauere putes illum quia facile paruit Deo, omnia illa sine doloris sensu perulisse, etiamsi enim decies millies iustus fuisset, sicut re vera erat, homo tamen erat, obnoxius nature affectionibus, quanquam nihil horum eum deiecit.* Non fuit profecto sensus obtusus, stuporue ingentis, sed generositas amoris, quæ Apostolum nostrum vocanti Deo præstitit obsequentem, cum destinatus in Indias, decreto eodem, in multas pericula, & ærumnas mortesque assiduas mitteretur, quæ summus Pontifex in

in hæc verba collegit. [Incredibilia videbantur, quæ propter nomen Domini nostri Iesu Christi tolerauerat, per diuersa etenim regna, in vastis illis orbis terrarum spatiis, semper pedibus, & sæpius nudis, per arenas calidas pergebat: per spinas longissima itinera conficiebat: contumeliis sæpenumero, probris, & illusionibus, quin etiam verberibus, & lapidibus appetitus, in periculis hostium, in periculis itinerum versatus sæpe naufragus, vigilias, frigus, & nuditatem, sitim, famemque perpessus erat, contractis, ob assiduos, & intolerabiles labores, grauissimis morbis: nec enim Apostoli exemplo, animam suam faciebat pretiosiorum quam se, dummodo consummatet cursum, & ministerium verbi, quod acceperat, testificari Euangelium gratiæ Dei.]

Quæ si voluero aut euoluere ad probationem fuissem, aut enumerare sigillatim, retexenda hic fuerit illa eius immensa & ferme continua peregrinatio, tot prope periculis, quot gressibus consista. Si enim spectem vel solas procelloso in mari nauigationes; susceptas video inuitis anni periodis, quibus nauigans quiuisset, parum differret à naufrago: pudebat virum timoris, & probris minime ferendi, Christi videlicet caritate auitiam ire audentius, & lucrum vile in naufragia quælibet, mercatores animosius agere; quam Apostolicum Nuncium, æternitatis negotiatorem, in commercia salutis nationibus barbaris inferendæ, & emptionem animarum Christi sanguine transigendam. Tradit P. Ludouicus Froës mare Indicum vsu longo edoctus, illic aequè horrendum audacissimis etiam nihil esse, vti Malaca in Iaponiam iter, adeo est ventis, tempestatibus & naufragiis famosum; at hoc tam nihili Xauerius fecit, vt Myoparoni piratico, se illuc vehendum commiserit; pirata duce, eoque ethnico, accipiendi adeo successu, vt crebro nihil esset procliuus quam vt præceps in mare proiceretur à nautis, aut esca piscibus, aut volucris deserta in insulam. Iis demum hinc re gladibus protectionem illam expertus est vt cum in Europam nostris eam describeret, vereri se dixerit ne tot, ac tam diræ mortis imagines, eorum animos frangerent, & retulisset hoc metu sanctus eorum amor, securam in terra inter studia literarum, tam crebris in mari mortibus inter studia caritatis præferret stationem. Quanquam dictum paulo post corrigens, sperare se ait meliora, imo & credere, futurum scilicet, vt aquis passibus scientiæ stadium virtutumque decurrant, nec minores edant in excellentia Instituti, quam in literis progressus, quod sanè, Deo laus, vti expectauerat, sic è cælo spectauit. Nam de Iaponibus si agatur, ad eos plurimi de Societate non solum nauigarunt, sed illic tandem adepti sunt, quam tanto quæsierant ambitu, atrocissimam pro Christo mortem, & pro multorum mortalium salute; qui ardor hac etiam ætate ita creuit, vt ex quo Iaponia cruciamentis immånibus, pennisque non antea auditis in Christianos armata est, inde Iaponiam & pergant plures quam antea nostrorum expetere & cupidius prensare. Fuit Apostolo in Molucas ex India cursus non adeo anceps. Illuc Meliapore à Deo tam certo inuitatu acciri se credidit vt si

Bulla Rationi congruit.

58

Pericula, & perpeff. Xau. in mari.

naues deessent, cymba leui & vno remige pararet terribilem illum in Oceanum se dare: sed mari secundo cum eo appulisset; ex Amboino, Ternate, Mauro, aliisque maioribus insulis per calamitosa discrimina in alias traiecit, ter nauis allisa naufragus; semel tabula ex suo correpta naufragio inherens, triduum fluctibus iactatus, quoad semianimis in litus, Deo opem ferente eiectus est. Sed audiamus ipsummet, de suo periculo philosophantem potius cum suis fratribus, quam narrantem. [Navigatione, inquit, vsi sumus minime secunda: multa tum piratarum, tum tempestatum pericula adiimus, illud maximum: ingenti nauis vehebamur, quæ tempestatum impetu in syrtes abrepta tria millia passuum ita confecit, vt inum gubernaculum perpetuo arenam perfringeret. Quod si vel in latentes scopulos vel in vada inæqualia impegisset (quod omnes ne accideret, in momenta extimescebamus) certè nauis interissemus vniuersi. Multum ibi lacrimarum vidi, multum sollicitudinis, & angoris, cum omnes mortem præ oculis instantem cernerent. Verum noluit diuina bonitas nos perdere, sed periculis erudite, vt vsu docti intelligeremus quam infirmæ sint opes nostræ, quoties aut nostris viribus, aut præsiidiis nitimur. Nam vbi senseris quàm fallaces sint opes tuæ, & humanis opibus omnino diffusus, in illo rerum omnium Moderatore, qui vnus pericula, eius causa suscepta, facile propulsare potest, spem omnem posueris, tunc vero planè experiaris Dei imperio ac nutu omnia gubernari, & quantumuis vitæ discrimen præ cœlestibus gaudiis, quæ in tali re, ac tēpore diuinitus impertiri solent, esse contemnendum. Quamquam ne mors quidem ipsa pertimescenda est iis qui diuina illa voluptate perfruuntur. Et si autem sit nescio quo modo, vt periculis perfuncti, eorum magnitudinem nullis verbis consequi possimus, manet tamen iucundissima diuini beneficii memoria, quæ nos dies nosque stimulat ad labores pro optimo domino vel suscipiendos libenter, vel fortiter perferendos.]

59
Pericula, &
peress. Xau.
in terra.

Iunxit mari aduersus Xaverium suas etiã terra æquè crebras, sæuasque tempestates, quarum eæ quamuis grauissimæ, fuere tamen leuiores quas regionum ministrorum mouit cupiditas æstuans, Malacensis potissimum Præfecti de quo iam aliàs, sed & Goæ, in ora Piscaria, & Molucis, multas in hoc genere habuit vorandas, excoquendasque molestias. Harum alij meminere; malim tacitas præterire, ne culpa paucorum, in omnes adspargatur, hos lucri fames rabiosa: ex Europa abreptos in Indiam, rei vendiuis faciendæ, vel rapiendæ incubantes furore vrebant ebrio, & miserabilium incolarum carnibus saginabat. Hinc semel, pessumdata, & proculcata salute cum aliena, tum propria, ne Sanctitatem quidem reuerbantur Xaverij, quem tanto ducebant inimiciorem quanto cupiditati suæ religiosius aduersantem, & huc apte ac velut consequens pertinet, quod Simoni Roderico per literas maiorem in modum suadebat, quos haberet in aula Lusitaniæ amicos, à petendo in Indiam transitu, tanta illos cura & sollicitudine dimoueret, quantum esset eorum salutis sollicitus: nam quo magis opimis conditionibus illuc mitterentur, eo esse aiebat sempiterno

verno igni propiores. Cui & aliud eius egregie consonat; nempe seruari nihilominus illos posse; sed hac lege, vt in itinere nauim frangerent ad promontorium bonæ spei, & suum in Indias aduentum, morte præuenterent. Hæ Xauerium vt dixi quasi placidæ tempestates iactarunt potius mœrore animi, quàm supremis vitæ, lethaliibusque periculis. Quas vero pertulit in conuersione gentium barbararum, fuerit eiusmodi vt totam illius erga Deum amoris, experirentur generositatem: iis enim pro Deo tolerandis gaudebat tantopere, vt esset hæc eius constans precatio, ne se vlllo vnquam eximeret aut periculo aut labore, nisi mittendum in asperiora: qua in re admiror vehementer, cum in mentem redit arcana illa somnij veteris imago, quod illi sæpius in Europa Deus immiserat, laborum prælagum quos esset exhausturus, in adducendis ad Christum barbaris: dum sibi humeris portare Indum videretur, eiusque grauiissimo ponderi tam ægre sufficere, vt anhelus, & sudans, fractusque expergisceretur; vt enim ex parte, somnium firmat exitus, ex parte profecto non minima sefellit. Portandâ sanè non modo Indiâ sed aliis item vltra illam regnis quæ per innumerabiles ærumnas Euangelio peragravit, ne leuissimum quidem inuictus Apostolus festi animi signum vnquam dedit. Adeoque, vt scribit ipsemet, postremum vitæ annum, laborum reputabat pri num, accingi tum demum denuo ad aggressionem operis ardui promptus & alacer, cum posset ab eo magna partæ laudis gloria cessare. Subiugata Christo Sinarum monarchia, meditabatur Europam à Septentrione tepetere vbi Tartarorum vastitatem statuebat sibi ob oculos, qua semel primis fidei satibus grauidata, reuisura illum esset confinis Europa, daturaque illi delectum florem Sociorum quos destinaret Tartaris excolendis; remissura vero ipsum in Africam quam incredibili desiderio expetebat; vel in Asiam iterum & in mediterranea Orientis. At enim tam longas, & difficiles vias, quibus sibi & Euangelio pandebat cursum, pulchrè dictum ab vno ex eius familiaribus, quotquot essent post eum illas adituri, quantacumque paterentur & agerent, arbitrarios præ rebus Xauerij & ærumnis lenes, & faciles, tantumque se in perducendis ad Christum hominibus ab eo differre, quantum Iosue à Mose, quorum hic Hebræum populum in promissas sedes mari vasto, ille angusto fluuio induxit. Nunc de singulari aliquo ostento, caritatis illius ad Dei negotia inuictæ ingentes spiritus meriamur. Parantem Molucis Euangelium inferre, iris minacibus dæmones exterrebant; ille haud pluris eorum terricula curauit, quàm deinde venæna quæ ipsi à barbaris insularum Mauri & seruitutem perpetuam quam à Sinis amici arrolabantur. Molucum intrepidus adiit, Maurique insulas; illic spectantibus ethnicis templa sacrilega, arasque subruit, & simulachra comminuit publicæ superstitioni prostantia. Pacifici ausus cum nauarcho de suo in Sinas transitu, perfidiam illius nequaquam extimuit, etsi pronum videret ne dato pretio deiceretur ab eo in mare: nam quæ Sinas ingresso sibi essent ventura quam flocci faceret Iacobo Pereira significat inuitans illum ad

eosdem Sinas, ybi esset inquit in aula Pachinenſi vel Chriſti myſteria Regi prædicantem, vel catenis onuſtum viſurus in carcere. Amanguccij, & Funaij aſſiduis neophytorum pulſatus indiciis de Bonziorum in ipſius necem coniuratione, armatiſque ad hanc per diuerſa loca inſidiis, nunquam tamen abſtinuit publico, nunquam diurnis, nocturniſque diſputationibus, & concionibus quibus illorum fraudulentam doctrinam conuellebat, & mores damnabat belluinos.

Neque id modo, ſed & Iaponiam, ſuas delitias, & beatitatem vocabat ſuam, Deo calamitoſum illud inter arumnas, & pericula vitæ genus, miris animi gaudiis diluente, exforbenteque moleſtias corporis interiori voluptate. Quod planè diuinum purgatarum mentium arcum licere non putem hic tacite obiri, cum ſit ardua moturis & inextricabilia ſucceſſu, ad conuerſionem animarum perneceſſarium, mihi que ſexcentis eorum conſtet epiſtolis quos ardens caritas in laborioſa ſalutis alienæ procuratione exercuit: Nimum homines in media ſolos barbariæ, orbe plus medio ſeiunctos à fratribus, ſine lare, & pane, & extremis quoque ſubſidiis; interea dum concionando, baptizando, diu noctuque inſudant; in operæ præmium, vexationibus, exiliis, proſcriptionibus, verberibus affectos, & confectos, ſic tamen beatè viuere, & hunc eorum ſtatum, quo miſeriores vulgus nullum agnoſcit, iis affluere de cælo latitiis, vt cum eas nituntur exponere, Deo ebrios arbitrere: & ea loquantur, quæ ſoli intelligunt, qui ſignificatu illorum fruuntur, nobis qui tantum ab iis abſumus videntur peregrina, & tantum non barbara: ſidem vero ad reficiendas corporis aut animi vires, in Collegium aliquod vbi ſeceſſerint, animaduertunt fluenta illa beatarum dulcedinum, pleno ſibi alaeo iam non ire, ſed anne modico, videnturque ſibi ex Oceano in fontem tranſiſſe, eſtque hoc reipſa, quod tanto ante ſcripſit Apoſtolus in quo etiam ſibi Apoſtolicos viros ſuppares voluit. *Sicut abundant poſſiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum abundat conſolatio noſtra.* Obſeruatum à me ſimiliter, quos habet aliorum ſalus occupatiſſimos, (ratione ſaltem profeſſi muneris) tantum abeſſe, vt inde animo diſſipentur, & exareſcant in contemplatione diuinorum, vt hæc potius metes videatur illius occupationis; & illa occupatione, mens ad contemplan- dum aptè comparetur. Vt cumque vero ſit, experti nouimus eiſmodi homines, ſtatim vt ſe primum ad meditando collegerint, in Deum altius ſubire, citra illam quæ ſolet præire ratiocinandi ſollicitudinem, quò ſanè aut nunquam ſubiſſent, aut ſerius, ſi procul ab iuuandis aliis egiſſent. Nunc ad Xauerium redeamus, cuius robur inuictum caritatis non ſtetit intra victorias malorum tantum minantium, & longe terren- tium; ſed in tolerantiâ quoque præſentium tam ineluctabili, & immota, vt ad grauiora Deo ſe ſemper accinctum ſiſteret. Quod ab ſuo ad Deum acceſſu primo, ſe præſtiturum ſuſceperat, cum (vt olim Apoſtolo gen- tium) Deo longam perpeſſionum grauium ſeriem monſtrante, quæ il- lum pro ſua gloria manerent, plura & plura his addi popoſcerat, nedum

2. Cor. 1.

vt

vt eorum prospectu horreret. Amanguceij, Meaci, & in vna ex Mauri insulis appetitus est lapidatione; bis vulneribus in ora Trauancoris; cæsus alibi fustibus; ictus alias sagittis; bis in Iaponia furente populo ad supplicium raptus; ab Saracenis & Badagis in tractu Piscariæ ad necem quæsitus, quibus tot hostium apertis, cæcisque odiis, impar neophytorum custodia, cum locorum commutatione, parentis optimi vitæ consuleret, ignem barbari subdebant ædibus quibus suspicabantur illum se abdere. At qui salutem innumerabilium hominum ex eius vita incolumi aptarat, manifestis illam seruabat miraculis, ipseque Christi sapientissimo præcepto obsequens, declinabat insectantium rabiem vel fuga, vel nocturno in arbores ascensu, vel antris rupium, & ruderum latebris, cum ardens interea cupiditate martyrij, sæpe in Æthiopiam adire tentauerit, quod eius etiam Apostolici Nuncij facultas pertinebat.

Estque ite hæc, vt paucis notata, sic raro laudata, inter Sancti huius virtutes incomparabilis; fundendi pro Christo sanguinis incensa desideria, sic inhibuisse, ne præscriptas vnquã fortitudini Christianæ ab ipso lineas transfilerent, dum, vt loquitur Martyr Cyprianus, *nos confiteri magis voluit quam profiteri*. quamobrem Deo minime abnuente, mortem inter ignotos populos, & barbariam ethnicam si forte incidere venabatur; præsentem exhibat, non mortis, quam ardebat metu, sed mortis Deo minimè placituræ, incautum Saul'em recogitans grandi suo edoctum malo, meliorem esse Obedientiam victimis, non modo alieni, sed proprii sanguinis, si quis Deo illum iniusto libauerit. Quam mentem, dicere liceat, haud satis desiderij compotem, visus nunc etiam B. Apostolos in cælo retinere: paucis retro amicus Marcello Mastrillo peregrini cultu spectandum se præbuit, velut ne nunc quidem peregrinandi satur, sed morte interceptos seminandi Euangelij labores optans protendere; formulam dictauit flagitandi à Deo Martyrij, ore proprio latine his verbis expressam. *Oro suppliciter vt gratiam fundendi pro te sanguinem. quam Indiarum Apostolus Franciscus Xauerius, post tot exantillatos labores consequi non inuenit, mihi licet indignissimo largiatur.* Putarunt autem viri sapientes Xauerio datum vt Martyrij optionem substitueret sibi suo loco, Mastrillum carissimum; haberetque hoc Martyrij negati solatium, vt illud per amicissimum obiret, quod per se obire non obtinisset; vnde ab illo de repente, restituta Mastrillo desperati remedij valetudo; & ex Europa in Iaponiam iter per assidua miracula, miliariorum octodecim millibus toto Oceano deductum, vbi superioris ignaros consilij, firma tenebat expectatio gerendarum illic ab eorum maximarum; eò tamen vix pedem intulerat, cum Martyrio est affectus, vt quem ad hoc vnum eò duxisset Xauerius. Verum si ex vera B. Cypriani sententia, *qui se tormentis, & morti sub oculis Dei obtulit, passus est quicquid pati voluit; non enim ipse tormentis, sed tormenta ipsi defuerunt;* prorsus Xauerio virtutis haudquam meritum defuit quæ Martyrem efficit. Narrabat frater Ioannes Fernandus, eius in Iaponia Socius, & interceptus, ab eo Regem Amanguccianum, ethnicum, & vita omni fœdum,

60

Ardens martyrij desider. Xauerij.

Ep. vii.

1. Reg. 15.

Ep. 37.

R r 3

ab

ab eo tam acriter consueuille reprehendi, vt inhotesceret ipse, tam a-
peras reprehensiones barbaro redditurus: quem suum metum cum ex oris
pallore, ac tremore totius corporis, nimis certò argumentaretur Xaue-
rius, seuerè indixit, ne quid eorum quæ ipse dixisset, omitteretur à
Fernandio, aut molliretur verbo leniori: ego, inquit Fernandus, pare-
bam iubenti, sed barbari ferrum instare ceruicibus perpetuo credebam,
mihi quidem fateor timendum sed P. Francisco exoptatissimum. Præ-
ter hæc non modo apud Indos, sed alia quoque extra Indiam regna, &
remotissimas Insulas, testatum fecere summo Pontifici Rotæ Ro. Patres
*peragrasse illum varia infidelium loca, non minus vt pro Christi fide sanguinem
funderet, quam vt fidei lucem genibus inferret; & conantibus à quærendæ
mortis consilio auertere, pari humilitate, ac robore satisfaciebat; indi-
gnum se asserens tam excellentis doni, inuidebatque Societatis homini-
bus, ad conuertendum Maurum profecturis, optimam illam sortem, quòd
eas insulas Mauri nomen speraret mutaturas & appellandas quandoque
Martyrum Insulas, sic mortem martyrij studio quæsitâ, Euangelij præce-
pto declinatam, ab hostium gladiis, venænis, lapidatione, telis aut ignibus
nunquam adeptus est; & toties corona martyrij, nunquam merito caruit;
cuius tamen hic meriti finibus haudquaquam comprehendo pericula
maris & fluminis; & ferarû in syluis, & alias ingruentis illi assidue inter-
ritus figuras, vt nec illud Apostoli *quotidie morior*, quod etiam sibi volun-
tariis augebat pœnis, ex quo eius vitam doctor grauissimus Martinus
Nauarrus, non dubitauit Martyrium dicere: postremo nec illa de æstu
caritatis animi deliquia & cruciamenta, de quibus ad amicum, [michi vi-
ta, inquit, horrore est, & optem vehementer, potius emori, quam tot
malorum otiosus spectator viuere, quæ aduersus Deum perpetrantur,
nec posse illa efficacibus remedijs sanare.]*

61

Caritas Xau.
æga egenos.

Amori erga Deum, germanus est in proximum amor, qui vt est bono-
rum quæ animæ & corpori confert duplex conditio, ita bifariam se pro-
dit; quantus vtrobique Xauerius fuerit videamus. Et corporibus qui-
dem ægrotorum exhibenda ministeria peculiare suas vocabat delicias:
certe quam ad ea ferebat alacritas, & strenuitas qua se totum iis dabat
argumento erant nihil esse illi incundius. Hac ille refici curatione cor-
poris voluit, post molestissimam è Lusitania in Mozambicum nauigatio-
nem, è vau exscendit in nosocomium, ægrotis militibus qui ad multa
centena illic miserè iacebant, tam sollicitam adhibuit operam, vt qui ex
iis fuere superstites, eorû vita illius potissimum accepta ferretur caritati.
Ad hæc alias item quoties è mari, Bazainum, Goam, Coulanum, Cocinum,
Malacam reuertisset, vt terram attigerat, dilata nostrorum reuidentio-
rum voluptate, adibat illico ad ægrotos in nosocomiis, suoque aspectu
& alloquio solabatur; pergebat inde ad salutandos Patres Franciscanos,
(quos solos in Indijs cum eò venit repererat) post vero ad Patres S. Do-
minici, cum illuc è Lusitania appulissent, singulorum manum flexo genu
deosculabatur, fraterno affectu, & reuerentia famulari. Demum hinc
ad

ad nostros in Collegium festinabat, primoque interrogabat, ecquis domi ægrotus? eumque ante alios visebat. Ea porro erant in ægrotos eius officia, quæcumque possent eorum egestatem, & morbum leuare, emendicabat passim quæ illis deerant, & ipsum in iis cui sua nauabat obsequia introspiciens Christum Iesum, ne parandis quidem in eorum usum parcebat delitiis, foro igitur auaro aut vacuo, iisdem gallinas, aureis duobus singulas emere; corrogare ab Lusitanis, ad hoc in eum largiter profusus, salsama & dulciaria varij generis ex Europa aduecta; circumferre per urbem sacco ad pannos veteres tegendis miseris colligendos; & obligandis vulneribus, lacera linea: proiectos in compitis inter brachia tollere, portandos in nosocomium, vbi solemne ipsi fuit eorum pedes positus genibus lauare, & comportare ad hoc ipsum aquam subinde longius, squaloremque ac sordes, ex afflictissimis eorum corporibus detergere. Quid lectos sternere? purgare familiares trullas? pannos abluere sanios? quid cibos iis coquere? hunc enim industria caritas in abiectissima quælibet opera subornatum, etiam coquinariam docuit; imo & manuariam curandis vulneribus medicinam, & eo quidem in opus lætiorum, quo essent greueolentiæ visusque fœdioris. Parum illi fuit affectum ægrotis, & operam donare, nisi paucillum id commoditatis quæ sibi ad fouendam vitam necessaria omnino erat iis daret, quin & ipsammet vitam, eò enim vsque non raro illum caritas adigit: quem primum in nauì occupasset morbus, huic nosocomium Xauerij cubiculum erat, colligebat illud quam multos caperet, dum ipse interdum distineretur iis iuuandis, noctem partim orando, partim anchorario in fune interquiescens exigeret. In nosocomiis cui lectus deesset, concedebat suum, nec suum ducebat, vbi alius eo egnisset. Imo in qualibet lectorum copia, tenuem suam seu mattam seu stoream humi explicabat ad pedes ægroti qui grauius omnium periclitaretur; & ad quemuis illius aut cæterorum gemitum aduolabat opitulaturus, aut consolaturus. Denique in mari menses duos priori sua nauigatione, grauissimè nauseans, in terra prope ad extrema redactus debilitatem naturæ, charitatis robore expugnabat, trahebatque defectum corpusculum per varia iacentium obsequia, quos si minus alio leuamento, vel solo aspectu mirum in modum recreabat. Neque vero Goæ quam alibi maiorem duxit vitæ suæ curam cum in hospitem leproforum domum ministraturus se contulit. Nec in Amboino quo naues dixinus contagio mortifera infectas appulisse nec Manaræ, aut Malacæ vbi peste contactis, sui periculi negligens, suam operam probauit: accedebat haud segnus in sanctos quam ægrotantes officium. Abluere, componere mendicato vt plurimum linteo, sepulero locum vbi ædes sacræ inter barbaros deessent effodere, humoque sepultos contegere, & pro illorum requie Psalmorum pensum rite ad tumulum recitare, si vero adessent Lusitani, occasione vt tam plausibilis argumenti ad percellendos salubri metu & prouido illorum animos, socij cadaueris meditatione, & aspectu, & sermonem de morte habere. Mos item huic fuit quoti-

quoti-

quotidie post Sacrum, multis precibus Deo functorum animas commendaré; noctu urbem, noctu & pagos obire cum tintinnabulo eiusque pulsu, & magnis vocibus ad leuandas precibus earum poenas homines excitare.

Egrotos sequuntur carceres, singularis & ipsi, Xauerij curaret si non par vbique illius materia, Goa Indiae tribunal & Proregis sedes vberem praebuit & laboriosam: statum iis diem quot hebdomadis dicarát, quo illorum salutí porissimum; nuditati deinde, egestati, & fami tum illorum, tum familiarum opportuna stipe prospiceret, aequaret illorum nomina cum creditoribus; & vt erat Praefecto & Proregi mire gratiofus, iis veniam impetraret quos calamitas faceret miseratione digniores. De illius in pauperes amore, vnuerfum illud abunde sit, Patrem ab iis communi nomenclatione appellatum, eratque prorsus, & effectus, & opera, ex aequo omnium illorum Pater; quicquid pia bonorum liberalitate, vel amicorum beneuolentia accepisset, per illius manus transibat in pauperes. Ex Lusitania in Indiam nauigans nullo rogatu induci potuit vt cum Sosa Praefecto mensa accumberet, missam tamen ab eo ex eadem mensa quotidie sportulam minimè reiecit, sed eam egentibus in nauí diuidebat, nulla inde sibi seruata particula; dum ipse interim corrogato à vectoribus pane victitare: vestem quoque ex panno Goa in Piscariam proficiscens cum ad anni rigorem defendendum accepisset à Sosa, itemque lectulam; vtrumque pauperibus donauit sollicitior eorum incommodis quam suis: at si grande quid censetur largiri quod tuum est; maius, nihil tibi seponere; maximum, subductis etiam tuæ necessariis, vitam fouere alienam; quid autem, & quantum (verba iudicum pono consultiuissimorum à quibus probata est illius Sanctitas) *Post haec omnia cum nihil amplius habeas quod pauperibus tribuas, ab aliis emendicare, quod iterum possis in eos effundere? quod Xauerius praestitit qui cum omnia sua iam exhausisset, nihilque sibi reliquum fecisset, mendicis ipse pro aliis fiebat, ad aliorum arcas precibus accedebat, & pijs blanditijs vt sibi darent quod mendicis ipse alijs mendicis traderet extorquebat.* Emendicabat enim perpetuo non modo arctum panem, qui posset pauperibus circumforaneis ad leuandam famem sufficere; sed subsidia familiarum honestarum, quas mercaturá deuectas in Indiam, & locupletatas, hora vna tempestas multorum annorum quaeritis opibus spoliat: puellarum item quas vel eò delatas à genitoribus, vel ex gregarijs militibus, & nautis ibidem genitas, parentum obitus omni orbasset vitá subsidio, & statuisset in lubrico nudandi pudoris inter multitudinem emptorum, quam nimis facilem, regionis illic mollities obicit. Praeter has ethnici, & Mauri, quibus domi bene & commode fuerat; instincti diuinitus, eodem tempore, salutem animae apud Christianos, alentis corporibus commeatum apud Xauerium requiebant. Ipsa vsque ab Iaponia vir Sanctus scripsit in Indiam adductos sibi, confidenter hortatus neophytis illis aliquid opis porrigerent. Cogitarent hos esse primos Iaponiae Ecclesiae lapides, horum complures tum

tum claros sanguine, tum ante baptismum diuites; post, vel Bonziorum machinatione, vel tyrannide principum ethnicorum, bonis omnibus euerfos; sed eo dignius largitatem piorum promeritos, quod semimartyres egestatem illam Christi causa ferrent alacriter, Petrum Syluam inter alios Lusitanum sollicitauit ad partem tam sancti operis, & per se vt genere, ac liberali animo nobilem, sic pietate egregia Christianum, extimulauit tamen ad expandendam Iaponensibus illis manum, fideiussorem illi se exhibens, quicquid in eos insumeret, centies tantum recepturum, quæ luci, ait, opimitas, in mentem Malacensium Præfectorum ante ipsum venisset nemini. Sed extare de illa solennes tabulas, & iurata promissa in Euangelio, quibus suam Deus obstrinxerat fidem, & verba sua pignori dederat.

Perpulit eadem caritas virum Dei ad curandam annonam miseris oræ Piscariæ incolis, quos infidelium crudelis barbaries in desertos scopulos disiecerat, fame alioquin illic absumentos quod ferrum hostile effugerant. Docuit eadē inter neophytos iudicem agere, litæque illorum decidere, horis quotidie bene multis, affabilitate inexplicabili, & patientia in eam rem collatis, ne vt prius quam fierent Christiani; suum quisque ius vellet armis, & singulari certamine vindicare. Iam quæ tanto numero patrauit miracula eum ferme spectarint calamitates publicas vel priuatas, quibus filios suos premi, ferre non poterat; vocarim libenter caritatis in proximum, & fiducia in Deo prodigia: hæc ille tempestates sedauit: aquis saluaginem abstulit; subduxit in portum naufragos, pestilitatem dissipauit; vertit in fugam exercitus: ægrotos, & mortuos, valerudini, vitæque restituit; hæc & iis similia libris præcedentibus sunt narrata, nusquam vero quæ subdo. Gæ Sacris confessionibus populi aures dabat, totusque in eo versabatur, cum repente, vt erat tunicatus, & absque pileo, in vicos è templo excurrere, dum certum offendit hominem; tunc vero illum complexu stringere, mulcere verbis, & osculis, spebus suauissimis in Collegium secum pellicere; vbi miser, veluti rediuius, profert Patri poscenti laqueum, quo sibi necem parauerat. Eo egerat infelicem egestas familiæ percuntis, nec sustinebat coram, fame inhonesta illos interire: vt consolaretur cum Sanctus, & conciliaret Deo, domi habuit per aliquot dies, & mensa communi recreauit, dehinc stipem curauit, & commodam occupationem, ex qua victum sibi, & filiis peteret. Magis mirum videtur quod sequitur vt in leui editum argumento, & in vulgarem solummodo commoditatem potius amici quam necessitatem. Erat huic equus perelegans, & æque generosus, verum vsque adeo ferus atque indomitus, vt nulla vi & arte possent ei soleæ induci. Quod ferens Dominus permolestè, occurrenti forte Xauerio valde sibi familiari querebatur, narrabatque dolens, de pulchra, sed intractabili bestia, at is cui ad opitulandum alicui sat erat eius inopiæ conscium fieri, cupere se ait equum inspicere, stabulumque cum Domino ingressus, equi tergum plana manu mulcere, hisque omnino verbis eum compellare. Ca-

balle frater! quando tam pulcher es, cur tantum refugis ferreis soleis calceari? num decet parere te tuo Domino, cuius es, & cuius aere tu aleris? sub hæc iubet acciri fabrum ferrarium, qui ferocitatem expertus calcitrans, vix adigebatur vt rediret, ne præter iacturam operæ, & temporis, aliquod etiam infortunium referret. Venit tandem licet agerine, equum reperit excipiendis soleis mansuetum, & docilem, quæ illi facilitas in posterum mansit.

62

Caritas Xau. in
animas.Or. 3. de laud.
Pauli.

Superest videndum Apostoli ardor in æternam salutem animorum, quam longè ac latè, quanta incendia miscuerit, qui temporariis corporum subsidiis, & commodis viros exeruit tam magnificè liberales: hoc si minus explicare valero, coniciendum saltem dabo. Ac satisfacere opinor proposito, si quod Chrysostomus in Apostoli sui laudanda caritate mirabiliter attollit, persuaderem debere de Xaverio quoque intelligi, *quasi uniuersum, inquit, mundum genuisset, sic perturbabatur, sic curabat, sic omnes in regnum Dei festinabat inducere; docendo pollicendo, medicando, tum orando pro ipsis, tum etiam ipsis supplicando, & terrendo, & demoni corruptores animarum fugando, aliquando epistolis, aliquando presentia, nunc sermone, nunc rebus, per discipulos, per semetipsum conabatur erigere labentes, stantes vero firmare, humi iacentes attollere.*

De Xaverio certe, ipse qui viderat, qui spectator atque obseruator laborum fuerat, quos in subiugandis Cruci Christi, tot regnis exhaurit insuperabiles, & humanis maiores, ille inquam scriptis consignatum reliquit, fuisse omnino supra naturæ vim quod duraret in vivis Xaverius; tantis oneribus non fuisse naturam absque superiori præsidio parem: summum eius miraculorum non fuisse, excitatos in vitam mortuos, sed eiusmet vitam annorum duodecim immensis laboribus minime oppressam; tot enim ab suo ex Europa discessu ad beatum in superos transitum exegit: Idem sensit Alexius Menesius Goanus antistes & Indiæ Primas; post, Lusitanæ quoque Prorex, qui *pro magno miraculo reputauit* (refero eius verba) *vt tam paruo tempore tot gentes conuerteret, in tam dissitis inter se Præuincis, & regionibus, nam innumeris pane populis omnis generis, sexus, & conditionis, quos prius in fide instruxerat, sacrum ipse Baptismum imperit.* Hos tamen nihil tam arduos, & continuatos, animabat quæstus salutis: alienæ non modo vegeta sanitate, sed etiam alacri, & erecta, vt qui erat ardor purgatissimæ caritatis, naturæ inductio, & procliuitas genij censeretur. Quem virtutis absolutissimæ apicem Xaverio asserit testimonium Melchioris Nunnij, raræ in diuinis prudentiæ, & qui omnibus nostris in India præfuit. [Ita (inquit, nam reddo quod scripsit) ita Magister Franciscus, fidei propaganda, concionibus ad Christianos, ad Saracenos, & ethnicos suam operam dabat, vt eum putares ex procliuitate ingenij, & naturæ pondere agere, non virtutis imperio, vel studio partæ, vel diuinitus infusæ, adeo nequibat aliter viuere, nec iucundè alijs occupari, nisi adducendis ad agnitionem, & amorem Dei hominibus: in hoc versabatur, oblectabatur, acquiescebat totus, vnde-

cumque

eumque spei scintilla emicaret, inferendæ in regnum aliquod fidei, repente aduolabat, & auertentibus subinde amicis ab aperto vitæ discrimine, quod essent ea loca sex & septem miliarium millibus turbulentissimo petenda Oceano, & immanibus populis habitata; respondebat promptum sibi esse vel centies mori, vt animam vnã aeternæ morti eriperet. Barbaros ipsos præsertim Iapones ingens detinebat admiratio, cum hominem cernerent ex orbe altero ad hoc vnũ venisse, vt suam ipsorum lucrifaceret salutem. Planè affectantem illius itinera in quæstu animarum, & consumptos in illa menses annosque numerantem, deficiet dierum vel horarum paucarum spatium, quod rebus gerendis reliquum habere potuerit. Ex Lusitania primo tractu mensibus tredecim peruenit in Indiam. Hyemauit Mozambici; Melindam ad latus Africæ attigit; inde Socotoram è regione Arabiæ, Goæ denique in portum subiit. Hinc ad promontorium progressus Comorinum, oramque omnem Piscariam, Nagapatanũ tenus pagatim atque oppidatim Euangelium sparsit. Post venit Cocinum; & Goam redux, Piscariam denuo lustrauit, eiusque interiora mediterranea; tum regnum intrauit Tranancoris, cuius tractu matitimo prædicatione Christiana, & conuersionibus hominum peragrato, Cocinum, & Goam repetiit, protractusque est in Cambaiæ regnum, ex quo præterlegens quicquid Indi fauces, & Cocinum interiaret (continetque partem occidentis Indiæ ad mare potissimã cis Gangem) Cocino caput Cori flexit, & in Zeilandum traiecit Insulam, postea Vaccarum, & Manarã ex qua Nagapatanum vertens peregrinatus est ad S. Thomæ in Coromandelo, vnde sinu transuerso Malacam nauigauit. Exiit vltra æquandem circumulum descensu, hemisphærium ingressus est australe, Bandam usque, Amboinum, Nuliagram, Vlaten, Baranuram, Rosolaum, & alias nautis quoque ignotas & absque nomine Insulas. Tum & Ternatem, & in Morosiam, ac Morotaium (quæ duæ sunt Mauri insulæ) Celebem siue Macazarem, & hinc rursus Ternatem, & Amboinum, iterque cis Equinoctij lineam remensus Malacam reuisit: illic sinu exceptus Occidentem versus promontorium circuiuit, & applicuit Cocinum, quo vix propè contacto, cursum iterauit in oram Piscariam & regnum Candia in Zeilano situm; post Goam & eodem in littore paulo superiorem Bazainum: inde Goam, Cocinum, relectoque itinere Goam, & Cocinum: ex quo ripam fluuij radens vsque ad promontorium, in sinum subiit Malaccensem, vbi versa prora in Septentiones, rarisque Sinarum quibusdam laterariis insulis, Cangoximam tandem Iaponiæ appulit, Goa miliarium ad quinque millia semotam. Iacto illic in regno Saxum Christianitatis primæ fundamentum, penetravit se in regna Firandi & Suui, cuius Amanguccium princeps est ciuitas; illinc pedes bimestri spatio, Iaponiæ caput Meacum attigit, vbi dies moratus perpaucos, repetita via Amanguccium remeauit; euocatusque in Bungenfense ad Figenfense regnum, post annorum duorum inuicta cum Bonziis, de quibus narrauimus, prælia & Apostolicos sudores, mari se reddidit, & Sancelianam insulam libauit, sed

tempestate abreptus in deuiā, ventorum arbitrio in Mindanaum delatus est, quæ vna est hodie inter Philippinas maximè Australes. Habent gentis illius monumenta Christi cultum sibi ab Xauerio promulgatum. Inde Malacam & Goam reuisens, Malacam postremo nauigauit, Sincapuram frerum, & plagæ Sinenis aliquot insulas, vnde breuem post moram in Sanciano denique constitit, quæ fuit peregrinationum eius meta, ex qua in sedes beatorum quietas euasit. His itineribus, & ea quam tenuit ferie, vitæ annos ferme duodecim exercitos duxit magnus Apostolus, quibus nec Iaios, Aenos, Malaios, nec multas accenso insulas, quòd gnarus licet iis quoque ab eo affusam Euangelij veri lucem, tamen adhuc rescire distincte nequiuimus quo tempore illuc nauigari iungat qui potest tot milliaria, tot terrarum, & maris spatia in certum numerum. Abundè mihi sit dixisse tot itus ac reditus si conferantur in longum ordinem, æquatuos multoties immensitatem maioris circuli quo Geographi terras & maria ambiunt, nec tamen iis in itineribus minus aliquid agebat, & leuius quàm ipsum iter. Quare item in illum scitè cadit, quod se Chrysostomus de Paulo non augendi causa, sed vere professus est dicere. *Omnem quanta est sub cælo regionem quasi volitans circumiit, non simplici labore velut in vacuum itinera percurrens, sed peccatorum spinas pariter euellens, & verbum seminans ubique pietatis, fugans errores, veritatem inducens, ex hominibus angelos faciens, quin imo ipsos homines, quasi ex damnis in Angelos prouehens.* Omnino qui gestis illius attenderit, quot centena hominū millia, sic enim disertè designat in bulla Pontifex, sacro Baptismo expiari, Christi regnum quam latè porrexerit, vix intelliget aliquid temporis ad iter, esse illi reliquum potuisse. De se quidem non semel affirmavit, si locis decem eodem tempore, præsens decuplam dedisset operam, futurum tamen, vt ne illis quidem quæ tunc maximè urgebant satisficere valuisset, verum vnus vt erat, tam multorum explebat vicem; vt quod semel ingenti prodigio, prope Sinas Baptizans gigantis statura comparuit, videatur id illi decem iis annis fuisse perpetuum quibus tot intra & extra Indiam populos sacro fonte purgauit, non proceritate illa semel eius corpori ad ostentum diuinitus adiuncta, sed vastitate animi generosa, & actiuosa vi, quam rebus gerendis æquare nemo absque miraculo sperasset. Iam si Apostolum fieri, constat centies mille infidelibus ad fidem conuertendis, quam multis Xauerius suppar Apostolis fuerit, vel eorum solummodo nomine quos manu propria baptizauit: si vt ipsemet an. 1554. scripsit, decem illi annos addidisset Deus, tantis sanè principiis, in fidei propagatione respondissent progressus non impares; sed residuo sibi non plus triennio, velut prælagus breui, æuis instabat infimis precibus apud Lusitaniæ Regem & Ignatium vt magno numero ad se auxiliarias operas mitterent, spondens fore vt illos omni officio, & obsequio coleret, haberetque seipso cariores: etsi autem velut futuris sæculo superstes cogitationes semper in grandia mitteret, & longinqua; sed festinabat agendo, nihilo segnus quàm minimè crastinum visu-

Hom. 1. de
Laud. Pauli.

rus, fiebatque interdum vt Sanctis laboribus iucundiffimè immerfus
 cibi ad triduum obliuifceretur; lautius illo faginatus quem Petro quon-
 dam cœlum appofuit, cunctantem arcana stimulans adhortatione, *occide,*
& manduca. Habent cupiditæ animorum tam exquisitas in Deo, & visca-
 tas illecebras, vt familiarem cum eo experti confuetudinem agrè ab iis
 auelli fe sinant ad commercia salutis alienæ; fed ab hoc nœuo tam pro-
 cul aberat vir Sanctus, vt iis licet voluptatibus mentis afflueret, haud
 tamen vinciretur, nec abftineretur ab fui laboris, & auxiliij copia cuius
 mortalium, vili, mendicoſ, pueris, prodigè commodanda; vbiuis illius
 operâ animæ fuæ bono aliquis poſceret, volebat ab orando, contemplan-
 & abſtracti ab ſenſibus animi delitijs abſtrahi, adedque ab cœlo, & à Deo
 vt ſuauitates ab eo hauſtas totidem rependeret gaudijs quot ei animas lu-
 craretur: contigitque ſubinde in officij diuini penſitatione, horæ vnus
 recitationem ab eo ſepties abrumpi, & maiori quàm prius iucunditate re-
 ſumptam, promptius iterum, quàm fuiſſet reſumpta intermitteri, Clau-
 dat hunc locum animaduerſio ſanè grauis, nempe à vero abire longius
 qui putent mortales ad Chriſtum à Xauerio traductos, quòd prope abſ-
 que numero fuerint, non fuiſſe ab eo niſi leuidenſè, & obiter, ſuperfi-
 ciaria præparatione ad fidem inſtitutos, ſed ſparſis in caput, aliquot
 aquæ guttis, hoc vno Chriſtianis accenſos: fabulæ, & mera ſomnia,
 pueros, virgines, maritas, viduas, mercenarios, ſeruos, & Dominos, ſuis
 ſeorſum diſtinctos claſſibus, & horis ſeorſum docebat, efficiebatque ſin-
 guli vt clarè non modo perciperent, ſed conteſtarentur etiam clara voce,
 percipere ſe ſigillarim articulos fidei, & officia hominis Chriſtiani. Fin-
 gebat iis peculiari ſtudio magiſtros idoneos, quibus ſuas in eorum infor-
 matione credebat vices; quæcumque forent ad ſalutem credenda neces-
 ſariò, & agenda, ſuæ cuiuſque regionis ſermone vernaculo ab ſe explica-
 ta iis tradebat, patronos idololatriæ Brachmanas, Iogas, & Bonzios fran-
 gebat diſputatione aſſidua, & forti: nec locum mutabat quem ſemel
 Chriſto ſubegiſſet, niſi eius fides tam firmis iam illic radicibus nitere-
 tur, vt ſuſtentare ſe in poſterum per ſe valeret: & vero ex tot neo-
 phytis dempta vrbè Tolo (idque ab breue tempus) non eſt memoriæ
 proditum gentem vllam in damnatos errores recidiſſe, è contrario cer-
 tum eſt, ciuitates & regna, quæ decennio integro poſtquam Dei cultu ini-
 tiata ab Xauerio fuiſſent, nec Sacerdotem viderant, nec peregrinum
 Chriſtianum, tam viuacè tot annos memoria, myſteria fidei; vſuque tam
 ſeruido mores ſeruafſe Chriſtianos, vt ſi pridie tincti forent. Scimus &
 complures in mancipia abductos, fidem Chriſto inuictam tenuiſſe, &
 furentibus incallum ethnicis Dominis vita maluiſſe quam fide cedere.
 Hæc erant animi firmitate quos Xauerius ad Deum conuerterat: quod
 autem ſpectat eorum numerum ſcribunt iudices dicti ad cognoscendum
 de illius ſanctitate, ex communi fama, ſeptingenta millia exceſſiſſe, eaque
 ſolida vſque in præſens pro Chriſto conſtantia: ita quidem illi. Sed
 eius numeri non poſſe ſummam niſi valde incertam iniri certum eſt: nam

et si compertum est, illic eum duodecim, alibi quinque ac viginti, rursus alijs locis etiam quadraginta, & ad centum hominum millia Christo peperisse, (quæ definiuntur non vacillantibus numeris) verum quis diuinando assequatur quam multi fuerint, quos suis tum ipse literis, tum actorum ipsius iuridicæ significant tabula, cum aiunt, die vno, oppidum integrum Christo adiunxisse? cum eum vocem, & brachia rependa toties Baptismi formâ, & aquâ fundenda defecisse? de regno Trauancoris secus mare, constare totum ab eo Christiano cultui mancipatum. Ex Malaiis, Acemis, Iaiis; ex Mindanao, Macazare, ex ignotis vasto Orientali Oceano insulis, in quibus legatione pro Christo functus est, quis dicat quot dona quot menses, quot prædas Christo retulerit? cum memoria superfit vix tenuis iustrasse illum ea loca, & in iis grandia gessisse. Lego passim in actis iuridicis testimonia oculata asserentium nunc P. M. Franciscum vniuersam urbem Sacro fonte lauisse, nunc vniuersam insulam, nunc regnum vniuersum, ex quibus quæ potest subdaci ratio quæ non sit anceps & dubia? quare de illa tanti Apostoli caritate incomparabili, partaque immensis eius laboribus Ecclesiæ gloria, nihil posse videri aut à me scribi, aut ab alijs optari vberius quam quod duo summi Pontifices Greg. X V. & Urbanus V I I. pronuntiant, cum in narranda eius morte hanc vitæ intexunt epitomen. *Demum vir Dei consummato feliciter peregrinationis suæ cursu, fama sanctitatis clarus & bonis operibus plenus, cum ei benedictionem Abrahæ Patriarchæ spiritualiter elargitus esset, ut multarum gentium pater efficeretur, & filios quos Christus Iesu genuerat, super stellas cæli, & super arenam quæ est in litore maris, multiplicatos videret, & ex eis plurimos proprio sanguine laureatos ad cælestia regna præmisisset, Orientalium Indiarum Apostolus, ab vniuersis India regnis, totoque Christiano orbe appellatus, dum aditum Euangelio, in vastissimo Sinarum imperio querebat, assiduus laboribus quos ultra humanas vires pro gloria Dei tolerauerat, confractus, in Insula prope Sinas, ad cælestem gloriam perpetuo cum Deo regnaturus enolauit.*

Apostoli caritas hæcenus enarrata, quàm fecundis, & inexpletis arderet ignibus utcumque spectauimus; quàm industria & solers fuerit, sequitur ut nunc admiremur: nobis enim se primùm obiciunt, ingenti numero ædes Sacræ quas Deo posuit; materia esto, & mole, initio tenues & angustas, parietibus ligneis, tecto stramine ramisque conferto; crecta interius cum altari cruce, & (si quæ conspicua, & insignis) effigie aliqua Deiparæ Virginis ornata: sed inter barbaros, quibus arborum trunci, pro venis marmorum; pro architectis necessitas; templa, & basilicæ videbantur: quodcumque in oppidum; & pagum, conuersione incolarum Christum intulisset, eiusmodi aliquod in eo templum statuebat, & notum in tractu Piscariæ, plus minus pro locis adornatas supra quadraginta dedicasse, itemque in altera regni Trauancoris ora occidenta. Quod si minime daretur, in editiori saltem cliuo, grandem seivntum à publico erigebat crucem, exindeque is locus fiebat incolis sacrosanctus

anctus, & inuiolabilis: vias præterea discursu hominū frequentes, & portū aditus, & colles prospicuos, & vacua littora cōsecrabat, munitabatque crucibus quas præteruehentes nauatā salutarent, & piam aliquam ex iis susciperent cogitationem: porro quas dixi ædes sacræ, haud semper in paupere ac rudi natalis sui iacebant egestate; aucta numero, & religione fidelium pietas, reformabat illas, & decorabat identidem, & æmulo ambitu certabant populi, cuiusnam sacra ædes maximè splenderet, eamque curam à communitatum Rectoribus exigebant. Vt eumque nihilominus, vrbane an rustice vestirentur, par vbiq; illas & eadem Christianorum fides & pietas, magnifice ornabat. Illic quotidie adesse, statas horas precando, canendo, repetendis fidei dogmatis obire: illic angustis priuatis & publicis, diuinam opem implorare; illic suos ægrotos deponere, vnde sapias redibant sani, eratque id ad cō peruagatum, vt venerentur illas etiam ethnici, & hōc propensius quod ex iis vnus fidei odio, & communitatis probro, violatam eius Ecclesiam, pauendi exempli interitu luit: Neque illic solum ædificabat templa S. Pater vbi nouam fundaret Christianitatem, sed quamcumque applicuisset insulam, aut portum, extemporaneum in tractu littoris extruebat templum, vel de ramalibus, & cortinis; vel de nauis ipsius velo, palis aut arboribus quatuor, in modum tentorij explicato, quod nauas, vectores, mercatores caperet ad sacra obetunda, audiendumque Dei verbum.

In cuius dispensatione, altera verlabatur caritatis eius exquisita industria, sibi enim statuto in dicendi regulam auditore, vt in vicis aut vrbibus; Christianis veteribus aut nouis concionabatur; ita se illorum attemperabat conditionibus, vbiq; tamen & apud omnes Deum spirans, & ignem quo æstiuabat interius, vultu prodens. Fuit cum tot millibus Indorum obsideretur ad audiendum vt cogeretur arbores habere propulcitis, quo videri ab omnibus, & audiri posset: felicitatem beatorum, & damnatorum æternos cruciatūs (quod vnum ferme tractabat argumentum) representabat imaginibus tam viuīs, vt cum desisset, concurrerent ad eum Barbari cum fletu, stringerentque amplexibus, vociferantes, magnum esse, ac verum Christianorum Deum, imo & conciones identidem, ipso quoque hortante, interpellarent contestatione, quas sublatis, & in cruce ad pectus reductis brachiis, affirmabant se Christo credere, execrabantur idolatriam, & idola, spondebant se vitæ potius sermone vt consuesse, iis quos alloqueretur accommodo; rudi, barbaro, pedestri, culto, prout esset auditor qui adstabat, sic vt mancipia & indigenas docens, qui ex vsu cum Lusitanis perpetuo, illorum vocabula in natiuam linguam ineptè, ac perperam derorquent, easdem cum ipsis vsurparet voces, eodemque efferret sono, tum vt perciperetur ab iis cōtius, tum vt iis esset velut vnus ex iis acceptior, quod ei tam bellè ex animi sententia processit, vt vsque ab Iaponia socios in India moneret, diuersitati auditorum sermonem quoque variè aptarent. Pridem vero edoctus

63

Prædicatio

Xau.

edoctus verbis Dei sementem nunquam ab se mitti euandam, sed semper aliquo excipi, boni cordis, & optimi solo: nullum opportune importunè labi tempus sinebat eius faciendæ; in nauibus ad malum; in urbibus, ad forum; in vicis ad compita, vbicumque vidisset otiosam coronam, insinuabat sese, sua illa iucunda, & mihi comitate, interrogatosque *qui sunt hi sermones quos conferis ad inuicem?* ex caducis quæ tractarent, & triuialibus, ad salutaria & diuina tollebat; in illis denique veritatis Euangelicæ æternis fundamentis tantum reponebat, vt perfectionem in Sinas suam crederet fructuosam, (tamen quod illi omnes occinebant,) primo statim appullu coniciendus esset in vincula: versabat iam animo, Socios carceris, de Christo dicentem habiturum se illic auditores; eorum aliquem, iure, aut casu inde lapsum, vulgaturum facile quæ audisset noua; accursuros ad ea audientia, & exploranda literatos, pruritu nimirum curiosissimo quo laborant religionum externarum, eoque præcipue tempore, quo summus Imperator, indagatores sectarum varianum quaqua versum misisset, per hos tandem fortassis agnitionem veri Dei, Pachinensem aulam, Regique aures subituram. Sic ille futura digerebat. Verum de ratione prædicandi, cui illigatus est quotidiana quoque vitæ ordo mirabilis, recitandum est testimonium Ioannis Arriagæ, qui cum illo Goam ex Lusitania nauigauit; vixit cum eodem Meliapore & Malaca, amicus in paucis, vtque se nominat, familiaris eius discipulus, [hæc, inquit, serie labores suos frugiferos P. Xauerius in Comorino promontorio contexebat. Expletis sub lucem canonicis præciibus, iubebat vnum ex pueris crucem sibi præferre; percurrerebat cum eo vicos, requiritans, æquis vbiuis illic infans sacro Baptismate, æquis confessione lustrandus ægrotus, & cui mortuo parentandum? vbi quid istorum occurrisset, sursum manus, & oculos tollens, magna voce, ac velut concionabundas, fidei Symbolum, & decalogi præcepta recitabat, coactoque ad vocem populo tingebat, aures dabat confitentibus, ægrotis, & iis alleuandis Euangelium legebat; denique mortuos efferebat, inuabatque illos apud Deum precatione benè longa, erat hic ipsi ad vsque meridiem rerum ordo; inter quas vnus ex eius discipulis aliquis collectos pueros sacris imbebat rudimentis; quos ille ex publico festus, iterato labore examinabat de penso discendi, quid quisque in eo profecisset: post hæc tantisper interqui escere hoc est recipere halitum orando, tum refecto modicè corpore, personam illico mutare & iudex effectus controuersiarum, litigantes inter se amica pacè componere; sub serum diei, primisque sub inde tenebris, incolarum captare circulos, & in eum qui esset frequentior sese immittere, verbaque ad illos improuisus de Deo facere, si quem autem è suis neophytis vexaret Lusitanus, aut ethnicus defensor vehemens obstare vexantibus, & ab neophytorum libertate, bonisque iniuriam propulsare: festis diebus populum vniuersum in templum vocare, aut si veterent templi angustia, sub capax ramale, vbi ex edito ad eos concionabatur, & Malabarico illorum sermone mysteria fidei exponeret;

Exculto

Exculto his studiis oppido, pergebat ad aliud; pedes semper, plerumque nudipes; nec si quando perpeffionibus, vel immodica fatigatione agrotallet, aliam volebat medicinam præter libri alicuius pij lectionem.]

Huc usque Ariaga, fuit alia eius solertia, ut quò voce nequibat, stylo pertingeret; ubi per se, absens concionari non poterat, id per alios præstaret. Eam in rem multas elucubrauit Institutiones Christianæ fidei, ac vitæ; breuius, fufius, pro conditione vel nouitiorum vel prouectiorum, sua quamque regionis erudiendæ lingua, easque magistris quos sibi substituisset in cura populi tradidit: ea per hebdomadam sæpius, tamdiu publicè legebantur, dum iterandi crebritate, hærent audientibus, tenerentque illarum nunquam obliterandam memoriam: in iis pueri discabant legere, quibus ad hoc ipsum, opusculum edidit lingua Indorum maxime vulgari. Earum aliqua institutionum præsertim vna copiosius diffusa, complectebatur decem capitibus, ab Adami lapsu, ad Apostolorum prædicationem, quæ essent memoratu dignissima, interiectis ad mores egregiis documentis, hanc ut Indis illis agrestibus veniret gratior, & facilius disceretur, rithmis condiderat poëticis, quo factum ut ab iis deinceps cum voluptate cantaretur. Experimento enim compererat ad erudiendam plebem quantum interesset, Sacras preces, & fidei arcana in cantus simplices redigi, sic ab neophytis cantiones abstulit quibus ante Baptismum assuerant, factumque sensim, ut totus Malabaris, & Piscariæ tractus maritimus, & syluæ Molucenses (quod ipsi qui audierant testantur) nocturnis diurnisque cantibus barbarorum sonarent, virorum, mulierum, puerorum, domi foris, in agris, in nauibus, in piscatione, *Pater, Ave, Credo, Decalogum, mysteria fidei* alacritate mira canentium, non sine pudore salutarum Christianorum veterum ex Europa, quæ S. Pater suo quibusque neophytis idiomate, rithmis idoneis dictarat, atque has indiscriminatim vniuersorum bono Xauerij caritas, artes adhibuit.

Perculiares sunt alia magisque insignes, quarum primaria hæc fuit, ut præcipuos conatus verteret, ad subiiciendos Regi regum ethnicos principes, tum quod esset Christo gloriosum vertices coronatos, & mundi Dominos, vltro eius pedibus aduolui; tum quod in regibus regna illorum integra; in dynastis totas crucis imperio, illorum prouincias manciparet. Qua excelitate capacis animi vir sanctus, Maurum Tranancoris; ethnicos duos Zeilani reges; Piscariæ Sarrapas; Saxumæ, Amanguccij, & Bungi reges aggressus est, & Euangelij machinis valide impugnavit; tentauit & Voum, magnum illum Meaci principem quamuis autem extra spem fermè esset, belluinam illam principum tum Maurorum tum ethnicorum licentiam, circumscribere lineis Christiani pudoris, cum domi centum, foris quot immanis libido suafisset, vxores alerent, haud tamen commisit diuina bonitas, serui sui, contentiones aduersus hanc pestem exire cassas atque inutiles, duas enim principis sorores, & Cacilis Arij Moluci Regis duos ex fratre filiolos, baptizauit; & cordatam illam sapientemque Mauram Neachilen, Regum Tidorensis filiam, vxorem

64

Lucubrat.
Xau.

65

Reges Xau.
ad Christum
conuer.

T t

vxorem

vxorem Teruatensis, Christo similiter adiunxit; & Reges Nuliagri, & Vlates, insularum Amboino affinitum, cum eorum populis Ecclesiae addidit; & propiorem Molucis, tota cum Insula Rosolao illius toparcham, cui suam Francisci imposuit nomen, & de Saraceno, vel ethnico, fecit tam serium, fortemque Christianum, ut profiteretur, si orbis vniuersus, nedum finitimi quibus vndique cingebatur Mahametani reges, tentaret armis fidem reuellere, quam P. Xaverius sibi altè defixerat, frustra fore omnes mortalium conatus, quod Petrus Martinez Lusitanus ex eo audisse retulit. De Rege vero Maldiuarum habent tabulae publicae ex testimonio Petri Principis ipsius filij, fuisse à S. P. Francisco ad fidem perductum, initiatum vitali lauacro, & Manuelis nomine insignitum: habent quoque de Rege Celebis insulae (quam alij Macarem vocitant) fuisse ab S. Apostolo cum fratre principe, multisque clientibus baptizatum, cum germano ipsius, quod ex eius filia Leonora auditum saepius docet iisdem ex actis Ioannae de Mello testificatio. Sic Deo placitum ut quae illum insula mouerat ad tentandum australem Oceanum, eius licet nouis rationibus deinde, ad praedicandum Molucensibus interuersi; laboribus tamen postea frueretur, quorum ideo praetermissa est à me distincta narratio, cum eius itinera, & Molucensem expeditionem libro secundo describerem, quod nihil reperissem de iis expressius quam quod ea quam dixi regis lilia significauerat. Subdidisse alios etiam Christo reges, & baptismi sacrasse caractere certum est, de quibus etsi sigillatim, silent acta, & tabulae quod lapsu annorum interciderent eorum nomina, sed confirmat fides summorum Pontificum dum aiunt. *Multi illarum nationum Reges, & Magni principes, ingenti cum fidei nostrae emolumento, suau Christi iugo colla subdiderunt.*

66

Omnibus omnia quam mirabiliter fieret.

Restat nunc illam explicemus solertiae partem quam in reuocandis ad frugem perditis, Xaverij caritas mirabiliter occupauit; de qua forte non nemo absurdum putauerit, si dicam ab eo haud paulo validius agendi comitate, & suauitate amabili expugnatos, quam auctoritatis pondere, quae illi apud omnes & virtutum exemplis, & miraculorum reuerentia parta erat; adiungebat se promiscue omnibus familiari consuetudine: sed vsu magis domestico, cum iis qui pessime animo laborarent: dissimulabat nosse, cuius essent farinae, impudici, homicidae, adulteri, foeneratores, exsecratores diuinorum, & si quid detestabilis, ut copularet eos sibi affectu beneuolo, qui primus illi erat, ad inuadendos non multo post, sanandosque illorum animos, accessus: somniant ferè qui arma profitentur, se à pietate, & Christianis officiis immunes, verum inter Indos vitam agebant in omni licentia dissolutissimam, eorum se tamen inuito mori accommodabat Sanctus, vltro ad multa caecutiens & surdus, quae inueterata illorum effutiebant improbitas, ne illos ab se auerteret, velut ab censore potius quam contubernali. Quaedam ex ipsis factu procliuia, interdum perebat, quanquam iis minimum egeret, sed opinionem fiduciae suae constare illis volens; deferebat vero etiam non rogatus alia commodi grauioris, dolens apud illos, quod se pro externo magis quam amico haberent

berent. Erant ipsi quandoque calcei dissuta cute tam laceri vix vt pedi hærerent, optabat miles nouos ei donare, habiturus non paruum gratiam si eos admitteret; ergo illos denique proferentem, & beneficium excusatione præuia ornantem, quod essent aluta non religiosa, sed crocea; excepit Xauerius hilaris, multumque gestiens, & lepidum inquit, plane commentus es, vt offerendis calceis amicum obstringeres, coloris nomine calceos retineres? statimque calceos induit, & viden vt pedi concinne adhærent? nec dedecet, vt etiam ipse non incompositus, in militari calceamento compaream? vltus iis calceis tamdiu, quoad commilitones eorum aspectu conciperent, quanti faceret quæ ipsorum erant, rogauit militem vt pateretur nigro tingi, ne cum in terram excendisset exhiberetur à pueris. Nauium ex Collegiis in longinqua conscendens præter breuiarium, castulam lineam seu superpellicum, & supellectilis factæ sarcinulam, nihil secum portabat; de necessariis ad victum prorsus nihil: classiarum milites quibuscum vehebatur, loturo subuculam commodabant per vices tantisper detritum ex suis indusium; ita suam vna leuabat paupertatem, & eorum sibi conciliabat benevolentiam, ad hæc in contubernia se dabat, inuitabatque se vltro cum iis ad mensam, non grauis, & tetricus conuiuia, sed lepidus atque omnium horarum, & condiebat escas sermone iucundo, & hilari, quo illis suauius maledicos, & obscenos subtraheret, quibus alioqui absente illo fuerant indulturi. Fallunt vt plurimum vectores otiosi longa tædia navigationum vno ludo, vnum illis hoc opus, quo vitam cum tempore ablumant. Notatis igitur vir sanctus qui essent maxime rixosi, & irritabiles, iis potissimum ad latus assidere; offensam præferre, si aduentante se occultarent folia, vel tesseras; non ignorare se quid iis liceret, religiosos quid deceret; non posse illos Monachorum ritu precari perpetuo, ludo militibus haudquaquam interdictum; sed rixis, fraudibus, & contumeliosis in Deum vocibus. Sic ipsi repetito alacriter ludo partes committere, condiciones ferre, ludere, ipsomet Xauerio iudice controuersiarum quæ inter ludentes nascerentur, demum absque Dei offensa transigi ludus insons; quem ex eo quæstum, aucupabatur quidem B. Apostolus, sed ex illa omni meditatißima domestica cum iis familiaritatis arte, assequabatur aliquid longè præstantius, solus enim exinde cum solis, iniecto vt erat solitus de bello, vel aliis ipsorum rebus colloquio, efficiebat sensim vt se ipsi subirent, & introspicerent, statu quam viuerent deplorando, & lamentabili; loco ad inferos quam præcipiti penderent, & lubrico, inter pericula belli, & maris perpetua, mortisque tam perhorrescenda quam esset illorū inuisa Deo, & superis vita: quibus monitis confirmant qui coram spectauerant complures adiecisse animum ad vitam religiosorum ordinum, nedum ad probè Christianam, quod in istiusmodi genere petulantia militaris, possit instar prodigij censeri. Nec dissimiliter idem cum mercatoribus factitabat, qui & ipsi in hæc ima incurui, & infossi, agrè vnquam attollunt oculos, in sublimes illas, immortalesque diuitias

quibus obtinendis si darent contentionum suarum inanium partem millesimam, computarentur inter Sanctos: at illas miseri, orbe plus medio per sævas tempestates & innumerabiles ærumnas circum nauigato, vident sæpius leui flatu subuerti, aut saxo allifas frangi forberique cum bonis, & vita, ipsaque non raro anima infelici. Horum igitur personam sibi pariter induebat, studebat emolumentis, nauibus bene precabatur, interrogabatque sollicitè, & crebro de illarum cursu perinde vt cum iis negotiorum societate neceretur. Verum inter illos de commerciis, portibus, mercibus, vendendis, emendis, lucrorum accessionibus dum fabularetur, & fauente aura desideriis eorum velificaretur, flectebat callidè in diuersa cursum, iubebatque illas quibus æstuabant quæstuosas curas, cum cœlestibus conferre; fluxas opes ex luto, & sanic concretas, cum æternis illis, quarum summa par Deo atque ipsemet Deus, at nos animæ viles inquiebat, prærogatiuâ magnificentiæ condecoramus caduca, & puerilia hæc bona; illorum possessione supercilium tollimus, iactura prosternimur, quasi desperabundi meliorum, ac velut nihil restet nostris conatibus & periculis dignius, præter argentum Iaponiæ, Sinarum serica, & aromata Molucarum. His ille, adiuncta illa Christi sibi familiarissima & ineluctabili phalarica, *quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, anima vero sue detrimentum patiatur?* multorum perfregit animos, Deoque expugnauit, fuitque in iis qui nauim ac merces venderet distractisque in pauperes pretiis religiosam iis paupertatem, vitamque coëmeret. Certè magnam hinc cepit diligentiam suam fructum, quod eorum permultos fecit in Deum valdè liberales: cum enim assidue occurfarent puellæ nundinarij pudoris, ad honestatem reuocandæ; habebat paratam apud illos semper dotem idoneam qua ipsas pudice elocaret. Iam suis Neophytis quam se gratum præberet, atque affabilem, vt eo sui amoris vinculo, Christo illos adstringeret fortius, nec pigeret illos susceptæ legis, patet ex iis non obscurè quæ illorum bono parens optimus & egit, & pertulit: ferebat mirè patienter mores illorum insulsos, & Barbaros, iisque se ex parte conformem exhibebat, vt suorum partem iis imprimeret. Sed præ omnibus cauebat ne quid ab iis maius exigeret, quàm quod posset ab hominibus diu facinorosis, seclerique incoctis, post conversionem illico præstari. Quod autem plurimum valdè inopes essent, Parauai potissimum & Comorinenses piscatores, exorauit iis primum ab India Præfecto, post etiam ab Rege Lusitanæ Ioanne tributum annum condonati quod extorquebatur ex iis admodum seuerè, insudauit quoque magnopere, tum vt arma regum affinium ab iis defenderet, quæ religionis odio illis intentabant; tum auaritiâ ministrotum, vnius præcipue a quo tyrannicè vexabantur. Indiarum præfectis hic persuaserat, vt iis domandis regis nomine conflarent exercitum, præfectos Xaverius regis metu ab eo deterruit, minatus ad Regem daturum de ipsis literas, & ad Principem Cardinalem Sacrorum Præsidentem quæsitorem, tanquam de intestinis fidei hostibus & impiorum supplicio plectendis. Nanc resumpta tantisper (facit enim ad ea quæ sequentur) arte illa, adiungendi sibi

sibi animos perditorum, ut eorum lucrifaceret salutem, audiamus de illa quid tradat Laurentius Figuererius, qui & Sanctum norat, & exploraue- rat, [Consuetudo, inquit, vsusque domesticus P. M. Francisci, tam erat simplex & demissus, tam vera sui abiectioe humilis, ut esset nemini vnquam grauis; domi quilibet, & sortis quamlibet tenuis, qualicumque animam de causa eum libere adibat, nullo scrupulo inurbanitatis: quas ne- ctebat eum quouis hominum genere necessitudines, fructus illi tulere vberrimos conuersarum ad Deum animarum; nam ut quem nouerat feeleratiorem, eod in eum versabat penitius, exhibebat se illi magis comem vesebatur cum illo versabaturque familiarius; ac ne percelsi quidem initio illorum flagitiis videbatur multo minus ea exhorretere, & abomi- nari: ut aurem semel, eos sibi obsequiis & comitate addixerat tum vero exerta qua loquens pollebat sanctimoniam efficacitate, mutabat omnino in alios quam prius fuerant, & ceno ereptos vitiorum, transformabat non modo in hostes & ofores antea vitæ, sed in cultores virtutis Christianæ, tam sibi dissimiles ut dignosci vix possent. Quod tam suaui- ter conficiebat & paccate, vix ut hoc ipsimet aduerterent, nec auditus sit vnquam quisquam de illo dolere aut queri. Præter hæc, eius autho- ritas, & cum sui contemptu magnificentia; eius erant ponderis apud omnes, nemo ut poscenti, negare aliquid sustineret, sic vbiuis degeret, quocumque isset, Dei obsequio, & amore implebat omnia; vbiique ani- mas illi asserebat, ardore enim diuini Spiritus quo flagrabat; suauitati morum affabili eiusque viuendi exemplis insignibus, obisti non poterat] Hæc Figuererius, quod inter alia fuit maxime luculentum, cum de con- fessione ferat, & fideli, nescio quem interpellare aggressus est qua mul- tos iam annos caruerat. Nam hic pium momentis consilium reiecit tunc obstinatius; sed hanc postmodum repulsam tantopere doluit, ut nec cibi, nec somni, partem vllam prius admitteret, quam multis cum lacrimis ad Sancti pedes accederet, audiri que ab eo de vitæ criminibus flagitaret. De- nique ut testatur flens quidam in illius actis, complectebatur omnes fa- miliari vsu, & omnes efficiebat Sanctos. Hac tamen facili, & sancte versatili consuetudine, qua se militibus militem, nautam nautis, & om- nibus omnia fingebat, multorum iudicia in transuersum iere, inspectu superficiali delusa. in iis Iacobus Noromnius, nobilis Lusitanus, qui cum eius videndi desiderio teneretur de quo fama pridem acceperat, con- tigit eadem quadremi ut fortè cum illo veheretur: Portu mox egressus de illo inquit, monstratur ipsi, sed longè alius ab eo quem mente fabri- carat, expectabat (quod solent qui saporem non norunt purgatissimæ vir- tutis) hominem cælo lapsum; sua sanctimonia innolurum, siue in cor- pore siue extra corpus, ignarum: siue cibo, & potu, & verbis, nec se in publicum nisi ad edenda miracula, & conciones nunquam prius auditas proferentem, at ecce videt ludentem scacchiis cum gregario milite fortè nauis totus nequissimo, qua re plurimum conturbatus, versusque ad eius iudicem. Hic cine, ait, ille sanctus: absit hoc de illo sentiam; Clericum

magis de triuio arbitret; nec Petri Castrij cognati sui mira de Xauerio narrantis, & grandia, vllis sermonibus se. fuit Noronius ab ea opinione dimoueri, quod identidem inuestigans, reperiret sanctum modo nautica cum turba, nunc cum militibus otiose loquentem. Deuenerant ad fauces fluminis in ora Malabarum, exscenderantque ad aquationem; & Xauerius in syluam, quæ ripæ confita, se solus abdidit; quod conspicatus Noronius qui magis inspector quam venerator Sancto immincbar, mitatusque, quid esset quamobrem se illuc penetraret, pone indagatorem seruum sequi iussit, & sibi quicquid in eo deprehendisset renuntiare diligenter; inuentum post multos circuitus, quæ sylua densior, videt seruus inter spissa latere virgulta, nixumque genibus, ardenti ore, defixis in cælum, absque vlllo motu luminibus, pendere in aëre: ex templo ad herum recurrens, vrget veniat ipsemet, & fiat eius quod compererat spectator, festinat Noronius & cum eo non pauci curiositatis eiusdem comites, contemplantur sublimem, & extra se positum, quamdiu, & quàm proximè libuit, ipso nec eorum, nec sui tum conscio, intellexitque demum vir nobilis non esse presbyterum vt somniauerat triuiale, sed tanto sanctiorem quanto ipse iudex fuisset iniquior, & in nauis quidem Apostolum, extra nauim Angelis supparem, ex coque apud se in posterum precium illi suum dedit, ex quo illum antea spreuerat. Multum ab hoc diuersus aliorum, etiam ethnicorum sensus qui morum, ac vitæ candorem mirati, cum tanta iunctum comitate, asperitatem erga se constantem & duram; cum humanitate in alios, prosequabantur illum pari amore, & obseruantia, quasi hominem, vt aiebant, de cælo missum. Vulgo Iapones dicitabant posse absque radio, & lassitudine cum sancto Bonzio terram percurri vniuersam. Nempe ad illorum curiosa ingenia sese accomodans metiebatur cum iis cælum, motusque & ordines stellarum, defectus Lunæ ac Solis causalque illorum, iis exponebat; ventorum ortus, fulmina, grandines, concretiones niuium, & talia nondum iis audita diserebat; verum aliquo semper interiecto, de potentia conditoris de prouidentia orbem moderante, de vero Dei cultu, quibus audiendis suspensos tenebat incredibili voluptate.

Et hætenus quidem à me descripta est magni Apostoli amabilitas potius, quam illius fructus, & emolumenta, conuersiones videlicet auersorum à Deo, & omni salute mortalium. Paucas hic ad plurium speciem memoro, ex tenaci omnes, & bithuminosa palude, propeque inextricabili, hoc est infana voluptate. Nam in tanta palam thorum licentiâ; diuersitate conuenatum peregrina; conditionibus negotiatorum militum, ministrorum; amantate cæli, ac soli tam benigna, & molli, tot præquam inter Europeos diuitiis, atque delitiis, dominari lasciuiam in India quam alibi turpius & impudentius non putem mihi pluribus probandum: sed in extrahendis, euoluendisque ex lacu illo fædo & piceo capillorum tenuis depressis hominibus, dici non potest Magni Xauerij quanta dexteritas, quàm potens & multiplex felicitas fuerit. Prima illi
ad

ad hoc, & rata lex fuit, demereri sibi concubenarios partim officiis, partim fingificatione benevolentia; imo & pellicum ipsarum amicitiam aucupari; mirumque, sat scio, videbitur hominem Virginem, & Angelici candoris propudiosas feminas adeo non abhoruisse, ut ea ipsius fiducia plurimum niterentur, vterenturque illius patrocino apud viros, ad impetrandas vestes, siue alias nugas mundi muliebris quas seipsis diffusa, per se poscere non auderent: & nullo suspitionis laeuae indicio vir sanctus, sed velut plenissime persuasus, vxores esse veras si liberae; castas vero si feruae, intercessor pro illis apud earum amafios accedebat; nec parui pendebat, si amborum sibi pararet fiduciam, habereturque pro ingenue simplici, fuci omnis experte, nec obseruantius oculato.

Conueniebat interdum istiusmodi genus, & forte infantem illic videns, ex vetitis domini qui, cum loquebatur, amoribus susceptum blandiebatur illi miris modis, tollebat in brachia, deosculabatur, arridebat, ac demum quaerebat ubi mater? prodeuntemque accipiebat iis titulis & honore qui matrem familias & vxorem legitimam decerent, laudabat illi filiolum, formosum, & venustum; monebat Dei esse munus; haud minori fortunae, quam felicitati perpetuae, & gloriae natum, educaret illum tam sedula & Christiana cura, ne tanto bono excideret, sed esset cum illo aeternum beata; & haec interpungebat paucis sed aculeatis de bonorum praemiis & supplicio damnatorum, tum redire ad pueri laudes, auspiciam fortem vtriusque parentis, tam caro pignore, commendare, abiens denique confixis vitali stimulo infelicium animis, vtriusque secum benevolentiam referre, amplamque copiam quoties luberet redeundi, securus se semper optato rediturnum: tendebat dissimulanter hos laqueos venator industrius intentus in praedam ut postconseruat, opportunè stringendam: imo ille quandoque solus eius familiaris, & beneuolus aditus, arte quauis alia omissa, praeter comem, & ingenuam, amabilitatem, quae quod scirent omnes videbatur nescire, & caecutire ad ea quibus offendebantur omnium oculi; is, inquam, aditus, saepe illi subdebat proteruos in suis flagitiis homines, quos forte vis nulla grauior flexillet. Degebat Meliapore nobilis ex Europa locupletissimus, & si quis alius vrbauitate mira liberalis; sed vsque adeo infatuatus insanis amoribus, ut proiecto pudore, videretur iis gloriari, sibi que splendori vertere, quod publica execratione damnabatur: illum Xauerius pro solenni suo cum sibi arcta necessitudine copulasset, adire statuit, eique ad mensam cum sua discumbenti, improuulus, sed ex proposito adstetit, & salutato perhumaniter vtrique arridens, adsum, inquit, Domini mei hac hora non temerè, sed quia nullus negotio quod ago, articulus aptior, est porro negotium quod fero non aliud nisi vobiscum ut prandeam, ecquid supererunt quae edam aliqua saltem mensae analecta? pregensque alia intulit auditu iucunda minimeque suspecta captati ab eo temporis ad reprehendendum vtrumque idonei, ne accingerentur ad defensionem; hic vero nobilis, quod ex decore aliud non liceret, prolixè sibi, eius

inter

67

Conuersiones
singulares af-
fabilitate
Xan peractae.

interuentum gratulari, laudare gratiam; dolere quod deprehenderet imparatum, nec posset ab se tunc nisi nimium familiariter haberi, præterque morem suum; ponitur sedes, inferuntur cibi, vrbaniſſimè vtrique fabula luditur, re autem ipsa, nobilis virum Sanctum leucas centum abesse, sexcentas femina optasset, quòd malè metuerent aliquam ab eo acerbam obiurgationem: at is eò comior atque humanior, quòd hæc in eorum animis diuinabat, edebatque non minus auidè quam si nunquam gustasset tam grati saporis, & exquisiti cibum: sermones principi o lepidi; postea de diuinis, sed quammaxime suauès; de illa quæ, qua conditione, vita cuiusmodi, quàm atroces in ea pœnæ improbos manerent, ne verbum quidem. Sublatis ad extremum mensis, & actis vtrique prandij gratis Xauerius abscedit. Tunc vero Nobilis ad introspectanda illius consilia minimè obtusus mirari primùm vehementer, deinde confundi, & erubescere, vinci denique illa tam amœna sapientique caritate; sed multo fortius diuino spiritu pectus illius animante. Surgit absque mora, & Xauerium requirit; inuento ad genua procidit, vitamque omnem ex hominibus sacra, & detestatione acerrima scelerum, apud eum retexit; nouo illo quem Sanctus solebat pœnitentibus nouis influere animi robore confirmatus, sociam criminis domo pellit, ac Meliapore deinceps quantæ offensionis publicè fuerat; tantum probitatis, & honestatis exemplo profuit. Haud minus hæc ipsi ex animo Malacæ processit industria, tametsi prandentibus non superuenerit flagitij sociis, proripiente se inde pellice, cum ex seruo audisset Xauerium in scalis adesse. Assecutus est fugacem Xauerius, licet minimè insecutus: nam humanissime resalutatus à Domino rogatusque secum, quando & tempori, & optatus venisset, assidere, sedem vacuam vidit, petiitque quod belle nouerat, cuius esset sedes, quisue numero deesset, nec acquieuit Domino expediens se confictis ambagibus, placidèque alludens amici fiducia venisse, vt mensa illius semel frueretur, verum ea mente, ne quem ab ea expelleret, proin qui accubeurat, locum repeteret, se bonis auibus domumni famem integram referre; assurgebatque ad discessum, cum à Domino sistitur nec ferente notam inurbanitatis ex eo sibi adhæsuram, nec opinionem hominis rei, tacitè confitentis se domi habere quod puderet videri: reuocatur, adestque flagitiosi thori improba socias, modesta grauisque specie, excusat se incompositam, & capillitio sat confuso non autam oculos subire, id se ipsius reuerentiæ debuisse; cæterum apud se, importunissimum hospitem diris omnibus deuouens, suo loco resedit nec tamen epulata est vnquam salubrius; nondum finem edendi fecerant, cum Xauerius diuina illa vi qua Dei Spiritus dicentem inflammabat, homini persuasit, quando tulisset iam ex ea liberos, duceret in vxorem, quod tunc mutuo ab iis assensu præstitum, solenni postea Ecclesiæ rita peractum est. Lepidius etiam eodem ex cenomercatorem euoluit in quadam insula Simis contigua, in eum cum forte incidisset; post amicissimam salutationem queri cœpit per iocum, quod in omnes amicos mensæ suæ liberaliter prodi

prodigus, ne semel quidem, ac velut miraculo, se vocasset, argum-
 to nimium euidenti non haberi pro amico; non abstuturum tamen,
 venturumque etiam inuocatum, si minus amicitia, paupertatis sal-
 tem titulo ac iure, & experturum an valeret panem sibi dimidium
 negare; cui mercator, nunquam tantum ausus sperare, valde serio res-
 pondit si dignaretur mensam suam cohonestare tam desiderato accubitu,
 habiturum se pro incomparabili gratia, fore se P. M. Francisco conuiuia
 felicem; se, & quid non? promittit Sanctus, quod cupide optabat, dies
 condicitur, obiturque laute ac splendide, sed in ea ciborum profusa, &
 magnifica copia, nihil ita laudabat Xauerius, vt condimentorum appa-
 ratum, quibus nihil se vsquam aiebat probasse suauius, pergebatque por-
 ro bene fausteque precari manibus quæ mirabili sapore illas epulas con-
 diuissent. Gaudebat his laudibus vir bonus, concinnata ab Sancto exitum
 fabulæ ignorans. Expleto prandio actisque mercatori humanissimis gra-
 tiis, ne coquulam quidem, escarum tam lautam artificem omitti voluit,
 quin illi etiam se grati præberet. Prodit ergo Iapionensis mulier insulso
 fati habitu & ore, professione Christiana, duplici emptu serua, & libi-
 dinis, & argenti, laudes iterat Sanctus apparatusissimi prandij, coquæ peri-
 tiam commendat, hortatur ad omnem operam rei domesticæ strenuè
 nauandam, hero illam seruire, qui esset laborem rebus suis impensum,
 supra quam crederet repensurus: cum his, vltius abstinens, discedit; sed
 aliquanto post casu in eundem cum incideret mercatorem, post varia vt sit
 vrbianitatis vicissim obsequia, de illa item serua rogat, tam docta prandij
 coquula, quid factum? & satin salua? respondet homo minime suspicax,
 saluam; at infert Xauerius, quam vellem ipsi nuperum illud tam lautum,
 & exquisitæ ganæ prandium mercede aliqua condigna reponere? sed cū
 sum mendico pauperior, nisi de tuo præstare id nequeo; quod ex te, si non
 sum molestus libenter petiero. Hic sua omnia, seque adeo mercator, cum
 Patri Francisco non magis prolixè quam sincere deferret. Ergo ait vir
 Sanctus, qui hunc articulum pridem callide venabatur; tu seruæ liberta-
 tem, ego maritum illi dabo (in promptu scilicet habebat qui eam duce-
 ret) hinc vestrum vtrique melius animo futurum, & hoc tuæ Deus erga
 me beneficentiæ pretium referet, animæ videlicet salutem, quam ven-
 di carius non arbitrare, si mancipij pretio illam emas, quibus tan-
 dem respexit mercator quò procul, & primitus collineasset Sanctus
 pater, sua illa prandij aucupatione, & condimentorum encomiis,
 & laude coquulæ, nempe vt ab se atque domo blandam pestem so-
 letter abigeret, vnaque ambos saluti ac Deo lucraretur. Qua viri
 Dei caritate vehementer commotus, absque vlla mora, seruam ei li-
 beram tradidit, ipse marito nuprum dedit. Ferit animos insolentiâ con-
 silij grauius quod subdo, in auellendis à Sinenfi mercatore duabus pellici-
 bus: non solum sibi apud illum cœnam vltro poposcit; verum etiam quod
 nox esset, lectulum ad quietem; deductus quin etiam à mercatore in con-
 clauæ, rogauit alteram ex duabus puellis ad se mitti, vtram maluisset:

quo supra quam possit attonitus mercator, obsequutus est nihilominus petenti, explorans interea pro foribus quo res euaderet: nec enim Sanctum decere videbatur ea petitio, nec persuadere sibi de illo poterat quod à fama & vita quam profitebatur tantopere abhorreret; verum haud diu anceps hæsit; vidit admotis ad rimas oculis Sanctum Patrem correpta quam secum gerebat catena, in seipsum sæuire, & eruenta flagellatione, humeros laniare; aliam deinde catenam puellæ proferre sanguinolento spectaculo stupefactæ; hortarique tantundem in seipsam, & pro se aude-
ret, quantum ipse pro illa tunc ageret, sic miserturum illius Deum, effecturumque ut sui deinceps conscientia flagitiosa vitæ abominaretur fœdita-
tē, & perhorresceret discrimen. His dictis plagas repetere, & ferrea gran-
dine innocens corpus conserpere. Quid illa egerit proditum non inueni.
At Xaverij votis rei euentus cumulatissimè respondit, ictus animo peni-
tūs marcor & conclaue ingressus, Xaverij brachium vbertim flens in-
hibet, & hæc, ait mihi ó Pater debetur catena; sic decet me sanguinem
spargere, reum sanguinis duarum quas perdo animarum. Verum huc-
usque insanitum in eatum ac meam penitentiæ, exin me atque illas emen-
dationi tuæ integrè permitto. Puellis Xaverius in tutum depositis, mer-
catorem, illasque pariter penitentiæ constantis, & Christianæ pietatis
opportuno præsidio egregie munivit. Obrueret copia, si vellem omnia
percensere, quæ in huiusmodi argumento habent aliquid singulare; cum
etsi sunt ingenti numero, lætos semper, & lepidos exitus fortiantur. Nam
si erant formæ proletariæ, ac vilis pellices, multoque pronius si vultu
maurico, & deformi ut ferme sunt Indæ, traducebat illas apud amafios, &
demirans quærebat, quibusnam ab inferis tam triste dæmonium effodis-
sent? & potes, aiebat, eius ferre aspectum? tuis nempe amoribus digna
tibi videtur tam turpis hæc larva? tuo quod peius est digna interitu, &
pro qua contendas iacturam animæ facere; si minus, quod debes, ut
Christianus, ut voluptarius hoc monstrum abige, quid tute hæc tute tho-
rum tuum descendas? pariet tibi monstra quorum te pudeat: deerunt scilicet
honestæ, formæque insigni quas loco infamis huiusce prostibuli ducas
& has ipsemer illis indicabat, & eiectis quærebat maritos. Iam si forent
amicæ excellenti forma, nullus suam ad æque laudavit Isocrates Helenam
ut eas apud amafios celebrabat, oris veneres, incessum, habitum, & pul-
chro in corpore, indolem haud dubie pulchriorem, & prolis pulcherri-
mæ futuram parentem Deo dante, si legitimo vinculo iungeretur; quod
non difficile ab iis obtinebat. Sed ubi multarum vnus atque idem irre-
tiretur amoribus, duplici hæc sua utroque versum utebatur arte, ut res
& occasio se dabat, vituperabat, trahebatque in fastidium Domini mi-
nus pulcras; illius formam deprædicabat potissimum, quam norat Domi-
no cariorem, ut esset illa, eiectis cæteris contentus, eamque sibi castis
nuptiis copularet. Septem huius farinae puellas alebat Malacæ Velofus
nescio quis homo ditissimus, etiam aliquas honesto genere, & forte di-
gnas longe meliori. Illum Xaverius qua parte inuaderet iam dies aliquot
arrectus,

arrectus, exscendens pulpito aduertit, & pone affectus perhumaniter salutauit; redidit Velofus salutanti vicem, eiusque concionem liberaliter laudauit; cui Xauerius, est, inquit mi Domine! commendatio hæc sane pulchra, tametsi parum mihi conueniat, sed enim concionatori, & lasso, & pauperi, & ieiuno foret cœna tua conducibilior; quod ioco acceptum haud tamen sinebat à Veloso moris vrbici ratio eludi; nec pudor facile admitti; tergiuersatus est aliquantisper de imparata mensa, illoque hospite indigna, professus tamen frigidiuscule, si quotidiana, & familiari non offenderetur mensa, esse omnia in eius potestate, quod viro sancto improuisum captanti, haud dictum citius quam acceptum, & erat profecto, quod hominem grauius puderet, virum talem ac tantum mensa excipere cui præter feminas ministraturus esset nemo: domo enim illius aut immanis, aut zelotypa libido viros excluderat, vno illo infami, & concubino grege domi omnia peragente. Prodeunt itaque septem illæ vt consueuerant, mensam ponunt; dant aquam manibus, cibos inferunt, ministeria omnia obeunt, cultu, comptuque proprio, nempe lasseuo & meretricio. Xauerius interim ea impudentia nihil motus, nihil notans, nullo auersantis aut improbantis inditio, sereno vultu, placidaque affabilitate omnibus gaudere, syphum quoque ad potum illarum è manibus fumere, laudare modo hanc, modo illam, ciuilem, bene moratam, specie honestam; rogate de nomine, de conditione, de patria, nec verbum mittere quo non ea, & castas & virgines credere videretur. Quod maiorem in modum admirans nobilis apud se fatebatur, esse P. Franciscum sic vrbicum & comem, ex eo Sanctorum genere qui digni sint omnium beneuolentia: quæ illi mensa altius insedit, eum sub finem edendi, septem illas videns circum mensa adstantes, interrogauit ecquid iis herus suppeditaret ex æquo singulis vestes, & mundum muliebrem? vna enim illarum, reliquis inornatior postponi se aliis innuente, culpauit herum iniqui discriminis, expressitque ab illo fore, vt eam æqualiter cum aliis ornaret, & hæc quidem hoc die missa confabulando præludia, his hamum textit vrbicitatibus ne prius illum vitaret nobilis quam eo teneretur: tunc certe amicitia viri Dei adeo captus est, vt excusaret plurimum sabitaria & parcam mensam, & diem condiceret errori sarciendo, si minus bona cœna, saltem magis parata. Neque hoc altero, neque aliis subinde quibus illum vocant diebus vltra sermones progressus est admodum suaves, quibus æternorum desiderium ciceret, velut haberet auditores notissimæ virtutis; vel sic tamen pungebat mira illecebra vitæ melioris, nullo vnquam iniecto sui metu, ast vbi persensit amicum infelicem, sibi nexu intimo harere, tum vero aliquando agens cum eo familiariter, deflexit in illas quas domi haberet virgines sermonem, & amicitia confusus seiscitatus est ecquid posset vna illarum carere? sibi esse ad manum honestum iuuenem cui sponsam quæreret, nec sibi occurrere aptiorem, quam illam è septem, cuius ipse minus opera indigeret; omnes enim videri bono coniugio dignas: quibus ille præter necessitatem occasionis propositæ nihil

ratus subesse non modo facile assensum elocandæ puellæ dedit; verum, & congruam eius conditioni dotem. Hac in tutum subducta, redit aliquot post dies Xaverius, preces ferens eandem, & aicens quinque residuas domum totam abunde curaturas, quod multarum vicem, singularum industria æquaret, & hanc igitur cum dote abstulit & nuptui dedit. Post quoque, modo haud absimili tertiam; vidensque iam homini dissimulari hunc ludum non posse diutius, stringit in illum tanta vi gladium Spiritus, & præcipitantem ad inferos illius animam, tam viuis verisque coloribus in eius oculos ingerit, ruinamque lamentabilium puellarum quas secum perderet, vt ea specie inhorruerit Velosus, nullaque interiecta mora, domo pepulerit cæteras, dote illis ad honestum matrimonium assignata. Inde vitæ omnis apud Sanctum patrem peccata confessus, viuere Deo cœpit, qui vt est suorum in eos prodigus donorum, quos videt erga se in re difficili liberales, tantis eum interius auxit delitiis, vt voluptates corporum insanas nunquam præterea desiderauerit.

68

Voluntariis
pœnis con-
uersione per-
ditorum im-
petrat.

At enim tam noua illustriaque facinora fructuosissimæ caritatis, nemo verbis stertisse solis existimet, mos illi non prius de salute cum hominibus agere, quàm de illa cum Deo statuisset, vigilando, precando, flagellis, lacrimis, asperitate durissima illam exorando. Lulitanos tres in castello quodam Amboinensi præsidarios cum rescisset, sextum iam annum turpissimè, ac propudiosissimè viuere, suas illas mires sanctasque blanditias admauit, ad eos sibi amicitia obligandos, euicit ab iis in contubernium admitti, maioris ieiunij tempus omne cum iis transegit, verum interea dum eos alacri exhilarabat consuetudine, ne ab se prius abigerent medicum, quàm exosi, quod eos cælabat, remedij vim applicuisset; tam dire in se crudeque desaniit, vt Deo miserente, suis pœnis eorum lasciuiam persanarit. Verum ex iis mensem totum voluntariis suppliciis, ad mortem ægrotauit. Posteaquam vero perditos homines, confessione sceletum purgabat, nihilo ipsi quàm antea minori pretio constabant, nam infinita, & grandia nomina, cum leui multa iis remitteret, totum in se summæ residuæ suscipiebat pondus, eorū nomine Deo exsoluendum, & cruentis sui flagellationibus præstabat. Si quando in eos incidere qui proiecta salute, nec suadendo nec rogando possent ad remedia induci, haud tamen despondebat, sed durabat, suasque pro illis spes lentas patiens sustentabat; relictos ab se, iterum requirebat; occurrentibus vultum explicabat solito lætiores, vt intelligerent, procliuus sibi & molles accessus ad eum patere. Scriptum olim à nobis, Ternate insula Molucarum, in Amboinum profecturum, duos illic omnino reliquisset, qui teneri lethali crimine putarentur; de his, quamprimum reperit qui perferrent, literas ad amicum dedit, mandans iis ab se salutem ex animo diceret, seque si modo innuerent reuolaturum statim ad confessiones illorum audiendas: cum autem curandis pœnitentium malis, id fatageret maxime, reconciliata cum Deo gratia ne quo lapsu deinceps exciderent, dum sua ipsi panderent vlcera, iubebat eorum attendere, & perpen

pendere grauitatē, vt perspecto ex iis ignis aeterni periculo, cauendi recidui prælidia optarent; cupidius, & amplecterentur libentius. Quibus commodior ingenij bonitas, eos S. Ignatij meditationibus exercebat, ferè tamen de prima depromptis hebdomada; quibus inerat cupido affectus indomiti, & in caduca & infima vsque adeò curui, vt si nulla essent post vitam in cælo præmia, nulla in inferis tormenta; quibus cum sæculo pessimè res erat, & quos naufragia, decoctæ pecuniæ, riuulium lior (cuiusmodi abundat India mercatores inter, & aulæ ministros) eo prouehabat, vt de nouis conditionibus cum Deo ipsi consulere, indicabatque iis dominum qui seruorum fidem pensaret infinitis, & immortalibus præmiis, nec posset vllius amuli machinatione, sua gratia illos expellere; quod si forent negotiatores, hortabatur ad opes nec tempestatibus, nec deprædationi obnoxias, nec impensis immanibus congerendas, tã fidas tamen & stabiles vt in dilapsu omnium bonorum, solæ constantes permanerent. His ille consiliis cõplures in religiosas induxit familias. Postremo quibus pia, & innoxia mens, eas loquens afflabat animi voluptates, vt experti testentur nihil se vnquam tale in vita sensisse, iisque se velut cupediis tam valide captos, vt earum desiderio ad illum, posituri peccata ventitarent. Haud tamen sua huic suauitati grauitas, & seueritas deerat, vbi opus esset culpæ sensum, & lacrimas pœnitentibus mouere. Matronæ alioqui piæ accusanti quod alienum vitum adspexisset teneriusculè, quam grauem matronam deceret; indigna es, ait, quam Deus aspiciat, quod inspiciendi hominis gratia, Dei amittendi discrimen neglexeris; quo vno tam altè iccta est vt nunquam postea oculos in vllum mortalem coniecerit: Cæterum eius sermo motu quam robusto & ineluctabili eorum molliret duritiem quos audiebat confitentes, vel vnum quod sequitur abundè confirmarit. Nauigabat ex portu Cocinensi, Zeilanum in insulam, vehebat illam nauarchus infelix, pridemque animo in cœnoso flagitiorum mari, turpitudinum præsertim naufragus, ac ne ab navi quidem, quatuor à morte discretus digitis, amicas duas amouerat, ne vel paucillum id temporis castè transigeret. Xauerius qui feras eiusmodi ex luto & adipe concretas impiger venabatur, percontatus ea femina cuius essent, cognouit ad nauarchum spectare, cœpitque mox plagas ad prædam tendere; hinc ergo nauarcho ad venti gnomonem, & tabulam assiduus adesse, deprædicare tantæ artis, & prudentiæ munus; tractare cum eo de ventis, & syderum positu, illorum causas, horum motus docere, quæ callebat apprimè Xauerius, discebatque auide nauarchus. Sed cum esset paucorum dierum nauigatio futura, & occupatum iam nauarchum beneuolentia sentiret, propius ad mentis negotium accessit, & erat procliue de stellis ad cœlum transire, de ventis, & mari, ad vitæ discrimina, & naufragia salutis, nunquam reparanda: tulit aliquem fructum hæc velitatio; suspirans ingemuit nauarchus suimet attonitus, & quàm grauiter inquit, animo laboro, quot annos & sacra, & Sacerdotem non adeo: cui scitè Xauerius, de Sacerdo-

te sollicitus ne esset, ad stare procinctum si liberet ad præbendam confitenti aures, nec esse in aliam aut locum aut tempus remittendum. Hæsit hic nauarchus, haud dum animo sat deliberato eximendi se quibus tenebatur, & ingemiscbat miseris, sed nec in iis perdurandi; anxius itaque, incertusque non tam quid deberet, quam quid vellet, rem totam distulit dum applicuisset Zeilanum, ibi animæ suæ consideratius prospecturum. Sed enim vel dæmon, vel suarum pellicum aspectus pro dæmone, longe diuerso quam salutis igne sceleratum incendit: terram legenti nihil certius, & antiquius fuit quam ut loca vitaret omnia ubi Patrem Franciscum offenderet, ne reposceretur quod dolebat se illi promississe, sed frustra fugitans aliquamdiu, tandem Deo duce Xaverium offendit in litore, cuius occursum colore uterque mutauit, cogitabundus ante Xaverius frontem explicuit in hilaritatem; confusus erubuit nauarchus, verum clausa in fugam, aut deflexum via, velut ipsam quaessisset, essetque de stabilendis quamprimum animæ suæ negotiis magnopere anxius, confidenter petiuit, quando nam & ubi per otium, aures sibi esset daturus? rogas? quando? & ubi per otium, subinfert Xaverius: semper, vbique Nauarche mi Domine; imo hic etiam quando hic soli sumus, & hoc temporis, & momenti, muniensque illum statim signo Crucis, aurem propius admouet dicturo. Interceptus veloci consilio nauarchus, etsi admodum ægrè, quod tamen aliud ne quibat, inchoauit. Inambulabat uterque in litore, sic enim Xaverio visum, ne sibi locum meliorem volenti elaboretur è manibus: non diu processerant cum verbis aliquot viri Dei perpunctus nauarchus, optauit loco minus profano, & publico auditu, & commodum in propinquo erat desertum sacellum, in quo optimus Pater sparteam stoream suis manibus extendit, locatoque in ea penitenti ad latus assedit, qui dum sedens, & lentè ac veluti nauaseans, piscatur, censetque crimina doloris sensu aut exili aut nullo; fixos Xaverius in Deum tollebat oculos, ut suæ lucis propitio radio, cæcam & emortuam animam illuminaret, & vteret. Precantem audiuit elementissimus Deus, verba sancto Patri subdidit, ea dulcedine mellita, eo affectu incitata, ut iis emollitus nauarchus, gemitu primum, deinceps aliquot lacrimis, pergente demum Xaverio, largo fletu dolorem effundere, in genua surgere, & intercepta singultibus voce, confessionem inchoatam non modo à capite, sed à pueritia ipsa iterare, verbisque non pluribus quam gemitibus, & lacrimis per textam absolueret, ac facili quidem iniuncta pœna hominem ab se dimisit Xaverius, sed quam seriò, ac vere ad mentem Deumque rediisset, postmodum re ipsa patefecit. Recta enim à Sancti pedibus recedens amicus ex templo aggreditur, hortatusque fortiter ad penitentiam eas ab se in perpetuum ablegat, vitam orditur noua luce in quam tunc editus fuerat plane dignam, quam magno, & constanti exemplo ad mortem retinuit.

69

Humilitas
Xau.

Post illa virtutum ornamenta quæ nostri Apostoli magnam mentem Dei & hominum amore, in sublimi locarunt meritum gradu, restat ad vlti

ultimum de iis dicamus quæ ad perficiendum illum numeris omnibus conflueret, bonoque illorum quos rexit communi, & priuato, plurimum contulere. Earum princeps, religiosa sui contentio, siue humilitas Christiana, in viro tali ac tanto mirabilis. Etsi enim suam in iis quoque non paruam promeretur laudem qui secessus incolunt & speluncas longè à mortalium oculis, & mente; ob deuictam cupiditatem omnibus insitam, vel transgrediendi staturæ nostræ modum, vel eam qualiscumque fuerit ostentandi; verum enim vero illius pretij, vix partem millesimam obtinet, quod S. Bernardus humilitati tribuit honoratæ, censetque planè rarissimam. In perpetuo enim ac velut æmulo consensu, Dei quidem hinc vnum ex multis publico decorantis prodigiorum præconio; illinc hominum immensis honoribus prosequentium illius virtutem, non tamen illū videri sibi seipso maiorem, sed sui conscium nihili, volubilitatis, & culpæ, perinde prorsus de gloria in quam extollitur sentire, vt nanus non planè insipiens de montis edito in quem forte statutus fuerit; hæc vero est auis prope phœnicibus rarior dignaque omni admiratione. Nunc de Xauiero si agatur; in ore hominum toto Oriente volitare; coli, obseruarique etiam ethnicis quasi cælo missum, & terræ Deum (hæc illi nomina tribuebant) salutari festo tormentorum omnium fragore in accessū ad portus & naues; effundi obuiam integras ciuitates, palmas, sacrisque cantibus à populis excipi; sternique vestibibus incedenti solum, imo nobilitium in humeros tolli velut triumphantem; audire præterea etiam apud Reges idolorum cultores, Magnum Patrem; mirabilium patratores; Sanctum, tanto imperio naturæ dominari, vt diceretur miraculo fieri cum ab edendis cessaret miraculis. Ad hæc meminisse labores ærumnolos, peregrinationes, naufragia; perpeffiones famis, sitis, intemperati, & infesti cæli; insectationes, plagas, mortem vbique oculis obuersatam; ad hæc item circumspicere tot, tam vastas insulas & regna, nuper cæca, nuper dæmoni auctorata, nunc infinitis frequentia incolis, sua doctrina & exemplo seruatis, sua manu tinctis; & Christo subiugatis; denique fines Ecclesiæ, à primis Indiarum oris ad extremum porrectos Orientem; hæc, inquam, sui spectacula tanquam aliena, & suas tot glorias, irretorto & leui oculo præterire, nec sui vnquam meminisse, nisi vilis, inutilis, abiectissimi homuli; hæc demum est sacrarij regula, ad quam religiosa humilitas exigatur, qua suis quoque superior meritis euasit Xauierus. Quicquid illi ad Dei obsequium cessasset prospere, id fratrum suorum acceptum precibus referebat. [Vestris, inquit ad eos Romam scribens apud Deum votis, haudquaquam dubito, affulsisse mihi de cælo lucem, ad quam mea videā, & agnoscam innumerabilia delicta; mihi nihilo partius accrescat animus, & vires ad indefessam operam iuuandis ethnicis sudandam.] Vnius insuper diuinæ potentiæ, ostentum aiebat euidentis quod homuncione, qualem se notabat, vilissimo, & reiectione ad ingentia veteretur vt palam faceret Dei opus id esse, & magnos induerent Spiritus ad conuersionem ethnicorum, quibus esset supellex virtutis, & ingenij,

quàm

quàm sibi ditior, cum ipse adeò eius inops, adhiberetur tamen ad tantum ministerium non infructuose. Quare ad nouas expeditiones regis alicuius ad Christum vocandi exiturus, suorum in Europa fratrum, velut tyro dictata flagitabat, & modos Euangelici præconij vberiore prouentu obeundi: [Proficiscor, ait, ad conuersionem ethnicorum, & Saraccenorum; per Christum vos oro scribite qua forma, & ordine in eo versari debeam, persuasus omnino suppeditandum vobis diuinitus quod mihi suggeratis, vt faciliore assensus fidei præbeant Christianæ. Nam si dum vestras expecto literas, forsitan exerrabo, spero iis acceptis, & agnitarum errorem, & emendaturum.] Etiam puerorum, oræ præsertim Piscariæ, commendari se precibus volebat; defunctus grauisissimis mari terraque calamitatibus, Societati parenti optimæ agebat gratias, & suam ex iis incoluntatem; fratribus adscribebat. Gerendorum porro concepta consilia, quale fuerat Regis Iapanaparanæ coercendi, & legationis in Sinas mittendæ, alieno etiã errore aut scelere disturbata, suis tamen vnus assignabat commeritis, ac de se potissimum querebatur. Quæ tam crebra edebat miracula in confidentiam piorum refundebat, vel puerorum in fontem ætulatam quibus in tractu Piscariæ ad ea maximè utebatur. Cum autem percussus populus prodigij mirabilitate ad miraculum conclamaret, corruerque plebs in illum ad manus, & pedum oscula; aut proripiebat sese in latebras si posset; aut suo se intra se nihilo condebat, defodiebatque tam profunda humo, vt nec laudes, nec honor ad eum pertingerent. Sic illi quin etiam interdum ille sui despectus claudere oculos, vt nec ea pro miraculis haberet. Nihil erat Goæ vulgatius quam fuisse ab eo in Comorinensi promontorio reuocatos ad vitam mortuos, id sublimi tum eius, tum rerum gestarum encomio vrbs tota decantabat. Goam ergo reuersum Iacobus Borbanus familiarissimus, pro intima qua valebat gratia apud Sanctum, Cosmæ Annesij rogatu percunctabatur de iis mortuis, præsertim puero, quem in puteo præfocatum iubens Christi Iesu nomine surgere, restituisset in hanc lucem, & scire ex ipsomet ad Dei gloriam rerum seriem auebat. Ad quæ is tanta verecundia suffusus erubuit, vt sui miserationem intuentibus moueret; inde oculis terram figens, stupensque vehementer, Magister mi Iacobe, inquit, men ergo mortuos ad vitam excitasse? & hoc de flagitioso mei simili, persuaderi tibi sinis: tum iniecis in collum brachiis, tanquam ridiculam rem, & ipse irridens, heu misero mihi peccatori delatus est ad me viuens puer quem mortuum aiebant; imperavi vt surgeret; surrexit. Quid hoc miraculi est, nisi forte in vulgus cui pronum vbique sibi miracula fingere. Nullum ei ad nostros, literarum; nullum cohortationis domesticæ crebrius argumentum, sui met notitia, & contemptu. Quod nolebat ab iis sola transigi meditatione, sed in opera confecti vilia, & abiecta, & publicæ debita seruituti: Ad ea ipsemet re quam verbis luculentius præire; perpetuus esse in nosocomiis, lectulos sternere; purgare trullas, pedes abluerè, tractare vulnera; maxime purulentos, & foetore graues in manus tollere, suasque has vocare

care delicias, at esse reipsa, qua illas obibat alacritas gestiens indicabat. Quid: illud cum mendicis, carceribus, mancipiis, pueris, versari continuo; per vicos urbium cum iis canere, prima illos docere legendi elementa (quod Malacæ ab eo præstitum) cibum cum mendicis parare ac sumere; mendicato vesci, non iis modo in locis ubi ad victum nihil supereretur, præter corrogandum ab se com meatum publicæ caritatis; verum in Collegiis etiam, arcum illum quo egebat cibum a suis fratribus petere, atque ad hoc nostros volebat ita institui, ut Berzeo disertè mandaret, cum Goæ nostris illum præficeret, si quem domi haberet, qui huiusmodi non esset, foras pedem efferre minimè pateretur, ne palam apparens Societatem infamaret.

Vestitu semper ita vili, & refarto incessit, ut ab ethnicis pueris, non clamitantibus rideretur; reconcinnabat ipse sua manu centones suos, nec vestem murabat, nisi segmentis laceris defluam, nec iam corpori hærentem. Malacam, ex Iaponia redux & illic quos memorauimus honores nactus, urbem ingressus, in veste iam adeo consecrata, pilco tam discisso, ut non aliis foret paupertas ipsa, si vellet conspici, vsura. Fueruntque hi gemmarum acerui quos extremo illo ex orbe conuexit. Goæ nouam induit vestem, sed sibi solennem, tunicam scilicet, ex crassa cannabe, & absque pallio. Hinc assidua piorum, & importunæ preces, ut ab se vel stipis nomine vestem ne vellet respicere, sua saltem paulo minus pannosam; quod ubi ab eo non impetrant, astu lepido extorquent, dormienti vestem, subtracta veteri, nouam subdunt; hæc surgens solito in Deum defixus, & mane induitur, & in seram vesperam nihil minus aduertens vitur: tunc apud Franciscum Papiam in ecena, ab eo, & aliis, quibusdam fraudis beneuolæ consciis, acutè circumspecti, arrident accumbenti gratulanturque vestem elegantem & nouam quam ab eo iocantur assumptam fortassis ad honestandam illorum cenam. Hic ille se demum respiciens, valdeque attonitus qui sibi & à quo iniecta hæc foret, animaduerso tandem dolo, & ipse subrisit, dixitque non videri mirum si errasset vestis, & noctu in tenebris cum dominum quæreret, incidisse incautam in alium, cui nempe indigno nequaquam contineret. Sed hæc familiarium amica vis, & comes ad commutandam illi vestem doli, raro contingere. Vix enim alibi quam inter barbaros ethnicos, aut inter Indos, omnium egenos morabatur, quibus ut maximè voluissent, nihil erat quod donarent. Sua igitur illic paupertate, nullo interpellante fruebatur; aduersus imbres, & frigora; quæ patientia, quæ conduplicato in humeros sacco se tegebat; tota illius cubiculi supellex, angustus ex reti sparteo lectulus, cervicali, & matta carens; impolita rudique in mensa libri pauci & eius quædam autographa; Christi de cruce effigies de ligno S. Apostoli Thomæ: Saxum denique cui pro cervicali ad breuem somnum caput acclinabat, cum extra lectulum magnam nocturnam partem exigeret: huius supellectilis pars primaria, & diues instrumenta sui cruciandi: cilicia, catenæ ex ferro, & in iis vna quæ stellarum aculeis humeros la-

Paupertas,
Virginitas,
maceratio
corp. Xau.

niaret, riuosque sanguinis ex iis duceret. Hæc licet idem castus timor suadere illi potuerit, qui Apostolum gentium ad domandum, & frangendum corpus armauerat, *ne forte, cum aliis predicasset, ipse reprobus fieret;* at si eius docilitas corporis, attendatur integritati mentis ad nutum morigeræ, haud tam perpetua videtur, crudaque duritie torqueri debuisse: prodit enim multorum testificatio in quibus Vicarius Meliaporensis, & Ioannes Lizzanus confidentem audire soliti, quam integritatem materno ex utero tulerat, eandem sepulero intulisse, cuius, & argumentum & præmium censuere viri sapientes, illam à morte & tumulo integritatem cadaueris, corruptionis penitus expertam. Quibus ab re non fuerit addere (quando hic eorum memini qui aures dabant confidenti) eos pro testimonio dixisse, nihil se vnquam vllò in genere ex illo audisse quod posset culpæ leuis, & deliberatæ damnare: verùm de hoc ipsius nitore virgineo quod dico, perstringi tam breuiter non debet, cum possit aliunde iudiciis peculiaribus eximie statui. Dabat Xauerius literis operam, Parisiensi in Academia Europæ tunc vniuersæ musæo, degebat inter Conuictores vnus ex Collegiis quæ nunc etiam supersunt; qualecumque porro id fuerit, virtutis profecto fuit admodum robusta, & inuicta, non plus inde improbitatis nequissimæ, quam scientiarum didicisse. In magistrum illic inciderat perditissimi pudoris (ex quo etiam breui homo fedus lue venerea periit) frequens illi erat noctu domo exire, suosque secum Conuictores discipulos; omnes in prostibula rapere seu domos impudicarum mulierum. Xauerium nec ipse, nec socij, nec blanditiæ nec preces, vel semel expugnarunt, vt eò se abripi sineret; erat tamen in ætatis vere, & flore sanguinis quo eius potissimum ardebat temperies: habitu corporis, orisque specie liberali, miræ affabilis, & urbanus, nulliusque arbitrio obstrictus. Quæ sibi ab eo narrata referens Vicarius S. Thomæ, illius per familiaris, fassus mihi est, ait, ingenuè, se ex quo natus esset, mulieris tacta, nec corpus, nec mentem inquinasse. Sed P. Francisci Vasquez vniuersalior, explicatiorque auctoritas solenni iurata sacramento. [Ego, inquit, audiui ex P. M. Simone Roderico, Romam primis nostris patribus appulsis, eundem M. Simonem ægrotasse, huic à M. Ignatio, M. Franciscam Xauerium datum valetudinis curatorem; quem Simon cerneret ad lectuli sui quiescentem pedes, vt præscripta hora ægroto pharacum expeditior præberet, eiusque cogitans sanctitatem, vidit ad lucernam velut accedenti cuiquam reluctantem, & renissu valido brachiorum, eum à se fortiter abigentem, interioris conatus impetu adeò vehemente, vt magnam ore sanguinis copiam eructans expergisceretur. Rogatus in casum sapius à Simone Xauerius, eius violentiæ, & cruoris causam, dissimulauit semper, quoad nauim ad Indos confensurus, vrgenti tunc denique ita exposuit, sed religione interposita, fidi dum in viuis esset silentij: scito ait, mi frater M. Simon, me Dei munere Virginitatis decus seruare hætenus illibatam, ea vero nocte videbat per somnum in itinere esse, & in hospitio puellam nescio quam accedere

dere propius, manumque, palpando pectori tendere, quam illa brachio-
rum iactatione repellebam, ut ruptis ea vi venis aliquot thoracis ore
sanguinem fuderim.] Hæc Vasquez. Cæterum tam procul ab occasio-
nibus abstinebat sese, ut nisi adactus caritate perditas in viam retrahendi,
nunquam cum feminis extra publicum ageret, & quambrevissime, graui-
que semper, & modesto affatu. Redeamus nunc ad spontaneas ipsius af-
flictiones, in quibus tunc non solum multus erat, cum paulum à mari,
ærummis, itineribus, labore feriatas, domi ageret inter nostros; verum
etiam tum, cum Apostolici muneris assiduis fessus fractusque molestis.
Lectum illi sternebant, & cervical, in nauibus collecti rudentes; in ter-
ra, nuda humus; aut si molliùs, arena littoris sub dio quàm nox occupaf-
set. Ieiunia in biduum, triduum, interdum hebdomadam producta, ne
panis quidem admilla buccæ. Tradit vnus ex eius comitibus, cibum eius
subinde vix oboli pretium æquasse, sumptus prandentis in ora Piscaria,
quidam illinc his verbis describit. [Vino vnus est nunquam, nec pane
triticeo, nisi si quando ab Lusitanis inuitatus, tunc enim appositis abs-
que discrimine vtebatur Solus, & cum suis Oriza victitabat insulse
condita; cum p se, coctura simplici parato, vel amaro lacte: diebus ce-
lebrioribus, placentam iubebat, ex oriza componi, monebatque suos,
in iis delitiis Deum laudate meminissent, nec inde largius sumere quam
ad vitam in Dei obsequio fulciendam.] Ita ille. Sed annis duobus, &
sesqui quos conuertendis Iaponibus impendit, etiam pisce abstinnit, ne
suos Bonzios ethnici, asperitate victus Euangelij præconibus anteferrent.
nonnunquam & menses exegit, orizæ pugillo, & aqua contentus, iter
interea per nitosa & aspera faciens, sarcinaque onustus inmitis merca-
toris, quem in equo currenrem, nudis pedibus sequebatur, vigeat tunc
etiam in regnis Iaponiæ admiratio vitæ adeo austeræ, & intolerandæ,
cum eò Melchior Nonnius peruenit, narratque præter alia Iapones,
vitam radicibus aluisse, quarum amarities insignis vel tantum delibari
absque grani molestia non posset; per frigidissimas regionum illarum
hyemes peregrini accinctum chlamyde incessisse & perpetendi con-
stanti duritie, parem illi ex Bonziis fuisse neminem. Malacæ in specum
prope urbem vel in solitiam insulam secedebat, trahebatque illic heb-
domadas vigiliis, ieiunio, aliaque suimet diuexatione. Postremo huc spe-
dat heroica illa, & frequens de seipso victoria, bibenda pedum colluue
quos pauperibus lauerat; sorbenda sanis & corporum leproforum, & pure
vicerum exfugendo. Talem enim se sibi præstitit S. Pater Franciscus,
corporis, sui hostis crudus, & pertinax velut mancipij refractarij,
quamuis nunquam non illo facili, & obsequentiissimo vteretur totiuf-
que suæ Apostolicæ expeditionis & periculorum, terra marique con-
sorte fidissimo.

Suos vero contra in Prouincialis officio, mitius quouis Patre tene-
tiusque procurauit. Eorum neminem quoquam vnquam misit; nulli
aut vrbi, dempto Ormuzio, aut regno, seu foret ethnicum siue Chri-

71

Charitas Xau.
in focias

X x 2 stianua

stianum, quin eo se antea contulisset, & periclitatus vadum, mensurque
 laborum grauitatem, explorasset eorum tum animi, tum corporis vires,
 in iis sana vtriusque, & tolerabili valetudine duraturas. Inde onera ap-
 tabat humeris, & partes laborum iis adequabat; quam item ob rem præ-
 ceperat, quæcumque ab ipsis gererentur, de iis ad se particulatim per-
 scriberent, vt hinc ipsi constaret verius, ecquid detrahendum, vel adji-
 ciendum labori esset: hinc illi etiam impromptu defensio extitit: qua de-
 lationi amicæ satisfecit, ardentem magis quam prudenter ab religioso viro
 datæ. Improbabat is longinqua itinera Sancti Patris, & caritatis offi-
 cium credidit, si Franciscus Perez, qui nostris Malacæ præerat moneret-
 tur [esse videlicet P. M. Xauerium virum planè Sanctum, sed fore san-
 ctiorem si minus peregrinaretur; esse nimium ambulonem, iamque ipsi
 de medio illo quò iret, Orientis orbe nihil restare] Ita quidem vir bo-
 nus, qui pro ingenti quem edebat Malacæ animarum prouentu Xauerius,
 optasset illum ei vrbi æternum affigi, contra mentem summi Pontificis,
 à quo in Africam & Asiam fuerat Apostolici nunciij munere instructus;
 præterque Dei consilium quo ad vltimos fines Orientis Christi nomine
 illustrandos creatus Apostolus. Significauit Perez candidè sancto Patri,
 religiosi amici sensum, cuius ille affectum gratissimum habuit, & cum
 suppeterent permulta grauissimi ponderis quibus prohiberetur aliter
 facere, hæc vna ratione satisfactionem definiuit, non licere sibi suos cæco
 instinctu, & temerè in ea quæ nesciret loca diuidere, ne forte aliorum lu-
 craturi salutem, sua exciderent; diuersitatem soli, diuersam virtutis, &
 naturæ temperiem à cultoribus exigere, de regionum ingenio, & mente
 incolarum longe aliter sentire quos præsens experientia docuisset, ab iis
 quos fama, & absens narratio.] hæc ipse admodum placide. iam mor-
 bis suorum consolatione idonea leniendis, & subsidio leuandis, mirum
 quam esset sollicitus. Vnum ex India remisit in Europam vt commo-
 dioris cæli salubritate iuuaretur, deditque illi commendatitias virtutis
 ipsius literas. Alteri iam semitabido laboris nihilo segnius amanti, urbem
 Christianam, maritimam, tepidioris auræ, ac facilis occupationis assi-
 gnauit. Goam procul adueniens offendit fratrem in extremis, cui exe-
 quia parabantur, eum complexu, contactu frontis, & precatiuncula sa-
 nauit. Verum sensu haud paulo acriori pungebatur, si cuius salutem
 ægritudo animi tentaret. Antonius Vazius Goæ tiro, virtute vt annis
 iunior, de se postea referebat, sollicitatum se tunc tam importuna vi ad
 repetendas Ægypti ollas, vt missionem peteret ab Societate: id vbi resci-
 nit Sanctus Pater, accitum ad se adolescentulum suauissime compellans,
 vis ergo fili à nobis discedere? nulloque præterea addito, paucis illis fa-
 scinatam quodam modo animum, ita sibi repente reddidisse, vt ex eo ad
 octogesimum ætatis nunquam omnino vacillarit. Suo autem præcipuo ad
 firmandum religiosum propositum emolumento non caruit, viri Sancti
 præclara excogitatio, vt pro libris ad mensam, quisque accumbentibus
 cæteris, narraret qua via & ordine vocatus esset in Societatem, eamque
 historiam interpungeret commendatione diuinæ bonitatis, & grati animi
 moti

motibus, prout suus cuique dicitur affectus. Quod autem subinde vel priuatus ardor, vel Sancti exemplum ad magnos in Dei gloriam conatus, nonnullos ageret, ratiq̄ se illic ubi versarentur tempus, & operam ludere, agros in quibus desudarent latiores optarent, & pinguiorum prouentuum; præclaros illorum laudabat spiritus, simul tamen premebat dulci, & necessaria consolatione, monens, fructus absentis magnifica specie, sed incerta; ne uellent præsentem qui esset in manibus, tenuem licet omittere: horum vnus Franciscus Enriquez animarum impiger venator; huic in ora Trauancoris, suus labor videbatur in auras uanescere, feraciorum esflagitabat campum, cui suas curas, & sacramentem melius crederet: reddidit vir Sanctus ad eum literas, quæ ob solidum interioris Philosophiæ documentum, suum hic locum iure promerentur. [Quanto, inquit, frater carissime, tecum istic per me, libentius, quàm per literas agerem! & si qua possem, laborum molestias leuarem, quas istic pro Christi gloria exhauris: nec me latet, earum leuamen te odisse, quod ex solutori uita in seculo ducitur: miseranda profus eiusmodi uitæ conditio, ut è conseruatio inuidenda fors, illorum quibus, ut ait Apostolus, *dignus non erat mundus*: ne te quæso tædeat operæ minus quam uelles fructuosè in neophytis, regnoque infideli, collocatæ, sub hoste Christiani nominis tyranno. Illud forte quàm putes præstantius quod agis, dum sagax infantes inuestigas, quos de Christi fonte beatæ paræ immortalitati; nam si circumspicere animo uoles, reperies profecto ex Indis uel albis, uel nigris paucos in cælum peruenire, nisi eos qui quatuordecim annis minores, cum baptismali innocentia excedunt è uita. Videtne frater carissime, te istic, ut dixi plus proficere quàm putes? id adeo cerni in pueris licet, qui à te baptizati, cælesti iam fruuntur beatitudine, qua nimirum carerent, si tu ex istis locis discessisses, neque eos per Baptismum Christo genuisses: enimuero sempiternus hostis animorum, te quem uehementer odit, quamprimum istinc excedere exoptat, ut ex isto Trauancoris regno in cæli regnum, nemo uocetur in posterum. Genus est eius insidiarum, maiorem alibi, diuini obsequij spem ostentare, ut in noua sollicitet arque auertat eos, qui utiliter ubi sunt operam nauant Deo. Itaque uereor ne te suo illo artificio aggressus idcirco sollicitet, ut te istis abigat locis. At memeto te octo mensibus quibus istic uersaris, plures animos conseruasse, moribundis infantibus baptizandis, quàm omnibus annis quibus in Lusitania, & India fuisti. Quare desine mirari cur tibi tantum facessat negotij Sathan: quippe ille id agit, id pugnat, ut te de ista regione expellat in aliam, ubi saluti consulat paucorum.] Et hæcenus ille ed eius ex literis, operosius foret ea exscribere, quibus significat de suis in Europa & India fratribus, quàm honorificè, quàm eximie sentiret. Incredibili affectu ab Ignatio petit ut per aliquem è sociis scribi ad se distinctè iubeat, quo statu esset Societas, quot intra extraque Europam haberet prouincias, si eo usque hanc Deus protulisset; quot, & locis quibusnam, domos, & Collegia obtineret? numerum quoque professorum;

fociorum nomina, & conditionem, qui doctrina & sanctimonia præcellerent. His enim legendis, leuatum iri magnopere laborum incommoda, quos, & erat perpeſſus in Iaponia, & expectabat apud Sinas, ad quos eſſet quamprimum profecturus. Quotquot ipſi noſtrorum ex India & Europa veniſſent epiſtolæ, ſubſcripta illorum reſcindebat ex iis chirographa, gerebatque ſecum, velut amuleta Sanctorum hominum, venerandæ dulciſque memoria; nec mirum appreſſa pectori eorum nomina geſtaſſe, quorum animo impreſſas fouebat imagines. [Finem (ait claudens longiſſimam ad Patres in Iudiam ex Iaponia epiſtolam) finem aliquando ſcribendi faciam, quanquam eſſe nullus finis poteſt, meæ erga vos vel vniuerſos, vel ſingulos beneuolentiæ declarandæ, ac ſi diuino inter ſe amore diligentiam, animi cerni poſſent, veſtras (fratres) effigies vtrique expreſſas in animo cerneretis meo, quod ſi forte in eo tanquam in ſpeculo, vos ipſos intuentes, veſtras minimè agnoſceretis imagines; id ſcilicet eueniret, idcirco quod, cum ego maximè virtutem veſtram ſuſpiciam, vos contra veſtram contemnatis infirmitatem, pro egregia veſtra humilitate haudquaquam vos ipſos in animo meo agnoſceretis] Societati præterea Romam ſcribens, [Nec vero ait, quia coniunctiſſimum corpora Deus panè infinito diſtraxit ſpatio, corporum diſiunctio quicquam de amoris mutui vinculis laxauit quibus adſtricti ſumus. Nam eſſi non vnà verſamur, vbi ſolebamus, tamen perpetuò ferè nos inter nos, mentis oculis cernimus; tanta eſt enim veræ germanæque amicitia vis, vt amici abſentes adſint, mutuoque aſpectu, & conſuetudine fruuntur: mea porro hæc omnium veſtrum tam perpes memoria, vobis potius accepta referenda eſt quam mihi; ſi quidem veſtræ preces, & ſacrificia, quæ pro me homine nequam aſſiduè facitis tantam hanc excitant in me veſtri memoriam, ac deſiderium; vos inquam, vos cariſſimi fratres in animo meo veſtras imprimitis ſpecies. Quod ſi mea veſtri memoria tanta eſt, fateor veſtram mei longè eſſe maiorem. Deus vobis pro veſtro merito gratiam referat; nam ego non alia ratione poſſum vobis ſatisfacere quam profitendo, me veſtris meritis ſatisfacere nullo modo poſſe]

Iis, vt loquitur, imaginibus ſuorum ita captus vt ægrè interdiu ab eorum ceſſaret cogitatione; haud mirum, ſi noctu & dormiens (quod ipſemet teſtatur) putaret ſe coram præſentes habere, cernere, audire, ſummeque iis, tamenſi ſomniis, animo, & corpore reſici. Ad hæc vt apud nos eduntur Societatis vota, inſtaurabat ipſe quotidie, velut ad eam tunc recens accederet: tribus diuitem ſibi pretioſe & mirifice caris reliquiarum thecam de collo portabat; oſſiculo Thomæ Apoſtoli qui fuit Chriſtianitatis Indianæ pater, ſubſcripto nomine; Sanctiſſimi parentis Ignatij, (aliorum enim quæ dixi chirographa extra thecam ferebat) & profeſſionis ſuæ ſua manu conſcripta formula: huic eius in matrem optimam Societatem incredibili ſtudio, planè tribuendum, quod periculofas turbas diuinitus viderit quas aduerſus illam è ſociis vnus, turbulentiſſimi homo ingenij, & nimium notus in Luſitania concitabat. Conſenſuro nauim

Xauerius

Xaferio adftabant noftri & inter mutuas falutationes precabantur fau-
ftam nauigationem, cum inopinato abalienatus à fenfibus in lectum col-
labitur, iacetque illic aliquot horas immobilis, poft vbi denique fe rece-
pit, ah! inquit, & reum de nomine notauit; Ignofcat tibi Deus, nec
plura, quæ deinde ex Lufitania, qualia fuiffent, plus nimio conftitit, &
mentis à corpore alienatio, collata cum improbis quos dixi motibus, in
eadem momenta incidiffe. Sunt quæ huc etiam faciant de hoc eius affe-
ctu intimo in Societatem vniuerfam, & fingulos, vt eft complecti
omnes de genibus quoties rediret peregrè, vel abiret: appulfos ex Eu-
ropa, lætis lachrimis, & fefta comitate excipere: laudare paffim per li-
teras, pro cuiusque virtute, maximè defunctos, quorum primus Adamus
Franceschius quem anno 1549. nondum Sacerdotem primumque de
Societate, ex Indiis vt pie creditur, mors cælo tranferipfit; poft mel-
lem animorum copiofiffimam infatigabili opera Cocini, & in ora Pifca-
ria in qua vitæ finem impofuit collectam. De hoc ad Simonem in Lufita-
niam ita Xaferius. [Placuit Deo fuauiffimum fratrem nofttrum Ada-
mum Franceschium ad laborum præmium vocare; quos fanè multos gra-
uesque exantlauit; vitæ mors eius egregiè refpondit, vita quidem illius,
quod & ipfe oculis probauit, & mecum alij confirmant, Sanctitate flo-
ruit: vir erat in figni pietate, & ad infidelium falutem ingentis animi, &
ardoris. Eius certe mihi apud Deum fuffragia impenfius expecto quàm
mea tribuo: puto enim in faluo confiftere, & felicitate illa frui ad quam
erat à Deo conditus. Illud demum eiusdem, affectus in Societatem te-
nerimi, quod alias memini *fi oblitus fuero tui, Societas Iefu, obliuioni detur
dilectera mea.*

Sed hanc nihilominus amantiffimi patris in fuos caritatem, comita-
batur æquo paffu, prouidentia fedula fapientiffimi rectoris; Mari quinis
interdum, milliarium millibus remenfo, illos reuifibat, in fpecturus illo-
rum viuendi, agendi, laborandique rationes, & fi qua in paruo eatenus
Societatis corpufculo pars male haberet, medicinam facturus; amputa-
turus fi qua peruiffet: & vero non paucos, efto manu fufpenfa, & fobria,
fed forti firmaque amputauit, quorum poftea in Societate vt quenquam
reponeret nullis precibus fe flecti paffus eft, ne Protegis quidem; & pau-
cos prætulit Instituto pares, multis exemplo nocentioribus quam utili-
bus numero. Nec illud sibi sinebat fpe blanda meliorum, ac ne arte qui-
dem ac ftudio animarum Deo quaerendarum, quos eorum nonnulli in tan-
ta operarum penuria valebant plurimum (vt fuit Manfilla & Gomezjus
de quibus nos pridem) non, inquam, eorum idcirco refractariam, fa-
ftuosam, intractabilem indolem claufis oculis ferebat. Conuerfionem
enim animarum quam profitetur Societas, artis, aut induftriæ opus haud-
quaquam cenfebatur effe, fed virtutis & Spiritus, cuius in alios redundet
exuberantia; quam vero molirentur homines virtute deoque vacui, alie-
nam effe ab Societate. Quare fuis crebro in mentem reuocabat, æternis

Gubernatio
Xau. eximia.

[igni

ignibus torqueri non paucos, quorum permoti sermonibus complures probique effecti caelo fruerentur: sparsos quoque in dissita regna, subinde colligebat domum; vbi horas nocturnas cogebatur iis dare, quod quouis in loco degeret dies illi totos externorum salus praeberet; noctu igitur illos feruè horrabatur, exercebat serio ad virtutem, docebat scripto vnumquemque de officiis Apostolici numeris sibi concediti, eiusque iis germanos instinctus inferebat: nostri vero omnino persuasum habebant, de rebus Orientis, priuatim aut publice quicquid statueret id illi caelitus indicari: certè ambigi non potest quin peculiari diuini Spiritus impulsu in iis ageretur. Nam inscius Constitutionum quas primus post eius obitum Antonius Quadrius in Indiam detulit, sic tamen ex eorum mente Societatem gubernabat, vt si prius à Deo legendas accepisset quam Ignatius scribendas, nec videntur fuisse rectari aliter, Ignatius si foret in India, & Xaverius in Europa: cum eum ab suis animarum causa longe distraheret, praesentem se illis sistebat per literas, quæ si nobis de illo nihil suppeteret aliud, animi eius effigiem vel solæ ad vitium exprimerent; adeo totus in iis legitur, seque ipse perfectè nihil minus cogitans describit, dum pingit speciem, Euangelici ministri, & de suo exemplo, quod imitentur exemplar proponit, eas literas quocumque per Indiam, vbi nostros versari contingeret curabat transmitti, & ab iis ad amicos, ipsamque adeo in Europam eorum ibant apographa, velut pretiosæ orbis illius margaritæ, tanquam ab Orientali quodam vere hirundinum loco ad nos missæ vt male de literis impij, lamblici, impius aiebat Imperator. Illarum vna Maiorica perlecta, virum magnum Hieronymum Natalem Societati dedit, cum in debellando ipsius animo frustra Ignatius annos aliquot laborasset. Eas summi Pontifices, eas expetebant, expetiere Cardinales; his S. Philippus Nerijs diuino amore, & animarum studio incendebat sese, legendas tradebat discipulis, afficiebatur in Societatem magnificentius quam quibusuis eorum quæ à me referuntur. Earum nunc bona pars iuris publici facta, eo compendio lectitur, vt in Xaverium scire cadat quod de Martyre Cypriano Nazianzenus scribit. *Plures ipse per epistolas martyres fieri, quam illi ipsi qui martyribus assistebant.* Magno numero lecta capita strenuorum, & praestantium hominum de seculo in Societatem, ex Europa in Indiam pellexerunt, vt Christi gloria, & animarum saluti; profuso sanguine gloriosè litarent. Iam illa quæ prouidè ad sanctimoniam disciplinam, vtilemque laborem mandasset, accuratone maxima exigebat, & si qui ab iis exerrassent, miti & placida, vel si opus acri admonitione corripiebat. Ecclesiam Praesides, Goanum Episcopum, Cochinensem Vicarium, Meliaporensem, Malacensem, & alios volebat ab nostris omni demissionis Religiosæ officio coli, sic vt eorum ex nutu omnino penderent. In quo ipse tametsi Apostolicus Nuncius tam excellenter iis praebat, vt si quando etiam publice in aliquem Praesulem incidisset, ad manus osculum in genua coram procideret; nec aut vllum, iter

Orat. de S. Cypriano.

aut negotium moueret, alicuius in Dei obsequium momenti, nisi consuleo, & assentiente Episcopo. Commendat ex nostris Sacerdoti, Christianos vrbs S. Thomæ; accepit hunc, utique minus prudenter quam feruide à Vicario dissidere, illoque ab nobis amandando fortassis non abstinisset, nisi obseruasset eius senectutem, & veterem aliquam cum Ignatio commorationem, sed cordatissima grauissimaque epistola illius tumorem & imprudentiam castigauit. Exprobrauit homini quod ex sancto Ignatij conuictu, & consuetudine tam parum profecisset, imo quod ex ea damni plus quam boni, per imprudentiam retulisset, ac [falli-
mini, ait, tu tuique similes, qui absque insigni vestri demissione, rebus
ipsis populo probata, hoc solo quod estis de Societate, vultis omnia ex
arbitrio vestro geri, & flocci facitis virtutes quæ B. P. N. Ignatium in
tantum honoris, & auctoritatis extulere; auctoritatem ambitis, virtutum
ad eâ præsidia spernitis. Monet insuper præstare pauca tranquille ac pla-
cide agere, quam multa cum offensione ac tumultu; alioqui plura manu de-
strui læua, quam ædificentur dextra; & æquo maiora & immoderatus
appetenti omnia perire. Post hæc, & alia; subiungit. Per ego te amo-
rem; & obedientiam quam debes P. Ignatio, precor his acceptis Vica-
rium confestim adeas, & flexo coram utroque genu, petita errati eatenus
venia, manum illius osculere, quanquam mihi gratius fuerit si etiam pe-
des, foreque spondeas ut dum illic hærebis, nunquam ab eius nutu vel
vnguem transversum abeas, & gaudebis omnino, mihi crede, animam
acturus, quæ dixi fecisse. Certo confidenterque spera ubi te homines tui
contemptorem perspexerint impetraturum te ex iis, quicquid in auxilium
animarum, & Dei gloriam optaris. Si scias mi frater quantus mihi affe-
ctus hæc ad te dictauerit, mei diu noctuque opinor memineras, fortassis
etiam in lachrimas ieris. Si possent homines dum viuunt mutuos ani-
mos introspicere, tute profecto in meo reperires.] Hæc ille quibus boni
Patris, & boni Rectoris aptè officia copulans, acerbum, dulci; & cantu
pastorale pedum ex Nazianzeni documento prudenter miscuit. Illa de-
mum eius interposito Ignatij nomine, conueniendi Vicarij obsecratio,
quam sublimi loco sanctitatem Ignatij haberet ostendit, cuius nempe
obiectum erranti filio solum nomen, putaret posse illum in viam redige-
re. Itaque supremas ad eum epistolas distinctè inscribit [sancto Patri]
cumque compellans, vestra sancta caritas inquit, nec de illo cum nostris
(quod fuit illi per familiare) nisi Beati, Sanctiue titulo loquebatur,
eius ad se, suasque ad eum literas flens, ac de genibus legebat, scribebat-
que. Obtestatur ab eo ad se mitti Spiritus sui alumnus aliquem, suo
fictum pollice, & nutu, quem haberet animi præceptorem, stimulator-
em ignauitæ, & quo algebat frigoris depulsorem; iniecta sibi, de carita-
tis ipsius fornace scintilla. Nec semel paratissimam ad quauis Obedien-
tiam illi defert, breuitate illa cupiens ab eo percipi, tacita qualibet am-
pliori explicatione quæ desiderio petitionem adiungeret, se nimirum eo
tantum

tantum innuente totis decessurum Indiis, totoque Oriente, iteratoque Oceano aduolaturum ad eum reuifendum, ponendaque sub eo deno religiosi tyrocini rudimenta. Atque hic mihi de magni Xauerij gestis, ac virtutibus limes esto.

Sequentur quamprimum, si Deus annuerit, gesta deinceps in Asia à Patribus Societatis IESV qui Xauerij labores amulati, eam religiosa opera coluerunt.

